

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA KATIBA NA SHERIA**

**HOTUBA YA MHESHIMIWA BALOZI DKT. AUGUSTINE PHILLIP MAHIGA
(MB), WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA, AKIWASILISHA BUNGENI
MPANGO NA MAKADIRIO YA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA
FEDHA WA 2020/2021**

Jengo la Mahakama Kuu ya Tanzania Kanda ya Musoma likiwa limekamili na linatumika kwa ajili ya kutoa huduma za Mahakama kwa Wananchi.

Mhe. Balozi Dkt. Augustine Phillip Mahiga (Mb) Waziri wa Katiba na Sheria akizindua huduma ya utoaji wa vyeti vya kuzaliwa kwa watoto walio chini ya miaka mitano katika mkoa wa Dodoma

**HOTUBA YA MHESHIMIWA BALOZI DKT. AUGUSTINE PHILLIP MAHIGA
(MB), WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA, AKIWASILISHA BUNGENI
MPANGO NA MAKADIRIO YA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA
FEDHA WA 2020/2021**

A. UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia taarifa zilizowasilishwa leo katika Bunge lako na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako sasa likubali kupokea, kujadili na kupitisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021.

Shukurani na Pole

2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote, naomba nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema na fadhila kwa kutujalia afya njema ya kuweza kuwa hapa leo kuwasilisha Mpango na Makadirio ya Bajeti ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa mwaka fedha wa 2020/2021. Aidha, kipekee kabisa napenda kumshukuru Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kuniamini kuendelea kuitumikia Serikali ya Awamu ya Tano katika nafasi ya Waziri wa Katiba na Sheria. Naahidi kuitumikia nafasi hiyo kwa uadilifu, uaminifu na unyenyekevu mkubwa kwa maslahi mapana ya Taifa na wananchi wote.

3. **Mheshimiwa Spika**; kwa majonzi makubwa nikupe pole wewe, Bunge lako, familia na wananchi wote wa Jimbo la Newala Vijijini, kwa kuondokewa na Mbunge mwenzetu Mheshimiwa Rashid Ajali Akbar, aliyefariki tarehe 15 Januari, 2020. Mwenyezi Mungu ailaze roho ya marehemu mahali pema peponi, Amina.

4. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa pole kwa ndugu, jamaa na marafiki wa familia za watu waliopoteza maisha kutokana na madhara ya mvua kubwa zinazoendelea kunyesha katika maeneo mbalimbali nchini. Aidha, niwape pole Watanzania wote ambao wamepoteza ndugu zao katika ajali mbalimbali ambazo zilitokea katika kipindi cha Mwaka wa Fedha wa 2019/2020.

Salamu za Pongezi

5. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kukupongeza wewe binafsi pamoja na Waheshimiwa Wabunge wote kwa jitihada zenu za dhati katika kuisimamia na kuishauri Serikali. Bunge lako limeendelea kutoa ushauri na maelekezo ambayo yamewezesha kuboresha utendaji kazi wa Serikali wa kuwatumikia wananchi kwa kuhakikisha haki na huduma mbalimbali za kisheria zinaendelea kuboreshwa na kutolewa kwa wakati. Ushauri na maelekezo ya Bunge lako yametuwzesha kutekeleza majukumu yetu kwa ufanisi na mafanikio makubwa. Aidha, Wizara imekuwa ikitekeleza majukumu yake kwa umakini na kwa kuzingatia, Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya mwaka 2015, Sera, Mipango, Mikakati na Sheria mbalimbali zilizopo ikiwemo Mpango wa Pili wa Maendeleo ya Taifa wa Miaka Mitano (2016/2017 – 2020/2021); Malengo ya Maendeleo ya Afrika 2063; Malengo ya Maendeleo Endelevu ya Dunia 2030; Mikakati mbalimbali ya Wizara, Idara na Taasisi zake. Pia tumetekeleza maelekezo na ahadi mbalimbali za viongozi wetu – Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania - wanazozitoa katika nyakati mbalimbali katika kutekeleza majukumu yao. Kutokana na mafanikio hayo, Wizara itaendelea kuongeza juhudi katika kutekeleza majukumu yake kwa weledi kwa nia ya kufanikisha lengo kuu la nchi yetu la kujenga Taifa lenye uchumi wa kati na wa viwanda ifikapo mwaka

2025. Hadi sasa, Taifa limepiga hatua kubwa katika kutimiza lengo hili; tuendeleo kushikamana na kulinda umoja na uzalendo wetu, kufanya kazi na kutekeleza wajibu wetu katika safari iliyobaki kuelekea uchumi wa kati na wa viwanda ifikapo mwaka 2025. Tuliahidi, kwa pamoja tukapanga tukatekeleza, tuendeleo kuchapa kazi kwa ajili ya maendeleo ya Taifa letu.

6. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii pia kumpongeza Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb) na Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hotuba yake nzuri ambayo imeweka msingi wa mwelekeo wa kisera katika utekelezaji wa shughuli za Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021. Aidha, nampongeza kwa uongozi wake mahiri katika kusimamia shughuli za Serikali ndani na nje ya Bunge lako.

7. Mheshimiwa Spika, kwa ridhaa yako naomba niwapongeze Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria, Mheshimiwa Mohamed Omari Mchengerwa, Mbunge wa Rufiji na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, Mheshimiwa Mashimba Mashauri Ndaki, Mbunge wa Maswa Magharibi, kwa uongozi wao mahiri na kuziwezesha kamati wanazoziongoza kutekeleza majukumu yake kikamilifu na ufanisi. Wizara yangu inayo imani kubwa kwao na itaendelea kuwapatia ushirikiano unaostahili katika kipindi chote cha uongozi wao. Vilevile, natoa shukrani za dhati kwa Kamati hizo kwa kazi kubwa ya kuchambua Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Mfuko wa Mahakama kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021. Nilihakikishie Bunge lako kuwa Wizara yangu inatambua na kuthamini mchango wa Kamati hizi katika kuhakikisha Sekta ya Sheria inachangia kikamilifu katika maendeleo ya nchi yetu katika nyanja za kiuchumi, kijamii, kisiasa, kiutamaduni, mazingira na teknolojia.

8. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuwapongeza Mawaziri wenzangu na Naibu Mawaziri walioteuliwa katika kipindi cha mwaka wa fedha 2019/2020 na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, kuziongoza wizara mbalimbali za Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Napenda kumpongeza Mhe. George Boniface Simbachawene (Mbunge wa Kibakwe) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi na Mhe. Mussa Azzan Zungu (Mbunge wa Ilala) kuwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais anayeshughulikia Muungano na Mazingira. Pia, nimpongeze Mhe. Hussein Mohamedi Bashe (Mbunge wa Nzega Mjini), kwa kuteuliwa kushika nafasi ya Naibu Waziri wa Kilimo. Niwatakie wao na wengine wote walioteuliwa na Mhe. Rais, kushika nafasi mbalimbali katika utumishi wa umma, kila la heri katika utekelezaji wa majukumu yao mapya ya kuwatumikia wananchi kupitia wizara wanazoziongoza.

B. DIRA NA DHIMA

9. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Katiba na Sheria inaongozwa na Dira ambayo ni ***Katiba na Sheria wezeshi kwa maendeleo ya Taifa***. Aidha, Dhima ya Wizara ni ***kuwa na mfumo madhubuti wa kikatiba na Sheria wenye kufanikisha utekelezaji wa sera na mipango kwa maendeleo ya Taifa***. Dira na dhima hizi zinalenga kuweka mazingira rafiki ya kiseru na ya kisheria ya kuwezesha utekelezaji wa mipango ya maendeleo ya Taifa, kudumisha hali ya amani, utulivu na utangamano wa kitaifa ambazo ni nguzo muhimu kwa mstakabali wa ustawi wa jamii na Taifa letu katika kujenga mazingira wezeshi ya upatikanaji haki na huduma bora za kisheria kwa wakati.

C. MUUNDO NA MAJUKUMU YA WIZARA

10. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Katiba na Sheria inajumuisha Mhimili wa Mahakama ya Tanzania, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali, RITA, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania, Tume ya

Utumishi wa Mahakama, Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo na Chuo cha Uongozi wa Mahakama - Lushoto. Katika kutekeleza majukumu yake ya kuhakikisha kuwa nchi inaongozwa kwa kuzingatia Katiba, sheria, kanuni na taratibu zilizowekwa, Wizara yangu na taasisi zake imeendelea kutekeleza majukumu yake kama yalivyoainishwa katika Hati ya Mgawanyo wa Majukumu kwa Mawaziri, kupitia Tangazo la Serikali Na. 144A la tarehe 22 Aprili, 2016 na sheria nyingine za nchi. Majukumu hayo ni:-

- i. Kutunga Sera zinazohusu masuala ya kisheria na kusimamia utekelezaji wake;
- ii. Kushughulikia mambo ya kikatiba;
- iii. Kusimamia mfumo wa haki na utoaji haki;
- iv. Uandishi wa sheria;
- v. Kuendesha mashtaka;
- vi. Kushughulikia uendeshaji wa mashauri ya madai na mikataba mbalimbali inayohusu Serikali na uratibu wa sheria za kimataifa;
- vii. Kushughulikia masuala ya haki za binadamu na msaada wa kisheria;
- viii. Kurekebisha sheria;
- ix. Kushughulikia urejeshwaji wa wahalifu na masuala ya ushirikiano wa kimataifa kwenye makosa ya jinai;
- x. Kusajili matukio muhimu ya binadamu (vizazi, vifo, ndoa, talaka na uasili), ufilisi na udhamini;
- xi. Kuboresha utendaji na maendeleo ya rasilimali watu iliyo chini ya Wizara; na
- xii. Kuratibu shughuli za taasisi, mipango na miradi chini ya Wizara.

Aidha, kulingana na mabadiliko ya muundo wa Wizara ya mwaka 2018 Wizara imeongezewa jukumu la kuratibu masuala ya utajiri na maliasilia za nchi kulingana na matakwa ya Ibara ya 9 na 27 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (Sura ya 2) ili kuhakikisha rasilimali hizo zinalindwa,

zinaendelezwa, zinatumika, na zinasimamiwa kwa ajili ya mtakabali wa maendeleo ya Taifa na ustawi wa jamii kwa ujumla.

D. TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA KIPINDI CHA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 HADI 2019/2020

11. Mheshimiwa Spika, kama unavyofahamu, mwezi Oktoba mwaka wa 2020 tunaelekea kwenye uchaguzi mkuu na hivyo hii ni hotuba yangu ya mwisho katika kipindi hiki. Nichukue fursa hii kutoa taarifa kuwa tathmini ya ujumla ya mambo ambayo Wizara yangu na taasisi zake imeyatekeleza katika kipindi cha miaka minne kuanzia mwaka wa fedha 2015/2016 hadi 2019/2020 inaonesha mafanikio makubwa na ya kuridhisha katika maendeleo ya sheria na utoaji wa huduma za kisheria. Tumeipata mafanikio katika maeneo mbalimbali ikiwemo kusimamia kwa ukaribu maboresha ya mfumo wa haki na utoaji haki ambapo kesi mbalimbali zimeshughulikiwa na kuamuliwa na mahakama na vyombo vingine vya utoaji haki; tumeandaa na kuandika miswaada ya sheria mbalimbali, ikiwemo ya kurekebisha baadhi ya sheria kwa ajili ya kuboresha mfumo wa sheria nchini na kiumarisha misingi ya utoaji haki (overriding principles); tumesimamia kesi za jinai, kuratibu upelelezi na kuendesha mashtaka ya aina mbalimbali na hivyo kuendelea kuchangia katika kuhakikisha nchi iko salama, watu na mali zao wako salama, na pia nchi ina utulivu na amani; tumeratibu, kusimamia na kushughulikia uendesaji wa mashauri ya madai na mikataba mbalimbali inayohusu Serikali; tumeratibu masuala mbalimbali ya sheria za kimataifa; tumeratibu na kushughulikia masuala mbalimbali ya haki za binadamu na haki za watu ikiwemo huduma ya msaada wa kisheria; tumeratibu na kushughulikia urejeshwaji wa wahalifu na masuala ya ushirikiano wa kimataifa kwenye makosa ya jinai; tumesajili matukio muhimu ya binadamu hususan vizazi, vifo, ndoa, talaka na uasili, ufilisi na udhamini na kuifikisha huduma hii karibu zaidi na wananchi na hivyo kuongeza idadi ya matukio yanayosajiliwa; tumeboresha miundo ya ofisi mbalimbali ikiwemo ya Wizara yangu na Idara mahususi za kuratibu na

kushughulikia masuala ya haki za binadamu na haki za watu na masuala ya utarjiri na maliasilia za nchi kwa ajili ya ustawi wa jamii na maendeleo ya nchi kwa ujumla.

12. Mheshimiwa Spika, Serikali pia imerekebisha muundo wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na hivyo kuwa vyombo mahsusi vya Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali inayoshughulikia kesi za daawa na Ofisi ya Taifa ya Mashtaka inayoshughulikia kesi za jinai ikiwemo uratibu wa upelelezi; tumesimamia kwa umakini na ukaribu utendaji wa watumishi, maadili na maendeleo yao ili kuhakikisha kwamba tunatekeleza misingi ya utawala bora na kuchukua hatua pale panapoonekana kuna shida; tumeratibu shughuli za taasisi, mipango na miradi yetu mbalimbali ikiwemo kujenga mahakama mpya katika ngazi za Mahakama za Mwanzo, Mahakama za Wilaya, Mahakama za Hakimu Mkazi, na Mahakama Kuu ili kufikisha huduma ya mahakama karibu na wananchi, kujenga mifumo mbalimbali ya TEHAMA ili kurahisisha utoaji huduma kwa wakati na kumpunguzia gharama mteja; na tumeendelea kufungua ofisi za mashtaka katika ngazi ya wilaya ili kufikisha huduma ya sheria kwenye masuala ya kesi za jinai ili ziende haraka na wale wenye hatia wapate haki yao na wale ambao hawana hatia wachiwe na kuendelea na majukumu yao ya kulijenga Taifa; na tumeboresha baadhi ya mifumo ya haki jinai kwa kuongeza njia mbadala ambazo zinaweza kutumika na kumaliza kesi kwa haraka, ikiwemo *plea bargaining*, upatanishi na ufifishaji wa baadhi ya makosa. Maelezo ya kina kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa kipindi cha 2015/2016 hadi 2019/2020 yameambatishwa katika **KIAMBATISHO A.**

E. MAPITIO YA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2019/2020

13. Mheshimiwa Spika, sasa nijielekeze kwenye utekelezaji wa bajeti ya mwaka wa fedha 2019/2020, Wizara yangu ilibainisha maeneo mahsusi ya

kipaumbele kuwa msingi wa kutekeleza Dhima ya Wizara katika kutoa huduma bora za kisheria kama yalivyoainishwa katika **KIAMBATISHO B**. Katika kutekeleza mpango na bajeti kwa mwaka wa fedha 2019/2020 masuala yaliyotekelezwa ni pamoja na yafuatayo:-

I. Kutunga Sera Zinazohusu Masuala ya Kisheria na Kusimamia Utekelezaji Wake

14. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imekamilisha maandalizi ya rasimu ya Sera ya Taifa ya Sheria ambapo kwa sasa ipo kwenye hatua ya kuandaa nyaraka mbalimbali kwa ajili ya kuwasilishwa katika vikao vya maamuzi vya Serikali kabla ya kupitishwa kuwa sera kamili. Aidha, mikakati ya utekelezaji wa sera hii wakati itakapopitishwa pia imeanza kuandaliwa kwa kushirikiana na wadau mbalimbali.

II. Kushughulikia Masuala ya Kikatiba

15. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2019 hadi Machi 2020, Wizara na wadau wake waliendelea kushughulikia masuala mbalimbali ya kikatiba ikiwemo haki za binadamu na haki za watu, utoaji wa haki kwa wakati, utoaji wa taarifa mbalimbali ikiwemo katika vyombo vya kitaifa, kikanda na kimataifa. Jukumu hili lilitokelezwa ikiwemo kujibu na kuwaelimisha wadau kuhusu hoja mbalimbali wanazozitoa kuhusiana na masuala ya kikatiba. Changamoto kubwa ambayo tunaendelea kuiona na ambayo Wizara yangu inaendelea kuishughulikia na wadau wake ni uelewa mdogo wa masuala mbalimbali ya kikatiba. Baadhi ya vitu vinavyozungumziwa katika maeneo mbalimbali tayari vipo katika Katiba yetu na kinachohitajika ni kujenga uelewa wa pamoja ili kupunguza upotoshaji ambao umekuwa ukijitokeza mara kwa mara. Aidha, Wizara yangu kwa kushirikiana na wadau wake itaendelea kutoa elimu kwa umma juu ya masuala mbalimbali ya kikatiba kwa kutumia vyombo na njia mbalimbali ili kila mmoja wetu apate uelewa mpana wa masuala haya.

Aidha, Wizara yangu imeendelea kushiriki na kutoa mchango wake katika vikao vya mbalimbali vya ushirikiano katika kudumisha Muungano wetu, hususan katika masuala mbalimbali ya sheria. Muungano wetu unaendelea kuwa imara na mfano wa kuigwa ulimwenguni kote.

III. Kusimamia mfumo wa haki na utoaji haki;

16. Mheshimiwa Spika, Mahakama ya Tanzania imeendelea kutekeleza mkakati wake wa kupunguza mlundikano wa mashauri ili kuhakikisha wananchi wanapata haki zao kwa wakati. Kwa upande wa usikilizaji mashauri, katika mwaka 2019 Mahakama ilianza na mashauri **67,811** na kusajili mashauri mapya **272,326** na kumaliza mashauri **271,214** ambapo yalibaki mashauri **69,648** ilipofikia mwezi Desemba, 2019. Kwa upande wa Mahakama ya Rufani, ilianza mwaka 2019 na mashauri **3,248**, ikasajili mashauri **1,836** na kumaliza mashauri **1,309** na kufunga mwaka 2019 na mashauri **3,775**. Aidha, kwa upande wa Mahakama Kuu na Kanda zake, ilianza mwaka 2019 na mashauri **14,814** na mashauri mapya yaliyosajiliwa ni **13,342** na kumaliza mashauri **14,421** na kufunga mwaka ikiwa na mashauri **13,735**. Divisheni za Mahakama Kuu zilianza mwaka na mashauri **5,087** zikasajili mashauri **4,755** na kumaliza mashauri **4,651** na kufunga mwaka na mashauri **5,191**. Vilevile, kwa kipindi cha Januari 2020 hadi Machi 2020, Mahakama ya Rufaa ilikuwa na kesi **228** na imemaliza kesi **215** hivyo kubaki na kesi **3,788**; Mahakama Kuu ilikuwa na kesi **2,262** na imemaliza kesi **202** hivyo kubaki na kesi **20,986**; Mahakama za Hakimu Mkazi na Wilaya zilikuwa na kesi **2,517** na zimemaliza kesi **934** hivyo kubaki na kesi **12,780**; na Mahakama za Mwanzo zilikuwa na kesi **26,480** na zimemaliza kesi **24,061** hivyo kubaki na kesi **18,281**. -

17. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka, 2019 Mahakama za Hakimu Mkazi kwa Mikoa ya Tanzania Bara, zilianza na mashauri **9,862** na kusajili mashauri **17,736** ambapo mashauri **16,401** yalihitimishwa na kufunga mwaka na

mashauri **11,197**. Aidha, Mahakama za Wilaya zilianza na mashauri **18,486** na katika kipindi husika, mahakama zilisajili mashauri **39,599**. Jumla ya mashauri **39,658** katika ngazi hii ya mahakama, yalihitimishwa katika kipindi hicho na kufunga mwaka na mashauri **18,427**. Kwa upande wa Mahakama za Watoto, zilianza na mashauri **470** na zilisajili mashauri mapya **1,967** ambapo idadi ya mashauri **1,701** yalihitimishwa na kufunga mwaka na mashauri **725**. Aidha, Mahakama za Mwanzo zilianza na mashauri **15,844** zikasajili mashauri **193,091** na kumaliza mashauri **193,073** ambapo zilifunga mwaka 2019 na mashauri **15,862**.

18. Mheshimiwa Spika, Wizara pia imeendelea kutekeleza wajibu wake katika utoaji haki na wananchi kuifikia haki. Wizara imeendelea kuhakikisha kuwa wananchi ambao kwa namna moja au nyingine walishindwa kufungua kesi mahakamani ndani ya muda uliowekwa kwa mujibu wa Sheria ya Ukomo (Sura ya 89) na wanakidhi vigezo vilivyowekwa na sheria hiyo, wanapatiwa nafasi nyingine tena kwa kuruhusiwa kufungua mashauri Mahakamani nje ya muda. Katika kipindi hiki, Wizara ilipokea na kushughulikia jumla ya maombi **214** ya kuongeza muda wa kufungua mashauri ya madai nje ya muda. Hata hivyo, nitumie fursa hii kutoa rai kwa wananchi kwa ujumla kuzingatia muda uliowekwa na sheria kwa ajili ya utatuzi wa migogoro mbalimbali. Endapo mwananchi anakabiliana na mgogoro wowote ni vyema akachukua hatua mapema na ahakikishe anapata ushauri au mwongozo juu ya mgogoro huo kutoka kwa wakili, au mtoa huduma ya msaada wa kisheria na mtu mwingine mwenye uelewa wa masuala ya utatuzi wa migogoro aliyepo katika eneo lake. Njia hii itamsaidia kuondokana na kadhia ya kuchelewa kuumaliza mgogoro huo ndani ya muda uliopo kisheria na hivyo kuhitaji kupata kibali cha Waziri mwenye dhamana na mambo ya sheria ili afungue kesi yake nje ya muda.

19. Mheshimiwa Spika, pamoja na maombi ya kuongeza muda wa kufungua mashauri ya madai nje ya muda, Wizara imepokea taarifa za maendeleo ya wagonjwa **50** wa afya ya akili wanaohifadhiwa katika Taasisi ya Magonjwa ya Afya ya Akili baada ya kuthibitika walitenda makosa mbalimbali wakiwa wagonjwa wa akili na sasa wamepona. Katika kupitia taarifa hizo, Wizara imetoa jumla ya Amri **50** za kuwaachilia huru hao waliothibitika kuwa wanaendelea vizuri ili wakaungane na familia zao na kuendelea na uangalizi na matibabu katika maeneo wanakotoka. Wito wangu ni kwa wananchi, ndugu, jamaa na marafiki wa wagonjwa wa afya ya akili ambao wamepona na kuachiwa kwa mujibu wa Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai (Sura ya 20) kuhakikisha kuwa wanawasimamia watu hao kundelea kutumia dawa zilizoелеkezwa na Madaktari ili afya zao ziendeleo kuimarika na hatimaye kuendelea na shughuli za ujenzi wa Taifa, na hivyo, kupunguza, kama si kuondoa kabisa, matukio ya jinai yanayosababishwa na ugonjwa wa afya ya akili katika jamii zetu.

20. Mheshimiwa Spika, kupitia marekebisho ya Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai (Sura ya 33) yaliyofanywa mwaka huu wakati Bunge linashughulikia suala la usuluhishi, ni takwa la kisheria sasa kwamba watu wanaoingia kwenye migogoro ya daawa, kabla ya kwenda Mahakamani, wahakikishe wamechakua hatua za makusudi za kutatua mgogoro wao nje ya mahakama. Hatua hizi ni pamoja na kutoa notisi na kuutarifu upande mwingine suala lenye mgogoro kwa nia ya kuhitaji kuusuluhisha; kutoa majibu mahsusi kwa notisi iliyotolewa na upande mwingine; kutoa taarifa na nyaraka sahihi kuuwezesha upande mwingine kuelewa mgogoro na namna mgogoro unavyoweza kutatuliwa; na kuangalia kama mgogoro unaweza ukatatuliwa kwa njia nyingine nje ya ile ya Mahakama kama vile maridhiano, majadiliano, upatanishi, usuluhishi au kufanya tathmini kupitia wathaminishaji.

21. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kutoa rai kwa wananchi wenye migogoro mbalimbali ya daawa kuufuata utaratibu huu na hivyo kupunguza kesi zinazokwenda mahakamani.. Hata hivyo, kulingana na Ibara ya 107 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, Mahakama ni chombo cha mwisho cha utoaji haki, hii ikiwa na maana kwamba wahusika katika migogoro mbalimbali ni vema watumie njia mbalimbali kama zilivyobainishwa na sheria katika kutatua migogoro yao kabla ya kukimbilia mahakamani. Kwa kufanya hivyo, migogoro itatutulika kwa haraka na gharama nafuu na kuziacha Mahakama kushughulikia masuala makubwa ambayo hayana namna zaidi ya kuyafikisha hapo.

22. Mheshimiwa Spika, kupitia marekebisho ya Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Jinai (Sura ya 20) yaliyofanyika katika mwaka wa fedha 2019/2020, mfumo wa ufifilishaji na upatanishi kwenye makosa ya jinai umeimarishwa kwa makosa yanayoruhusiwa kisheria kufifilishwa au kupatanishwa kwa masharti na utaratibu uliowekwa. Makosa mengi yanayoangukia katika mamlaka za Mahakama za Mwanzo na Mahakama za Wilaya yapo katika kundi hili. Makosa haya ni pamoja na yale ya kiudhibiti ambayo sheria imetoa mamlaka kwa mkamataji au Afisa anayehusika, ikiwemo Wakuu wa Vituo vya Polisi, kufifilisha endapo mtuhumiwa atatoa ushirikiano na kukubali kwa hiari yake mwenyewe. Aidha, masuala ya upatanishi yaliyoruhusiwa kisheria yanahusu makosa madogo ambayo adhabu yake haizidi kifungo cha miaka mitano jela kwa mujibu wa Vifungu vya 163 na 170 vya Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai Sura ya 20.

23. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwataka Maafisa wote walioruhusiwa na sheria kufifilisha makosa na Mahakimu wote walioruhusiwa kupatanisha watu wanaokoseana katika makosa yaliyoruhusiwa kupatanisha kutokusita kufanya hivyo kwani huo ni wajibu wa kisheria ambao hauna budi

kutekelezwa. Aidha, natoa rai kwa wananchi kuondokana na dhana iliyoanza kuenea ya kuamini kwamba kosa linapofifilishwa ama watu wanapopatanishwa basi kutakuwa na kiashiria cha rushwa ama kitendo ambacho ni kinyume na sheria. Huu ni utaratibu uliopo kisheria ambao wenye dhamana hawana budi kuutekeleza kwa mujibu ya matakwa ya sheria. Kwa kufanya hivyo tutapunguza adha ya mahakama kuwa na kesi nyingi, baadhi zikiwa ni kesi ndogo ndogo ambazo zingeweza kumalizika kwa utaratibu wa kufifilisha au upatanishi. Magereza pia yatapunguza msongamano wa mahabusi na wafungwa hivyo kupata fursa ya kushughulikia masuala makubwa ambayo yatasababisha wahusika kupelekwa gerezani. Utaratibu huu wa utatuzi wa migogoro katika jamii unaakisi aina ya maisha yanayokwenda sawia na dhana ya uchumi wa kati unaolenga kutatua migogoro kwa wakati na kwa gharama nafuu.

IV. Kuendesha Mashtaka

24. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka katika kutekeleza jukumu la uratibu na usimamizi wa shughuli za upelelezi, ilishughulikia majalada **16,039** kutoka vyombo vya uchunguzi na upelelezi. Kati ya hayo, majalada **9,477** yaliandaliwa hati za mashtaka; majalada **782** yalifungwa na majalada **2,776** yalirejeshwa kwa uchunguzi na upelelezi zaidi; hivyo kufanya majalada yaliyofanyiwa kazi kuwa **13,035** sawa na asilimia **81**. Aidha, majalada **3,019** sawa na asilimia **19** yalikuwa yanaendelea kufanyiwa kazi kote nchini.

25. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka pia iliendesha kesi za jinai katika Mahakama za Wilaya, Hakimu Mkazi, Mahakama Kuu na Mahakama ya Rufani. Jumla ya kesi za jinai **20,420** zilishughulikiwa katika Mahakama za Wilaya na Hakimu Mkazi ambapo, kesi **9,035** zilihitimishwa. Kati ya hizo, kesi **5,508** zilihitimishwa kwa washtakiwa

kutiwa hatiani, ikiwa ni sawa na asilimia **61** ya kesi zote zilizohitishwa. Ofisi iliendesha jumla ya kesi za jinai **4,453** katika Mahakama Kuu ya Tanzania. Kati ya hizo, kesi **1,959** ni za vikao vya Mahakama Kuu na kati ya hizo, kesi **636** sawa na asilimia **32** zilitimishwa na kesi **1,323** sawa na asilimia **68** zinaendelea katika hatua mbalimbali. Aidha, kesi **2,494** zilihusu rufaa za Mahakama Kuu ambapo kesi **1,043** sawa na asilimia **42** zilihitimishwa na kesi **1,451** sawa na asilimia **58** zinaendelea katika hatua mbalimbali. Aidha, jumla ya rufaa **658** za jinai zilishughulikiwa katika Mahakama ya Rufani ambapo kati ya hizo, rufaa **201** sawa na asilimia **31** zilihitimishwa na rufaa **457** zilikuwa zinaendelea katika hatua mbalimbali.

26. Mheshimiwa Spika, Washtakiwa waliotiwa hatiani kutokana na kesi za jinai walipewa adhabu mbalimbali zikiwemo vifungo, faini, na mali mbalimbali kutaifishwa. Kiasi cha Shilingi **2,848,664,926.42** na Dola za Marekani **593,315.78** sawa na Shilingi **1,385,451,677.58** zililipwa mahakamani kama faini katika kesi **4,146**. Mali zinazokadiriwa kuwa na thamani ya Shilingi **3,605,169,186** na Dola za Marekani **831,759.61** sawa na Shilingi **1,942,241,865.31** zilitaifishwa kwa amri ya Mahakama. Baadhi ya mali hizo ni pamoja na madini ya dhahabu na vito, magari **10**, mbao vipande **1,203** mafuta ya dizeli lita **1,110** na petroli galoni **39**.

27. Mheshimiwa Spika, Wizara yangu imeendelea kuchukua hatua mbalimbali dhidi ya changamoto ya ucheleweshaji wa upelelezi na tuhuma za ubambikizwaji wa kesi. Nichukue fursa hii kuvitaka vyombo vyote vya ukamataji, upelelezi, mashtaka, maamuzi na wananchi wote kuchukua hatua za haraka katika kutatua changamoto na tuhuma hizi. Napenda kulitaarifu Bunge lako kwamba, wote watakaobainika kujihusisha na vitendo vya ubambikizaji kesi watachukuliwa hatua za kisheria na Serikali itaendelea kuimarisha mifumo ya sheria ili kukabiliana na hali hii. Tunahitaji, kama Taifa,

watu wote waelekeze nguvu zao katika kutenda haki na kuachana na vitendo vya kuwabambikia watu mashtaka, kitu ambacho hakikubaliki katika zama hizi. Hali kadhalika, ili kukabiliana na changamoto za upelelezi kuchelewa kupita kiasi, Wizara yangu itaendelea kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Ndani na wadau wengine, ikiwemo Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na TAKUKURU ambao ndiyo wenye wajibu wa kuratibu upelelezi, ili kulipatia suala hili ufumbuzi wa kudumu.

V. Uandishi, Urekebu na Ufasiri wa Sheria;

28. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2019/2020 Wizara imewezesha kutungwa kwa Sheria ya Usuluhishi ya mwaka 2020 na kufanya marekebisho ya Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Jinai (Sura ya 20) na Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Daawa (Sura ya 33) ili kuongeza wigo wa utoaji haki kwa kutumia njia mbalimbali ikiwemo majadiliano, maridhiano, upatanishi na usuluhishi. Ni dhahiri kwamba kutungwa kwa Sheria ya Usuluhishi na kurekebisha Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Jinai na Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Daawa kumeweka misingi na miongozo madhubuti ya utatuzi wa migogoro kwa kuhakikisha kwamba mashauri yanatatuliwa kwa haraka na kwa maelewano hivyo kupunguza muda na gharama za utatuzi wa migogoro. Aidha, Wizara, kwa kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imetekeleza maelekezo ya kuandaa miswada ya sheria mbalimbali na hivyo kuwezesha Bunge kutunga na kurekebisha sheria za sekta mbalimbali kwa ajili ya kuweka mfumo madhubuti wa kisheria wa utekelezaji wa majukumu mbalimbali ya nchi.

29. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha mfumo wa utoaji haki na utendaji wa Sekta ya Sheria, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu Serikali iliwasilisha Bungeni mapendekezo ya marekebisho ya sheria **30** kupitia Miswada ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na. 4, Na.5, Na. 6, Na. 7 na

Na. 8 ya mwaka 2019 ambayo ilipitishwa na Bunge kuwa sheria. Aidha, marekebisho hayo yalilenga kuondoa upungufu ambao umejitokeza katika utekelezaji wa baadhi ya masharti katika sheria hizo. Ufafanuzi wa sheria iliyotungwa na zilizofanyiwa marekebisho katika mwaka 2019/2020 umeoneshwa katika **KIAMBATISHO C.**

30. Mheshimiwa Spika, Serikali pia imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kuhakikisha kwamba Sheria za nchi zinakwenda na wakati na zinaakisi Sera, mila, desturi, maadili na vipaumbele vya Taifa. Katika Mwaka wa Fedha wa 2019/2020 Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iliandaa Miswada ya Sheria **15** na kujadiliwa na Bunge ambapo Miswada ya sheria tisa (**9**) ilipitishwa na Bunge kuwa Sheria. Miswaada ya Sheria sita (**6**) inaendelea katika hatua mbalimbali kulingana na utaratibu. Aidha, Sheria ndogo **755** ziliandaliwa na kuchapishwa kwenye Gazeti la Serikali. Sheria hizo zilijumuisha Kanuni, Amri, Taarifa na Matamko. Vilevile, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imetafsiri Sheria mama **18** na Sheria Ndogo **29** kutoka lugha ya Kiingereza kwenda Lugha ya Kiswahili ili kuongeza uelewa wa sheria kwa wananchi kama zilivyoambatishwa katika **KIAMBATISHO D.** Hii ni pamoja na kufanya urekebu wa Sheria **91** ili kukidhi mahitaji ya sasa ya jamii **KIAMBATISHO E.**

VI. Uendeshaji wa Mashauri ya Madai na Usuluhishi

31. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali, ina jukumu la kusimamia, kuratibu na kuendesha wa mashauri ya madai (ikiwemo mashauri ya Haki za Binadamu, Uchaguzi, na mengine ya Kikatiba) na usuluhishi ndani na nje ya nchi kwa niaba ya Serikali. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020 Ofisi ilikuwa na jumla ya mashauri ya madai **2,728**, ambapo ilishughulikia jumla ya mashauri ya madai **569** na mashauri **333**

yalihitimishwa. Kati ya mashauri yaliyohitimishwa, Serikali imeshinda mashauri **278** na kuokoa kiasi cha Shilingi **249,238,064,721.75**.

32. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai 2019 hadi Machi, 2020, kulikuwa na jumla ya mashauri **46** ya kikatiba, kati ya mashauri hayo, tisa **(9)** ni mashauri mapya na yaliyofunguliwa katika kipindi hicho. Kati ya hayo, mashauri **35** yapo Mahakama Kuu, mashauri mawili **(2)** Mahakama ya Rufaa na Mashauri nane **(9)** yamehitimishwa. Aidha, hadi Mwezi Julai, 2019 kulikuwa na jumla ya mashauri **21** ambayo yalisajiliwa kwenye Mahakama ya Haki za Binadamu ya Afrika Mashariki. Katika kipindi cha Julai hadi Machi, 2020, mashauri **manne (4)** yamesajiliwa. Mashauri manne **(4)** yamesikilizwa na yanasubiri maamuzi ya mahakama na mashauri **21** yapo katika hatua mbalimbali za usikilizwaji. Kwa upande Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu, jumla ya mashauri **138** yalikuwa yamesajiliwa katika Mahakama hiyo, dhidi ya Serikali ya Tanzania hadi kufikia Mwezi Julai 2019. Aidha, katika kipindi cha Julai 2019 na Machi, 2020, Ofisi ilisajili mashauri nane **(10)** na Mashauri **31** yalihitimishwa, mashauri **117** yapo katika hatua mbalimbali za usikilizwaji.

33. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020 jumla ya mashauri **81** ya usuluhishi ya kitaifa na kimataifa yalikuwa katika Mabaraza ya usuluhishi. Mashauri **60** kati ya hayo ni ya kitaifa na **21** ni ya kimataifa. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020 Mashauri **(sita) 9** ya kitaifa yalihitimishwa na mengine **51** yanaendelea katika hatua mbalimbali za usikilizwaji. Vilevile, katika kipindi husika mashauri **7** ya kimataifa yamehitimishwa na mengine **14** yanaendelea katika hatua mbalimbali za usikilizwaji. Katika mashauri yaliyomalizika Ofisi imeweza kuokoa kiasi cha **Shilingi 6,757,739,630.28** na Dola za Kimarekani **4,766,310,020.81** sawa na Shilingi **11,129,810,529,359.90**.

34. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Wizara kupitia Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali imeendelea kuboresha Mfumo wa utunzaji wa taarifa za mashauri kwa kutumia TEHAMA. Kukamilika kwa mfumo huu kutarahisisha ukusanyaji wa takwimu za mashauri, kufanya ufuatiliaji wa mienendo ya mashauri, na utoaji wa taarifa mbalimbali kuhusu mwenendo wa Mashauri kwa matumizi ya ofisi, wadau mbalimbali pamoja na umma kwa ujumla. Aidha, katika kipindi husika Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali imeendelea kusesitiza matumizi ya mfumo wa kielektroniki wa mawasiliano ya nyaraka na majalada ya ofisi.

VII. Utoaji wa ushauri wa kisheria

35. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, imeendelea kutoa ushauri wa kisheria kwa Wizara, Idara zinazojitegemea, Sekretariati za Mikoa, Mamlaka za Serikali za Mitaa, Wakala na Taasisi nyingine za Serikali na Mashirika ya Umma. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020 jumla ya maombi ya Ushauri wa Kisheria **934** yalipokelewa, napenda kutoa taarifa ya kwamba maombi yote yalishughulikiwa.

VIII. Usimamizi wa Mikataba

36. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, imeendelea kufanya majadiliano na upekuzi wa mikataba mbalimbali ya Kitaifa, Kikanda na Kimataifa. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020 jumla ya mikataba ya kitaifa na kimataifa **770** sawa na asilimia **57** ilifanyiwa upekuzi kati ya Mikataba **1,333** iliyokuwa imepangwa. Kati ya Mikataba **770** iliyofanyiwa upekuzi, Mikataba **345** ilikuwa imethaminihwa katika sarafu mbalimbali. Mikataba **262** ilikuwa na thamani ya Shilingi **4,645,372,100,000.00**, Mikataba **61** ilikuwa na thamani ya Dola za Marekani

6,011,297,150.38 sawa na **Shilingi 14,036,979,975,852.30** mikataba **22** ilikuwa na thamani ya Euro **118,566,870.31** sawa na Shilingi **299,508,463,074.41**. Mikataba hiyo ilihusisha masuala ya manunuzi, ujenzi na ukarabati wa majengo, utoaji wa huduma za jamii kama vile ujenzi wa shule, hospitali na barabara.

37. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imeunda vikosi kazi vinavyohusisha wataalamu kutoka Taasisi zinazohusika na mikataba ya utafutaji na uzalishaji wa gesi asilia na mafuta na uzalishaji umeme ili kufanya mapitio ya mikataba hiyo kwa lengo la kubaini kama ina maslahi mapana kwa Taifa. Aidha, hadi mwezi Machi, 2020 Ofisi imefanya mapitio ya mikataba **13** ya Utafutaji na uzalishaji wa Mafuta na Gesi. Hivi sasa Ofisi imeshaanza mapitio ya mikataba mingine takriban **70** inayohusu Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Songo Songo na mikataba mingine **11** ya wazalishaji wadogo ya umeme.

IX. Mikataba ya Kikanda na Kimataifa

38. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2019 hadi Machi 2020, Maazimio **nane (8)** ya Bunge ya kuridhia Itifaki na Mikataba mbalimbali ya kikanda na kimataifa yaliwasilishwa na kupitishwa na Bunge. Orodha ya Itifaki na Mikataba hiyo ni kama inavyoonesha katika **KIAMBATISHO F**

X. Utoaji wa Huduma ya Msaada wa Kisheria

39. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Wizara imeendelea kusimamia na kuratibu utekelezaji wa Sheria ya Msaada wa Sheria (Sura ya 21) kwa kusajili jumla ya Watoa Huduma ya Msaada wa Sheria **126** na Wasaidizi wa Kisheria wapatao **498** ambao orodha yao pamoja na maeneo wanakofanyia kazi ni kama inavyooneshwa katika **KIAMBATISHO G**. Aidha katika kipindi hicho Wizara, kupitia Maadhimisho ya Wiki ya Msaada

wa Kisheria yaliyofanyika mwishoni mwa mwezi Novemba 2019, ilitoa elimu kuhusu msaada wa kisheria kwa umma kwa njia ya televisheni na radio kwa muda wa wiki mbili mfululizo. Sambamba na elimu iliyotolewa kupitia vyombo vya habari, wananchi wapatao **1,185** walipatiwa huduma za msaada wa sheria ana kwa ana zikiwemo ushauri pamoja na kuandaliwa nyaraka muhimu za kimahakama. Aidha, watendaji wa Serikali katika Mkoa wa Simiyu, wakiwemo maafisa wa Jeshi la Polisi, Jeshi la magereza, mahakimu, Washauri wa mahakama za mwanzo, wajumbe wa Mabaraza ya kata na Vijiji, Kamati za Ulinzi na Usalama, Wenyevitani wa Kamati za Shule, Watendaji wa Kata na Vijiji na Wajumbe wa menejimenti ya Sekretarieti ya Mkoa walipatiwa mafunzo maalum ya kisheria kulingana na majukumu yao. Jumla ya Watendaji waliopata mafunzo hayo katika wiki ya msaada wa kisheria ni **1,389**. Wakati wa mafunzo haya ilibainika wazi kuwa, bado elimu ya kisheria inahitajika sana kwa watendaji wa ngazi zote ili waweze kuwahudumia wananchi na pia kutekeleza majukumu yao kulingana na sheria, kanuni, taratibu na miongozo. Vilevile, Wizara ilitoa elimu ya kisheria kwa wanafunzi waliokuwa katika makambi ya kitaaluma mkoani Simiyu kati ya mwezi Septemba na Oktoba, 2019 ambapo wanafunzi walipata fursa ya kuelewa masuala muhimu ya kisheria yanayogusa jamii. Jitihada hizo zitaendelea katika mikoa mingine.

40. Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kufikisha huduma ya msaada wa kisheria karibu na wananchi, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais-TAMISEMI imeteua Wasajili Wasaidizi katika kila mamlaka ya Serikali za Mitaa **185** ili kusajili, kusimamia na kuratibu utoaji wa huduma hiyo nchini. Jambo hili ni la kujivunia kwa kuwa idadi ya wananchi waliokuwa wanasafiri kuja Wizarani kuwasilisha maombi ya msaada wa kisheria sasa imepungua tangu kuanza kutekelezwa kwa sheria hii.

41. Mheshimiwa Spika, katika kupanua wigo wa utoaji wa huduma ya msaada wa kisheria zipo baadhi ya taasisi na vyuo vya elimu ya juu ambavyo vimejisajili na kuanzisha Kliniki za Msaada wa Kisheria kwa lengo la kuwa na uendeleu wa utoaji wa huduma za msaada wa kisheria. Kupitia huduma hii wananchi wengi wameanza kuifikia haki kwa gharama nafuu na kwa wakati, hivyo kuwawezesha kupata muda wa kushiriki katika shughuli za kiuchumi na kijamii. Mwelekeo huu unakwenda sambamba na azma ya Serikali ya Awamu ya Tano ya kuwawezesha wananchi kwa njia mbalimbali ili waweze kuchangia na kuwa sehemu ya kukuza uchumi wa viwanda na kuleta usawi wa jamii kwa ujumla.

42. Mheshimiwa Spika, Wizara pia imeendelea kuimarisha mfumo wa utoaji wa msaada wa kisheria kwa makundi maalum. Kwa kushirikiana na Jeshi la Polisi Tanzania na Jeshi la Magereza Tanzania, Wizara imeandaa Mwongozo wa kutoa huduma za msaada wa kisheria katika maeneo ambayo mahabusi na wafungwa wanashikiliwa. Lengo ni kuruhusu huduma hii kuwafikia wafungwa na mahabusi kama sheria inavyotamka na kutimiza azma ya Serikali ya kupunguza mlundikano katika maeneo hayo. Aidha, mafunzo yameendelea kutolewa kwa Maafisa wa Jeshi la Polisi na Maafisa Jeshi la Magereza ili kuwajengea uwezo katika masuala ya msaada wa kisheria. Pamoja na kuweka miongozo Wizara pia imesaini makubaliano na Wizara ya mambo ya Ndani ya Nchi kwa niaba ya Jeshi la Polisi Tanzania na Jeshi la Magereza Tanzania ya kushirikiana katika kutekeleza sheria ya msaada wa kisheria. Makubaliano ya aina hii pia yalisainiwa baina ya Mahakama ya Tanzania na Wizara ya Katiba na Sheria na yanaendelea kutekelezwa kwa Mahakama ya Tanzania kuwaelekeza mawakili kuwapatia msaada wa kisheria wadaawa wanaoonekana kuhitaji huduma hiyo.

43. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla, maeneo ambayo yameonekana kuwa kero kwa wananchi ni pamoja na migogoro ya ardhi, mirathi na ndoa. Wengi kati ya waliotafuta huduma kupitia vyombo vya habari na maeneo ya huduma wakati wa maonesho hayo ni wanawake **711** ambapo asilimia **60** walilalamikia kunyimwa haki ya kurithi mali za waume zao waliofariki. Kati ya hao **711**, wanawake **640** sawa na asilimia **90** hawakuwa na uelewa wa taratibu za kufuata kudai haki hizo wakati wanawake **71** sawa na asilimia **10** wamefika mahakamani lakini bado wanaendelea kukabiliwa na changamoto za kupata haki zao kutokana na sababu mbalimbali. Kati ya wananchi waliopatiwa huduma, wapo vijana wa kike na wa kiume ambao wamekosa haki ya kurithi mali za wazazi wao kutokana na kudhulumiwa na ndugu za marehemu. Katika kundi hili pia wapo wanawake walionyanyang'anywa watoto na watalaka/wenzi wao ambapo huko walipo watoto hao wanakosa matunzo na malezi stahiki.

44. Mheshimiwa Spika, Wizara, kwa kushirikiana na wadau, mbalimbali, ikiwemo Mahakama ya Tanzania, Wizara nyingine, Idara Taasisi za umma na zile zisizo za kiserikali, inaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kupunguza changamoto zinazowakabili wananchi katika maeneo mbalimbali.

XI. Haki za Binadamu na Haki za Watu

45. Mheshimiwa Spika, Wizara ina jukumu la kusimamia na kuratibu masuala ya haki za binadamu na haki za watu kwa niaba ya Serikali pamoja na kuhakikisha mifumo ya sheria inachangia katika kukuza, kulinda na kuendeleza haki za watu, haki za binadamu, utawala wa sheria na utawala bora nchini. Serikali ya Awamu ya Tano pia inatambua na kuheshimu wajibu ilionao wa kulinda, kukuza na kuendeleza haki za binadamu na haki za watu nchini kwa mujibu wa Katiba na Sheria za nchi na Mikataba ya Kikanda na Kimataifa ambayo nchi yetu imeridhia.

46. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuimarisha na kutekeleza haki za watu kama ifuatavyo; haki ya watu kujitawala kwa kuhakikisha kwamba Taifa linaendelea kutafsiri uhuru tulioupata mwaka 1961 kwa vitendo ikiwa ni pamoja na kuhakikisha kuwa utawala wa sheria na utawala bora unazingatiwa katika shughuli mbalimbali na kuchukua hatua pale panapoonekana kuna upungufu, hali kadhalika, inatumia utajiri wake, maliasilia na rasilimali zake kwa ustawi wa watu wake na Taifa kwa vizazi vya sasa na vijavyo kama ambavyo Ibara ya 8 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (Sura ya 2) inavyotaka; haki ya watu ya uchumi endelevu kwa kuhakikisha kwamba nchi inajiwekea mipango, mikakati, sheria na mazingira bora ya kuendeleza shughuli mbalimbali za kiuchumi na kuhakikisha kwamba ubadhirifu au uhujumu uchumi kwa namna yoyote ile unachukuliwa hatua kwa wakati; haki ya watu kuwa na amani na usalama kwa kuhakikisha kwamba vyombo vya dola vya ulinzi na usalama vinaendelea kuboreshwa ili kwenda na wakati na kufanya kazi zake kwa weledi katika kuhakikisha nchi yetu inaendelea kuwa salama, yenye amani na utulivu; haki ya watu ya mazingira salama kwa kuendelea kuhakikisha kwamba mazingira katika maeneo mbalimbali ikiwemo ya maji, kazi, migodi, viwanda, makazi, na mengineyo yanaendelea kuwa salama na rafiki kwa wanaoyatumia.

47. Mheshimiwa Spika; Serikali imeendelea pia kulinda, kukuza na kuendeleza haki za binadamu kama ifuatavyo:- haki ya binadamu wote kuzaliwa huru na sawa kwa kuhakikisha kwamba kila mtu yuko huru na sawa katika jamii jambo ambalo linakwenda sambamba na haki ya mtu kutokubaguliwa kwa namna yeyote ile ikiwemo kwa minajili ya siasa, rangi, jinsia, jinsi, kabila, kipato ama mahali anapotoka au misingi mingine ya kibaguzi; haki ya binadamu ya kuishi kwa kuhakikisha kwamba vitendo vyote vinavyoweza kuondoa maisha vinachukuliwa hatua na vyombo vya dola lakini pia kuhaikisha kuwa mazingira hatarishi yanarekebisha kwa wakati ikiwemo

upatikanaji wa dawa na tiba katika jamii; haki ya binadamu dhidi ya utumwa kwa kuhakikisha kwamba hatua zinachukuliwa kwa vitendo vyote vinavyojielekeza katika mazingira ya utumwa ikiwemo biashara na usafirishaji haramu wa binadamu au kuwatumikisha watu isivyo halali, hususan watoto na wanawake, vinadhibitiwa na wahusika kuchukuliwa hatua; haki ya binadamu ya kutokuteswa au kudhalilishwa kwa kuhakikisha kwamba mtu au kikundi cha watu hakimtesi au kumdhalilisha mtu mwingine.

48. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kulinda, kukuza na kuendeleza haki ya binadamu ya kutambuliwa mbele ya sheria kwa kuhakikisha kwamba vizazi vyote vinavyotokea nchini vianaendelea kutambuliwa na kuandikishwa kupitia mifumo ya RITA na utambulisho wa watu wazima unafanyika kupitia NIDA; haki ya binadamu ya usawa mbele sheria ya vyombo vya haki, ikiwemo kusikilizwa, kwa kuendelea kuviboresha na kuhakikisha kwamba vyombo vya kutoa haki ikiwemo Mahakama ya Tanzania na vyombo vingine vya haki vinawapa watu wote wanaofika mbele yake fursa sawa ya kujieleza, kujitetea, kutoa ushahidi au kuleta mashahidi na vielelezo vingine kadri inavyohitajika; haki ya binadamu ya faragha kwa kuhakikisha kwamba sheria zinawekwa na kufuatwa na watu wote katika kulinda haki ya faragha na utu wa mtu; haki ya binadamu ya kuishi au kwenda popote kwa kuhakikisha kwamba watu wanapata fursa ya kuwa na makazi au kwenda popote kwa mujibu wa sheria za nchi zilizowekwa na Bunge na kwa ajili ya kulinda maslahi mapana ya watu na nchi ya kiulinzi, kiusalama na maendeleo kwa ujumla; haki ya binadamu ya kupata hifadhi kwa kuhakikisha kwamba Taifa linaendelea kuwapatia hifadhi wale wanaopata na majanga mbalimbali ikiwemo wakimbizi kulingana na vigezo vya sheria za nchi na mikataba ya kikanda na kimataifa; haki ya binadamu ya uraia kwa kuhakikisha kwamba wote wenye kukidhi vigezo vya uraia wa Tanzania wanaendelea kufaidi uraia wao kwa mujibu wa sheria; haki ya binadamu ya mwanaume kuoza au mwanamke kuolewa na kuanzisha

familia kwa kuendelea kuruhusu mwanamme na mwanamke ambao wametimiza vigezo vya kijamii na kisheria na wanapenda kuoana kiserikali, kidini, kimila au kuishi tu pamoja kama wenza wafanye hivyo na ili kuweza kupata watoto na kuendeleza familia zao; haki ya binadamu ya kumiliki mali za aina mbalimbali kwa njia halali kwa kuhakikisha kwamba kila mtu ana haki ya kutafuta na kujipatia mali kwa njia halali na kupewa hati au nyaraka mbalimbali kuthibisha au kurasimisha umiliki huo; uhuru wa kuabudu kwa kutoa uhuru kwa watu kuwa au kutokuwa waumini wa madhehebu mbalimbali kulingana na sheria.

49. Mheshimiwa Spika, kumekuwa na hoja kuhusu haki ya kuoza au kuolewa na kuanzisha familia kwa walio na umri chini ya miaka kumi na nane. Ieleweke kwamba Sheria ya Ndoa (Sura ya 29) inatoa wajibu na mazuio mbalimbali kwa watu katika kutekeleza haki ya kuoza au kuolewa. Ni wazi kwamba, pamoja na Sheria ya Ndoa kutoa fursa ya kuoza au kuolewa kwa mtu mwenye umri chini ya miaka 18, pia inamtaka mtu huyo ambaye yupo chini ya miaka 18, kwanza, iwapo ni mwanamke, apate ridhaa ya wazazi au mlezi na, pili, iwapo anayetaka kuoza yupo chini ya miaka 18 (kwa mwanaume) au kuolewa na yupo chini ya miaka 15 (kwa mwanamke), lakini kwa wote wawili wasiwe chini zaidi ya miaka 14, basi apate ridhaa ya Mahakama ili mwanaume huyo aoe au mwanamke aoelewe. Lakini pia wakati wa kutoa ridhaa hizo Mahakama, wazazi, walezi na hata wafungishaji ndoa wanaoongozwa na sheria mbalimbali za nchi ikiwemo Sheria ya Elimu (Sura ya 353) ambayo inamtaka kila mzazi au mlezi kumpeleka mtoto wake shuleni ili asome na hivyo kutoa adhabu kali kwa mtu yeyote ambaye atamzuia mwanafunzi kwenda shule au kuendelea na masomo yake ama kwa kuoza au kuolewa.

50. Mheshimiwa Spika, ni wazi kuwa bila uwepo wa ridhaa iliyowekwa na Sheria ya Ndoa, na ridhaa hiyo kuzingatia sheria nyingine za nchi, mtu yeyote

haruhusiwi kuingia kwenye mahusiano ya ndoa na kuanzisha familia kwa kuwa ndoa hiyo itakuwa ni batili. Pia, ni sharti la sheria kwamba kabla ya kutekeleza nia ya kuoana au kuolewa, wahusika wenyewe wawe wamefikia uamuzi huo kwa uhuru na watoe Notisi ya kuwajulisha wana jamii kwamba sasa wana nia ya kuoana. Hivyo, nitumie fursa hii kutoa rai kwa waliopewa wajibu huu wa kuwalinda watoto na vijana wetu, wakati wa kutoa ridhaa wahakikishe kuwa wanatekeleza wajibu huo vizuri na kwa busara ili kila mtoto au kijana aweze kupata haki zake mbalimbali kabla ya kuingia kwenye masuala ya ndoa na kwamba watendaji wote katika maeneo yao, ikiwemo wale wanaofungisha ndoa, wahakikishe hawakiuki misingi iliyowekwa na sheria katika masuala ya ndoa. Nitoe rai pia kwa wanandoa wote kuhakikisha kuwa ndoa zote zinaandikishwa kulingana na sheria na pia miongozo mbalimbali inayotolewa na Kabidhi Wasii Mkuu kupitia RITA ili kuondoa uwezekano wa mtu kwenda kinyume na sheria, kanuni, taratibu na miongozo; au kukosa haki yake iwapo ndoa hiyo itapata misukosuko na kuvunjika, au mmoja wa wanandoa kufariki; lakini pia kudhibiti watu wasiokidhi vigezo kuoana au kuolewa. Ni imani yangu kuwa endapo, sheria zitatekelezwa ipasavyo na watu wote wakaelemika na kuitii sheria bila shuruti, tatizo la ndoa za watu wenye umri mdogo kuoana au kuolewa litapungua na kwisha kabisa. Serikali itaendelea kushirikiana na wadau katika kuendelea kuweka miongozo na kutoa elimu kwa jamii kwa ajili ya utekelezaji endelevu wa sheria hizi na nyingine kwa ajili ya maendeleo ya nchi yetu.

51. Mheshimiwa Spika, haki ya binadamu ya kutoa mawazo kupitia njia na vyombo mbalimbali kwa mujibu wa sheria, maadili na utamaduni wetu; haki ya binadamu ya kukusanyika na kuhakikisha kuwa mikusanyiko kwa ajili ya masuala mbalimbali ikiwemo ya kijamii, kiutamaduni, michezo, kisiasa na mengine yanafanyika kwa mujibu wa sheria na taratibu, na kwamba wakati wa uchaguzi wa kitaifa au wa Serikali za Mitaa, watu wanapata fursa ya kushiriki,

kuchagua au kuchaguliwa kwa uhuru, haki na uwazi, na kwamba demokrasia nchini haki ya kupata taarifa na habari inaendelea kukua na kuimarika; haki ya binadamu ya kupata hifadhi ya jamii hususan kwa wazee, watoto na wenye mahitaji maalum; haki ya binadamu ya kufanya kazi kwa kuhakikisha kwamba fursa anuai za ajira zinaendelea kuongezeka ili kila mtu afanye kazi halali, apate ujira au kufaidi matunda ya jasho lake, lakini pia kuhakikisha kwamba watu wanaheshimu kazi kama njia pekee katika kupata maendeleo yao wenyewe, jamii na Taifa kwa ujumla; haki ya binadamu ya kupumzika au kupata likizo kwa wale ambao ni waajiriwa kwa kuhakikisha kwamba muda na siku za kufanya kazi ambao umewekwa na sheria za kazi unazingatiwa na kwamba kipindi cha likizo kikifika taratibu zinafuatwa ili mhusika aende likizo kwa mujibu wa sheria; haki hizi nazo zimeendelea kulindwa, kukuzwa na kuendelezwa kulingana na uwezo wa Taifa letu na mazingira yake.

52. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuzingatia wajibu wake katika haki ya binadamu ya huduma za jamii ikiwemo afya, maji, elimu, mafunzo, michezo, na sanaa kwa kuhakikisha kwamba huduma hizo zinawafikia watu wote katika maeneo yao au kwa umbali mfupi na kuendelea kuimarisha ubora wa huduma hizo kadri Taifa linavyoendelea kupata maendeleo na jamii kustawi. Haki hizi za binadamu na haki za watu ambazo nimezieleza kwa kirefu zinakwenda sambamba na wajibu wa kila mmoja wetu kuhakikisha kwamba haki za watu na haki za mtu mmoja mmoja zinalindwa, kukuzwa na kuendelezwa ili nchi nzima iwe ni nchi yenye umoja, amani, usalama na utulivu ili ustawi wa jamii uweze kuendelea. Katika hili, utu na uzalendo wetu pamoja na uzingatiwaji wa maadili na utamaduni wetu kama watanzania ni muhimu.

53. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza wajibu wa Serikali wa kulinda na kuendeleza haki za binadamu na haki za watu, Wizara iliiwakilisha nchi katika mikutano mbalimbali ikiwemo Kikao cha 41, 42 na 43 cha Baraza la Haki za

Binadamu, Geneva, Uswisi miezi ya Julai na Septemba, 2019 na Machi, 2020 mtawalia. Madhumuni ya kushiriki kwenye Mikutano hii ni pamoja na kuonyesha namna Serikali inavyotekeleza mikataba ya kikanda na kimataifa ya haki za binadamu na haki za watu iliyoridhia. Katika kikao hicho Wizara iliwasilisha Taarifa ya Nchi ya Hali ya Haki za Binadamu ya mwaka 2019 na 2020. Taarifa hiyo pamoja na mambo mengine ilionyesha jinsi Serikali inavyoendelea kukuza na kulinda haki za kiraia, kisiasa, kiuchumi, kijamii na kiutamaduni. Pamoja na mambo mengine taarifa hiyo ilibainisha kwamba katika kulinda na kukuza haki za kiraia Serikali itaendelea kutekeleza wajibu wake wa Kikatiba wa kuwa na Uchaguzi Mkuu mwezi Oktoba 2020 ambao utakuwa huru, wazi na sawa. Kwa kuthibitisha hilo Watazamaji wa Uchaguzi wa kimataifa, kikanda na wa ndani ya nchi wataalikwa kushuhudia uchaguzi huo.

54. Mheshimiwa Spika, Katika kukuza haki za kisiasa taarifa hiyo ilionyesha kwamba, Serikali inatambua jukumu kubwa la vyama vya siasa katika kujenga demokrasia na hivyo ilirekebisha Sheria ya Vyama vya Siasa (Sura ya 258). Sheria hiyo inatoa mwongozo kwa vyama vya siasa na masuala ya kuzingatia wakati wa kutekeleza kazi zao ambayo ni pamoja na kudumisha misingi ya kidemokrasia, utawala bora, usawa wa kijinsia, amani ya nchi pamoja na dhana nyingine muhimu wakati wa kuleta maendeleo nchini. Aidha, katika kuhakikisha usawa mbele ya sharia, Jaji Mkuu alitunga Kanuni zilizochapishwa kwenye Tangazo la Serikali Na. 110 la tarehe 01 Machi, 2019 zinazoelekeza kwamba mashauri yote yanayohusu wanawake, watoto na watu wenye ulemavu kuhitimishwa ndani ya miezi sita.

55. Mheshimiwa Spika, Katika taarifa iliyowasilishwa, uwepo wa uhuru wa habari na uhuru wa kujieleza ulielezwa kwa kufafanua kwamba hadi mwaka 2019 kulikuwa na takriban vyombo vya redio zilizosajiliwa **152** ambavyo kati ya

hivyo vitatu (3) ni vya Serikali na vingine 149 ni vya sekta binafsi. Vilevile, kati ya vyombo vya televisheni 34 vilivyopo viwili (2) ni vya Serikali na 32 vinamilikiwa na sekta binafsi. Aidha, taarifa ilibainisha kuwa kulikuwa na jumla ya takriban leseni 172 za magazeti yaliyosajiliwa ambapo asilimia 90 zinamilikwa na sekta binafsi. Vilevile, taarifa hii ilibainisha kuwa Serikali inathamini kazi inayofanywa na vyombo vya habari na mchango wake kwenye maendeleo ya nchi na hii ilikuwa moja ya chanzo cha kutunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa (Sura ya 149) na Sheria ya Huduma ya Vyombo vya Habari (Sura ya 229). Sheria hizi zimekusudia kulinda ustawi wa wanahabari katika maeneo mbalimbali ikiwa ni pamoja na kuhakikisha kuwa masuala ya mishahara, bima, na pensheni yanazingatiwa ipasavyo.

56. Mheshimiwa Spika, Taarifa hiyo pia ilibainisha kuwa katika kukuza haki za kiutamaduni na kijamii, Serikali inahakikisha kila mtoto anaenda shule kwa kupitia elimu bure na kwamba Serikali imekuwa ikitenga kiasi cha **Shilingi Bilioni 23.8** kila mwezi kuendeleza sekta ya elimu. Aidha, ilielezwa kwamba huduma za afya zinasogezwa karibu na wananchi ambapo katika kipindi cha miaka mitano (2015-2019) jumla ya zahanati **423**, Vituo vya Afya **451** na Hospitali za Wilaya **70** zimejengwa, pamoja na watumishi wa afya **13,479** walijajiriwa ili kuboresha huduma za afya nchini. Aidha serikali inatarajia kuongeza Madaktari wengine **1000** wa afya kufuatia ahadi aliyotoa Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli katika Mkutano wa Madaktari pamoja na watumishi wa sekta ya afya tarehe 20 Machi 2020. Kuhusu huduma ya maji, taarifa hiyo ilieleza kwamba huduma za maji zimeboreshwa na upatikanaji wa maji mwaka 2019 ulifikia asilimia **60** vijijini na asilimia **78** mijini.

57. Mheshimiwa Spika, kuhusu haki za Kiuchumi taarifa ilibainisha shughuli za kimaendeleo zinazotekelezwa nchini na jitihada za kufikisha Tanzania iwe Nchi ya Uchumi wa Kati. Aidha, ilielezwa na kusisitiza kwamba maendeleo

yetu yana sura ya haki za binadamu lakini pia yamebeba haki za watu katika ujumla wake. Hivyo, Serikali inahakikisha kwamba sambamba na kasi ya mipango yake ya maendeleo, haki za kiuchumi zinalindwa na kukuzwa kwa usawa, bila kupendelea au kutoa kipaumbele kwa kundi moja la haki za binadamu zaidi ya lingine. Ilifafanuliwa pia kwamba katika suala la utawala bora ni muhimu kuhakikisha maendeleo ni endelevu na yanazingatia misingi ambayo mataifa yamekubaliana kupitia mikataba na mipango mbalimbali ikiwemo Malengo ya Maendeleo Endelevu ya Dunia 2030 na Ajenda ya Afrika 2063. Hivyo, Serikali imeimarisha taasisi za haki za binadamu na zile za haki za watu, na pia katika kuhakikisha utawala bora, utawala wa sheria na mapambano dhidi ya rushwa yanakwenda sawia na mambo mengime muhimu katika ujenzi wa Taifa na ustawi wa wananchi. Pia taarifa hiyo ilieleza namna Serikali inavyotambua mchango wa mashirika yasiyo ya kiserikali katika kuimarisha haki za binadamu, haki za watu na kuleta maendeleo nchini.

58. Mheshimiwa Spika, Wizara inakamilisha Mpango Kazi wa Pili wa Kitaifa wa Haki za Binadamu wa mwaka 2020 - 2025 unaojumuisha mapendekezo yaliyokubaliwa chini ya Mfumo wa Umoja wa Mataifa wa Mapitio wa Kipindi Maalum. Lengo la mpango huu ni kuiwezesha Serikali kuwa na mwongozo unaoonesha vipaumbele kwenye masuala ya haki za binadamu na kurahisisha utekelezaji wa mapendekezo ambayo Serikali ilikubali kuyatekeleza chini ya Mfumo huo wa Umoja wa Mataifa wa Mapitio wa Kipindi Maalum. Tunatarajia Mpango Kazi huo uanze kutekelezwa katika Mwaka wa Fedha 2020/2021 hadi 2024/2025.

59. Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilipata Mwenyekiti, Makamu Mwenyekiti na Makamishna wapya ambao waliapishwa mwezi Novemba 2019 na kuanza kutekeleza

majukumu yao kwa mujibu wa sheria. Aidha, Tume iliendelea kupokea na kufanya uchunguzi wa malalamiko yanayohusu uvunjifu wa haki za binadamu na ukiukwaji wa misingi ya utawala bora nchini. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi mwezi Machi, 2020 Tume ilipokea malalamiko mapya **243** na hivyo kufanya idadi ya malalamiko kufikia **6,663** (ya zamani na mapya) yaliyokuwa yanaendelea na uchunguzi. Kati ya malalamiko hayo, **1,982** yamefanyiwa uchunguzi na kuhitimishwa. Malalamiko mengine **4,681** yanaendelea na uchunguzi katika hatua mbalimbali.

60. Mheshimiwa Spika, Tume iliendelea kuelimisha umma kuhusu haki za Binadamu na Utawala na jinsi ya kutumia huduma za Tume, kupitia vyombo mbalimbali vya habari, mikutano, maadhimisho ya kitaifa na kimataifa, machapisho na warsha mbalimbali. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020 jumla ya nakala **5,000** za vipeperushi na machapisho mbalimbali zilisambazwa kwa wananchi na taasisi mbalimbali. Vilevile, Tume iliendelea kuelimisha umma kupitia wanafunzi katika jumla ya sekondari **23** na vyuo vya ualimu vitatu (**3**) katika mikoa ya Pwani, Morogoro na Singida. Kupitia utaratibu huu jumla ya wanafunzi **11,050** na walimu **780** walifikiwa katika kipindi hiki.

61. Mheshimiwa Spika, katika kutetea haki za makundi maalumu nchini, Tume ilifanya uchunguzi na tafiti mbalimbali. Uchunguzi uliofanyika ni pamoja na uchunguzi kuhusu ukatili dhidi ya wanawake na watoto katika mikoa ya Mara na Singida. Utafiti uliofanyika ulihusu unyanyasaji wa kingono dhidi ya wanafunzi wa kike katika vyuo vikuu na utafiti kuhusu ufikiaji wa huduma kwa watu wenye ulemavu katika taasisi za elimu ya juu. Taarifa na mapendekezo ya uchunguzi na tafiti hizo zimewasilishwa Serikalini na zinaendelea kufanyiwa kazi.

62. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilifanya ukaguzi kuhusu uzingatiwaji wa haki za binadamu kwenye Magereza **29** na Vituo vya Polisi **14**. Taarifa za ukaguzi na mapendekezo ya Tume zinaendelea kufanyiwa kazi na serikali kama sheria inavyoelekeza.

XII. Mapitio ya Sheria Mbalimbali

63. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Kurekebisha Sheria inawajibu wa kufanya mapitio na tafiti na kupendekeza maboresho ya sheria mbalimbali ili ziende na wakati na kuakisi hali halisi ya mabadiliko na maendeleo katika nyanja za kiraia, kisiasa, kijamii, kiuchumi, kiutamaduni. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020 Tume ya Kurekebisha Sheria, imeendelea kufanya mapitio na utafiti kuhusu; Mfumo wa Sheria unaosimamia Uwakilishi wa Kisheria Mahakamani, Mfumo wa Sheria unaosimamia Wazee wa Mahakama, Mfumo wa Sheria unaosimamia Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi na Mfumo wa Sheria unaosimamia Utatuzi wa Migogoro ya Kazi. Katika kuhakikisha kwamba wadau wanashirikishwa katika kupendekeza maboresho ya sheria katika maeneo hayo, Tume ilifanya mikutano **24** katika mikoa **12** kwa madhumuni ya kukusanya maoni, ushauri na mapendekezo kuhusu mapitio hayo. Mikutano hiyo ilifanyika katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Dar es Salaam, Iringa, Manyara, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Shinyanga, Songwe, Tabora na Tanga.

64. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kuwa wananchi wanapata elimu ya sheria kuhusu mabadiliko mbalimbali ya kisheria yaliyotokea, Tume ilitoa elimu kwa umma kupitia wiki ya sheria, maonesho ya Sabasaba na Nanenane, vipindi vya redio na vipeperushi. Tume pia ilifanya tathmini ya utekelezaji wa sheria mbalimbali kwa lengo la kubaini changamoto za utekelezaji na kutathmini kama malengo yaliyokusudiwa wakati wa kutungwa kwa sheria hizo

yamefikwa. Tathmini hizo zimefanywa katika Sheria za Mahakama za Migogoro ya Ardhi, Sheria ya Taasisi za Kazi, Sheria ya Misitu na Sheria ya Mabaraza ya Kata. Mapendekezo ya Tume katika tathmini hizi yapo katika hatua mbalimbali za uchambuzi na utekelezaji serikalini.

XIII. Urejeshwaji wa Wahalifu na Ushirikiano wa Kimataifa Katika Makosa ya Jinai

65. Mheshimiwa Spika, Wizara ilipokea jumla ya maombi mawili (2) ya kurejesha watuhumiwa wa makosa mbalimbali ya jinai waliokimbilia nchini baada ya kutenda makosa kwenye nchi zao. Maombi hayo yapo katika hatua mbalimbali za kushughulikiwa kwa mujibu wa Sheria ya Urejeshwaji wa Wahalifu (Sura ya 268). Kwa upande wa Serikali yetu, Wizara iliwasilisha ombi la kumrejesha mhalifu aliyekimbilia nje ya nchi ambaye anakabiliwa na kosa la mauaji. Ombi hilo bado linaendelea kufanyiwa kazi na mamlaka za nchi husika. Aidha, Wizara imeendelea kushirikiana na mataifa mengine katika kubadilishana mashahidi na vielelezo ambapo ilipokea ombi la kukusanya ushahidi na vielelezo kutoka nchi nyingine. Ombi hilo linaendelea kushughulikiwa kwa mujibu wa Sheria ya Kusaidiana katika Masuala ya Jinai (Sura ya 256). Katika kipindi cha Julai 2019 hadi Machi, 2020, Wizara ilikamilisha ukusanyaji wa vielelezo na nyaraka za maombi mawili (2) na kuyawasilisha katika nchi zilizoomba. Kwa upande wa Serikali ya Tanzania, Wizara iliwasilisha nje ya nchi maombi mawili (2) ya kukusanya ushahidi na vielelezo ambayo yanaendelea kushughulikiwa na mamlaka husika za nchi hizo.

XIV. Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu

66. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu na Wakala wa Usajili Ufilisi na Udhamini, iliendelea kuimarisha shughuli za usajili wa vizazi, vifo, ndoa, talaka na watoto wa kuasili ikiwa ni haki ya msingi ya

kusajiliwa na upatikanaji wa takwimu kwa ajili ya maendeleo. Katika kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu na Takwimu kwa kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020 Wakala wa Usajili Ufilisi na Udhamini ulisajili vizazi **1,247,640**; vifo **16,056**; ndoa **31,084**; talaka **181** na hati **21** za watoto wa kuasili. Aidha, jumla ya wosia **43** zimeandikwa na kuhifidhiwa na Bodi za Wadhamini **62** zimesajiliwa. Wakala unaendelea na utekelezaji wa mpango wa usajili wa watoto wa umri chini ya miaka mitano katika Mikoa ya Morogoro, Pwani na Ruvuma. Jumla ya Watoto **702,773** walisajiliwa na kupatiwa vyeti ikiwa ni sawa na asilimia **87** ya lengo la kusajili Watoto **802,871** wa umri huo katika mikoa hiyo. Aidha, Serikali imefanya marekebisho ya Sheria ya Usajili wa Vizazi na Vifo Sura 108, ambapo pamoja na mambo mengine marekebisho hayo yamelenga kuhakikisha usajili wa matukio muhimu ya binadamu unaenda sambamba na mabadiliko ya kuboresha na kusogeza huduma za usajili wa matukio muhimu ya binadamu karibu na wananchi.

67. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Wakala wa Usajili Ufilisi na Udhamini imeendelea kuhakikisha kwamba huduma za usajili zinatolewa kwa kutumia TEHAMA kwa mfumo wa kielekroniki uitwao ***Birth Registration Fourth Generation (BR4G)***. Katika kipindi hicho, Wakala umefunga mfumo huo katika Wilaya za Chemba, Malinyi, Bahi, Buhigwe, Kakonko na Kalambo na hivyo kukamilisha ufungwaji wa mfumo huo katika wilaya zote **139** za Tanzania Bara. Aidha, Wakala umeingia Makubaliano ya kubadilishana taarifa za usajili wa matukio ya Vizazi na Vifo kwa kutumia TEHAMA baina yake na Idara ya Uhamiaji ikiwa na lengo la kuongeza tija katika utoaji wa huduma kwa wananchi.

68. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kwamba wananchi wanakuwa na uelewa kuhusu huduma zinazotolewa na Wakala wa Usajili Ufilisi na

Udhamini, Wizara kupitia Wakala imendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu huduma zinazotolewa na Wakala kwa kupitia vyombo vya habari vikiwemo magazeti. Katika kipindi hicho, jumla ya makala **85** yalichapishwa na vipindi **23** vya mahojiano vilifanyika katika redio mbalimbali. Aidha, vipindi vya mahojiano **19** vilifanyika katika vituo vya luninga na Vipeperushi **12,000** vimechapishwa na kusambazwa kwa wananchi kwa lengo la kutoa elimu, hamasa, gharama na maelekezo ya jinsi ya kupata huduma. Kati ya hivyo, vipeperushi **3,000** vinahusu vizazi na vifo, **3,000** vinahusu ndoa na talaka, **3,000** vinahusu miunganisho ya wadhamini na vipeperushi **3,000** vinahusu wosia.

XV. Kuratibu Masuala ya Utajiri na Maliasilia za Nchi

69. Mheshimiwa Spika, nchi yetu imebarikiwa kuwa na utajiri wa asilia na pia maliasilia za aina mbalimbali. Kwa mujibu wa sheria ya Mamlaka ya Nchi juu ya Utajiri na Maliasilia za Nchi (Sura ya 449), utajiri na maliasilia hizi zinajumuisha vitu vyote ambavyo vipo kiasilia nchini mwetu kama udongo na matabaka yake, gesi asilia, mafuta, madini, vito, maji, mito, maziwa, bahari na eneo lake, anga, hewa asilia, mimea, misitu, wanyama, ndege, samaki, wadudu wa aina na ukubwa mbalimbali, maeneo mbalimbali ya vivutio vya asilia, na vitu vyote vinavyoishi na visivyoishi katika eneo huru la bahari la kibiashara ambavyo vinaweza kuchimbwa, kutumiwa au kumilikiwa kwa ajili ya manufaa ya kiuchumi bila kujali kama vimeongezewa thamani au la. Kama tunavyofahamu, rasilimali hizi zinasimamiwa na sekta mbalimbali, kila moja ikiwa na eneo lake mahsusi la kushughuliki.

70. Mheshimiwa Spika, Ibara ya 9(i) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (Sura ya 2) inasema kwamba Mamlaka ya Nchi na vyombo vyake vyote vinawajibika kuelekeza sera na shughuli zake zote katika lengo la kuhakikisha kwamba matumizi ya utajiri wa Taifa yanatilia mkazo maendeleo ya wananchi, na hasa zaidi yanaelekezwa kwenye jitihada ya kuondosha

umaskini, ujinga na maradhi. Ibara ya 27 inaongezea nguvu Ibara hii ya 9(i) kwa kueleza kuwa kila mtu ana wajibu wa kulinda maliasilia za nchi na mali yote inayomilikiwa kwa pamoja na wananchi na kupiga vita aina zote za uharibifu na ubadhilifu, na kuendesha uchumi wa Taifa kwa makini kama watu ambao ndiyo waamuzi wa hali ya baadaye ya Taifa lao. Aidha, Ibara ya 8(1)(c) inaitaka Serikali kutekeleza lengo kuu linaloiongoza ambalo ni ustawi wa wananchi. Kwa muktadha huu, Serikali ya Awamu ya Tano ilipoingia madarakani, na katika kutekeleza Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya 2015, ilianza kulifanyia kazi kwa nguvu zake zote eneo la utajiri na maliasilia.

71. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2019 hadi Machi 2020, kazi na majukumu mbalimbali yaliendelea kutekelezwa katika tasnia ya utajiri na maliasilia za nchi na mafanikio kuendelea kupatikana ambayo hatma yake ni kuhakikisha Ibara ya 8, 9 na 27 za Katiba, zikisomwa kwa pamoja, zinatekelezwa. Mafanikio yaliyopatikana katika kipindi hiki ni pamoja na kukamilisha majadiliano katika mikataba mitatu (3) ya uwekezaji ya madini na gesi asilia ambapo pamoja na mambo mengine imeliwezesha Tanzania kusaini makubaliano na Kampuni ya Barrick ya kuanzishwa kwa Kampuni ya Madini ya Twiga ambapo imesaidia Taifa kumiliki hisa asilimia 16 kwenye kampuni ya madini ya Twiga na vilevile kuiwezesha serikali na mmiliki kupata faida ya asilimia 50 kwa 50 itakayotokana shuhuli za madini katika maeneo ya uwekezaji. Aidha, makubaliano hayo yatakiwezesha Chuo Kikuu cha Dar es salaam kupata Dola za Kimarekani milioni **10** kwa kipindi cha miaka 10 kwa ajili ya kuwasomesha vijana wetu katika tasnia ya madini. Makubaliano hayo pia yatawezesha ujenzi wa barabara ya Bulyanhulu hadi Mwanza na pia uwekaji wa mpango wa maendeleo ya jamii kwa kuanzisha fursa mbalimbali za kiuchumi kwa wakazi wa eneo linalozunguka migodi hiyo. Hii ni hatua kubwa na majadiliano bado yanaendelea katika maeneo mengine. Hali

kadhalika Wizara iko kati maandalizi ya kuanzisha mfumo wa Kieletroniki wa usajili na ufuatiliaji wa mikataba inayohusu utajiri asili na rasilimali za nchi kwa lengo la kurahisisha kazi ya uratibu katika eneo hili.

XVI. Mafunzo ya Uongozi wa Mahakama na Utoaji Haki

72. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto, kimeendelea kusimamia shughuli za taaluma ya Uongozi wa Mahakama. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020 kwa mwaka wa masomo 2019/2020 Chuo kilidahili wanafunzi **677** wa ngazi ya Astashahada na Stashahada ikilinganishwa na wanafunzi **656** wa mwaka wa masomo 2018/19. Udahili huu utasaidia kuongeza rasilimaliwatu kwenye sekta ya sheria na hivyo kuongeza tija na ufanisi.

73. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Chuo Uongozi wa Mahakama Lushoto, chini ya ufadhili wa Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Watoto (UNICEF) imetoa mafunzo ya Taratibu za Uendeshaji wa Mashauri ya Mtoto kwa Maafisa wanaohusika na usikilizaji wa mashauri. Kwa mwaka wa fedha 2019/2020 mafunzo hayo yameendelea kutolewa kwenye Kanda sita **(6)** za mahakama na katika mkoa mmoja **(1)**. Kanda hizo ambazo ziliwekwa kwenye mpango wa mafunzo wa miaka miwili **(2)** ni Kanda ya Mahakama Kuu Moshi, Shinyanga, Bukoba, Sumbawanga, Mtwara na Songea, ikiwa ni pamoja na mkoa wa Geita. Mafunzo hayo yalijumuisha washiriki **332** ambao ni Mahakimu, Mawakili wa Serikali, Waendesha Mashtaka na Maafisa Ustawi wa Jamii kutoka katika kanda hizo. Mafunzo hayo yanalenga kutoa haki kwa wahusika wakiwa ndani na nje ya mahakama kwa kundi lenye mahitaji maalum la watoto.

74. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto na kwa kushirikiana na Mahakama ya Tanzania iliendesha mafunzo

ya namna bora ya kusikiliza na kushughulikia kesi za rushwa na uhujumu uchumi kwa Waheshimiwa Majaji, Naibu Wasajili wa Mahakama na Mahakimu Wakazi wapatao **36**. Aidha, Chuo kiliendesha Mafunzo ya Wakufunzi juu ya namna bora ya kuandika hukumu kwa Waheshimiwa Majaji wa Mahakama ya Rufani ya Tanzania na Waheshimiwa Majaji wa Mahakama Kuu ya Tanzania wapatao **26**, lengo likiwa ni kuongeza tija katika kuandika hukumu.

75. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kwa kushirikiana na Shirika la Chakula na Kilimo Duniani (FAO) kilitoa mafunzo kuhusu utatuzi wa migogoro ya ardhi kwa njia ya usuluhishi katika wilaya za Ulanga, Malinyi, Ifakara, Kilosa na Mvomero Mkoani Morogoro. Jumla ya washiriki **140** walinufaika na mafunzo hayo. Mafunzo hayo yalijumuisha; wanasheria wa Halmashauri, Wenyeviti wa Wilaya, Wenyeviti wa Mabaraza ya Ardhi, Watendaji wa Kata na Watendaji wa Vijiji. Lengo la mafunzo hayo lilikuwa ni kuwajengea uwezo wahasika namna bora ya utatuzi wa migogoro ya ardhi kwa njia ya usuluhishi.

76. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi kufikia Machi, 2020, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto ilisajili Kituo cha Msaada wa Kisheria ambacho kinatoa msaada wa kisheria kwa wahitaji na hivyo kusaidia kufanikisha lengo la Serikali la kufikisha huduma ya msaada wa kisheria kwa wananchi kwa wakati na kwa gharama nafuu. Aidha, Chuo katika kuhudumia jamii inayokizunguka, kilitoa msaada wa kisheria kwa jumla ya wananchi **240** wa Halmashauri za Lushoto, Bumbuli, Korogwe na Mlalo. Sambamba na hilo, Chuo kimetoa mafunzo ya weledi wa namna bora ya kufanya kazi kwa wadau wa mahakama, ambapo Madalali wa Mahakama **41** na Wasambaza Nyaraka za Mahakama **27** walifuzu mafunzo hayo yenye lengo la kuleta tija na ufanisi katika utekelezaji wa amri za mahakama na vile

vile kuboresha taswira ya Mahakama na kurudisha imani ya wananchi kwa Mahakama.

77. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto imeendelea kutekeleza mradi wa ujenzi wa bweni la wanafunzi wa kiume la ghorofa tano **(5)** lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi **300**. Hadi kufikia Machi, 2020 mradi huu ulikuwa katika hatua ya ukamilishaji baada ya kuezekwa na kupaka rangi ya awali.

XVII. Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo

78. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia, Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa mafunzo ya uanasheria kwa vitendo kwa wahitimu wa shahada ya sheria kutoka vyuo vikuu mbalimbali. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020 Taasisi imedahili wanafunzi **1,357** wa kundi la 29 na 30. Idadi hii ni sawa na ongezeko la asilimia **13.1** ya lengo la usajili wa wanafunzi **1,200** kwa mwaka 2019/2020. Aidha, mafunzo ya uanasheria kwa vitendo yalitolewa kwa wanafunzi **1,323** kwa Kundi la 29 na 30 sawa na ongezeko la asilimia 10.3 ya malengo ya utoaji mafunzo kwa wanafunzi **1,200** kwa mwaka Jumla ya wanafunzi **606** wa kundi la 28 waliwezesha kwenda kufanya mafunzo ya vitendo sehemu za kazi ambapo zoezi la kuwasimamia na kuwapa miongozo mbalimbali lilifanyika. Vilevile, matokeo ya mitihani ya jumla ya wanafunzi **1,693** yalitolewa ambapo wanafunzi **515** sawa na asilimia **30.4** walifaulu, wanafunzi **1,062** sawa na asilimia **62.7** wanatakiwa kurudia mitihani, wanafunzi **99** sawa na asilimia **5.8** walishindwa mitihani na wanafunzi **17** sawa na asilimia moja **(1)** waliahirisha kufanya mitihani.

79. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa kutoa mafunzo kwa watoa huduma za msaada wa kisheria na kutoa msaada wa kisheria kwa wahitaji, Wizara

kupitia Taasisi hiyo, iliandaa Mtaala wa mafunzo na kuuwasilisha Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi kwa ajili ya kupitishwa na kuanza kutumika. Mtaala huu utawawezesha watoa huduma za msaada wa kisheria kupata ujuzi wa namna bora ya kutoa huduma hizo. Aidha, katika kipindi hicho Taasisi ilisajili Kituo cha Msaada wa Kisheria kitakachotoa huduma ya msaada wa kisheria kwa wahitaji na hivyo kusaidia kufikia lengo la Serikali la kutoa msaada wa kisheria kwa wahitaji nchini.

80. Mheshimiwa Spika, kama mnavyofahamu, wengi wa wahitimu wetu wa shahada ya sheria wanatoka katika Vyuo Vikuu vya hapa nchini. Ili kuendelea kuhamasisha utoaji wa elimu bora ya taaluma ya sheria nchini na inayokwenda sawa na azma yetu ya kujenga uchumi wa viwanda na hatimaye kulifikisha Taifa katika kundi la nchi zenye uchumi wa kati, Wizara, ikishirikiana na Baraza la Elimu ya Sheria na Taasisi ya Mafunzo ya Sheria kwa Vitendo ya Tanzania, mwezi Machi 2020, ilifanya ziara katika vyuo vya elimu ya juu saba (7) vinavyotoa shahada ya sheria ambavyo ni Chuo Kikuu Mzumbe, Chuo Kikuu Huria cha Tanzania, Chuo Kikuu cha Kiislamu Morogoro, Chuo Kikuu Kishiriki cha Tumaini Makumira, Chuo Kikuu Kishiriki cha Mtakatifu Jordan, Chuo Kikuu Iringa na Chuo Kikuu cha Kikatoliki cha Ruaha. Lengo la ziara hii ni kuona hali halisi ya utoaji wa taaluma ya Sheria katika Vyuo hivyo. Kwa ujumla Wizara ilibaini kwamba vyuo hivyo vinaendelea kuboresha mazingira ya ufundishaji na kuwajengea wanafunzi uwezo wa kumudu utoaji wa huduma za sheria, kujieleleza na kujiamini. Hata hivyo, baadhi ya changamoto zilibainishwa ikiwa ni pamoja uelewa usioridhisha wa lugha ya kiingereza ambayo inatumika katika kufundishia masomo ya sheria; baadhi ya wanafunzi kutokuwa makini katika masomo na hivyo kuwafanya kutofanya vizuri katika masomo yao wanapojiunga na Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo, na uhaba wa waalimu wenye sifa na uzoefu stahiki kwa ujumla. Pamoja na changamoto zilizopo, kutokana na umuhimu wa sekta ya sheria

katika maendeleo endelevu, Wizara imetoa rai kwa vyuo hivyo kuondokana na dhana za zamani za ufundishaji kwa lengo la kufaulu mtihani na kuajiriwa na kuanza kuwajengea wanafunzi uwezo wa kujiajiri ili kuendana na mwelekeo wa sasa wa dunia na mwelekeo wa nchi yetu kuelekea uchumi wa viwanda. Wizara yangu itaendelea kushirikiana na Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na wadau wengine katika jitihada za Taifa letu za kuboresha na kuimarisha elimu nchini. Aidha Wizara imeliagiza Baraza la Elimu ya Sheria nchini kuzifanyia kazi changamoto mbalimbali zilizopo katika mfumo mzima wa elimu ya taaluma ya sheria kwa kushirikiana na wadau na kuishauri Serikali namna bora ya kuzishughulikia changamoto hizo kwa ajili ya maendeleo ya sekta ya sheria. Zoezi hili litaendelea kwenye Vyuo Vikuu vilivyosalia ikiwa ni pamoja na ufuatiliaji wa utekelezaji wa maagizo ya Wizara wakati wa ziara hizo.

XVIII. Kutembelea na Ukaguzi wa Magereza na Sehemu za Kuhifadhia Watuhumiwa katika Vituo vya Polisi

Mheshimiwa **Spika**, Wizara na Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ilitekeleza wajibu wake wa kukagua Magereza na Vituo vya Polisi. Lengo la ukaguzi huu ilikuwa kuainisha changamoto za kiutendaji na upelelezi na kutoa maelekezo stahiki ya kutatua changamoto hizo. Katika kipindi husika, Magereza **99** na Vituo vya Polisi **129** vilikaguliwa. Lengo la kutembelea na ukaguzi wa maeneo haya ni kuhakikisha kwamba sheria, kanuni, taratibu na miongozo kuhusu watuhumiwa inavyotekelezwa na kufuatwa katika vituo vya Polisi na kwamba sheria, kanuni, taratibu na miongozo pia inafuatwa katika Magereza kuhusu mahabusu na wafungwa na kuchukua hatua ili kurekebisha pale panapoonekana kuna kasoro. Orodha ya Vituo vya Polisi na Magereza vilivyokaguliwa katika kipindi hicho imeoneshwa katika **KIAMBATISHO H.**

XIX. Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Mahakama

81. Mheshimiwa Spika, kuhusu miradi ya ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya Mahakama, katika kipindi cha Julai 2019 na Machi, 2020, Mahakama iliendelea na utekelezaji wa Mkakati wa Kuboresha Huduma za Mahakama ikiwa ni pamoja na ujenzi na ukarabati wa Mahakama katika ngazi mbalimbali nchini. Katika kutekeleza hilo, Mahakama imekamilisha ujenzi wa jumla ya majengo **21** yakiwemo majengo ya Mahakama Kuu mawili **(2)** katika Mikoa ya Kigoma na Mara; ujenzi wa majengo mawili **(2)** ya Mahakama ya Hakimu Mkazi katika mikoa ya Simiyu na Manyara; ujenzi wa Mahakama za Wilaya **10** katika Wilaya za Longido, Chato, Geita, Bukombe, Bariadi, Njombe, Ruangwa, Kilwa, Chunya, Kondoa na kuendelea na ujenzi katika Wilaya saba **(7)** za Kasulu, Wanging'ombe, Bunda, Makete, Sikonge, Kilindi na Rungwe. Aidha, Mahakama imekamilisha ujenzi wa Mahakama za Mwanzo sita **(6)** za Mlowo, Magoma, Uyole, Mtowisa, Msanzi, na Mkunya. Vilevile ujenzi wa Mahakama za Mwanzo tisa **(9)** za Ngerengere, Mang'ula, Mlimba, Laela, Mtowisa, Msanzi, Uyole, Mtae, na Lugarawa upo kwenye hatua za mwisho kukamilika. Aidha, ujenzi wa jengo la Makao Makuu ya Mahakama ya Tanzania Jijini, Dodoma unatarajiwa kuanza katika mwaka wa Fedha 2019/2020. Maelezo na orodha ya Mahakama hizo yanapatikana kwenye **KIAMBATISHO I.** Aidha, ujenzi unatarajiwa kukamilika katika Mahakama za Mwanzo 4, Mahakama za Wilaya 6; Mahakama za Hakimu Mkazi 2 na Mahakama Kuu 1 inayokarabatiwa ifikapo Juni, 2020.

82. Mheshimiwa Spika, Mahakama imekamilisha Ujenzi wa jumla ya nyumba nne **(4)** zikiwemo mbili **(2)** za Majaji Mkoani Kigoma na mbili **(2)** za Mkoani Mara ambapo ujenzi wa nyumba mbili za Hakimu Wilayani Loliondo uko katika hatua za umaliziaji. Aidha, ujenzi wa vituo Jumuishi vya Haki umeanza katika mikoa ya Mwanza, Morogoro, Dar es salaam, Arusha na Dodoma.

83. Mheshimiwa Spika, Mahakama inaendela na taratibu za ujenzi wa jengo la makao makuu ya Mahakama Jijini, Dodoma. Hadi sasa kazi zilizofanyika ni pamoja na maandalizi ya michoro na makisio ya awali ya gharama za ujenzi wa jengo hilo. Aidha, Serikali imeipatia Mahakama kiasi cha **Shilingi bilioni 10.5** kwa ajili ya kuanza ujenzi huo ambapo taratibu za kumpata mkandarasi wa kujenga jengo husika zinaendelea kufanyika. Kwa ujumla, kazi za ujezi katika Mhimili wa Mahakama zitaendelea kwa mwaka wa Fedha 2020/2021 ili kufikia malengo tuliyojiwekea katika mpango mkakati wa kuboresha miundombinu ya Mahakama ya Tanzania.

XX. Progamu ya Kutenganisha Upelelezi na Uendeshaji Mashtaka

84. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza matakwa ya kisheria, Serikali imeendelea kutekeleza Progamu ya Kutenganisha Upelelezi na Uendeshaji Mashtaka kwa kusogeza huduma za mashtaka karibu na wananchi katika ngazi za Wilaya. Katika kipindi cha kuanzia mwezi Julai 2019 hadi Machi, 2020, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ilifungua Ofisi zake katika Wilaya za Kondo mkoani Dodoma, Ilala mkoani Dar es Salaam, Ilemela mkoani Mwanza na Korogwe mkoani Tanga na hivyo kufanya jumla ya Ofisi za Wilaya zilizofunguliwa kuwa tisa **(9)**. Serikali itaendelea kutekeleza Programu hii kwa kufungua Ofisi katika Wilaya zilizobaki kadri fedha zitakavyopatikana.

XXI. Kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji wa huduma za kimahakama

85. Mheshimiwa Spika, Mahakama imeendelea kutumia TEHAMA katika utoaji wa huduma. Katika kuboresha huduma hiyo Mahakama imeanzisha mifumo na kufanya maboresho mbalimbali ya Mifumo ya kielektroniki ambayo ni Mfumo wa Usimamizi wa Mashauri (JSDS), Mfumo wa Kuwasimamia Mawakili (TAMS) na Mfumo wa Utambuzi wa Mahakama na Majengo yake

(JMAP). Mifumo hii imeongeza ufanisi katika utoaji haki nchini na kuwezesha utambuzi wa taarifa na takwimu mbalimbali za Mahakama katika kutafsiri sheria na kutoa haki nchini.

XXII. Programu ya Maboresho ya Sekta ya Sheria

86. Mheshimiwa Spika, Wizara, kwa kushirikiana na Taasisi ya UONGOZI imempata Mtaalam Mwelekezi ambaye hivi sasa anaendelea kuhakiki taarifa na takwimu zilizobainishwa na wadau wa sekta ya sheria ili kuandaa rasimu ya Awamu ya Pili ya Programu ya Maboresho ya Sekta ya Sheria. Programu hii yenye lengo la kuboresha Sekta ya Sheria ni ya miaka mitano na itanza kutekelezwa katika mwaka wa fedha 2020/2021.

XXIII. Maboresho ya Mfumo wa Haki Jinai

87. Mheshimiwa Spika, katika kufanikisha azma ya Serikali ya kuhakikisha kwamba mfumo wa Haki Jinai unaimarishwa ili haki iweze kupatikana kwa wakati, kwa gharama nafuu na kwa usawa, Wizara imeendelea kubuni mbinu na mikakati mbalimbali ya kuboresha mifumo ya haki jinai. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Wizara kupitia mradi wa *Programu Endelevu ya Kuzuia Rushwa Nchini (Building Sustainable Anti-corruption Action in Tanzania - BSAAT)*, inaratibu uandaaji wa Programu ya Maboresho ya Mfumo wa Haki Jinai nchini kwa kushirikiana na wadau. Malengo makuu ya programu hii ni pamoja na kuimarisha mifumo na taratibu katika mnyororo wa Haki Jinai ikiwemo uzuiaji wa uhalifu; kubaini uhalifu unapotokea; taratibu za ukamataji wa wahalifu; upelelezi wa makosa ya jinai; uendeshwaji na usikilizwaji wa mashauri mahakamani; utaratibu wa utoaji wa adhabu na urekebishaji wahalifu na ufuatiliaji wa mienendo ya wale wanaokamilisha adhabu zao au wanaoachiwa kwa sababu mbalimbali. Hivi sasa, Wizara inaendelea kukamilisha andiko kwa ajili ya kuwasilisha mapendekezo ya maboresho ya programu katika vikao vya maamuzi.

XXIV. Maendeleo ya Rasilimaliwatu

88. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kusimamia watumishi wake ili kuhakikisha wanatekeleza wajibu wao kwa mujibu wa sheria, kanuni na taratibu za utumishi wa umma. Wizara imechukua hatua za kinidhamu dhidi ya watumishi waliokiuka maadili ya kazi kwa baadhi yao kupewa onyo, na wengine kufukuzwa kazi. Aidha, Wizara iliajiri watumishi wapya **171**, kuwathibitisha watumishi **259**, kuwapandisha cheo watumishi **72**. Katika kipindi hicho Wizara kupitia Tume ya Utumishi wa Mahakama Tanzania imejadili na kufanya maamuzi juu ya masuala **42** ya nidhamu kwa watumishi wa kada mbalimbali wa Mahakama ambapo watumishi **18** walifukuzwa kazi, watumishi watano (**5**) walirejeshwa kazini na watumishi **19** alipewa onyo kama inavyooneshwa katika **KIAMBATISHO J**.

89. Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha utendaji wa Mahakama, katika kipindi hicho Tume ya Utumishi wa Mahakama ilimshauri Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kuhusu uteuzi wa Majaji wa Mahakama Kuu ambapo uteuzi wa Majaji wa Mahakama Kuu **12**, Mtendaji Mkuu wa Mahakama, Msajili Mkuu wa Mahakama, Msajili wa Mahakama ya Rufani na Msajili wa Mahakama Kuu ulifanyika. Pia Tume kwa mamlaka iliyopewa na Sheria iliwezesha uteuzi jumla ya Naibu Wasajili **11** kwa ajili ya kuimarisha utendaji wa Mahakama.

90. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Utumishi wa Mahakama imeendelea kuimarisha Kamati za Maadili ya Maafisa wa Mahakama kwa kukamilisha Mwongozo wa Uendeshaji wa Kamati za Maadili ya Maafisa wa Mahakama za Mikoa na Wilaya. Aidha, hali ya nidhamu na maadili ya watumishi na utendaji wao wa kazi kwa ujumla imeendelea kuimarika.

XXV. Janga la COVID 19 au Virusi vya Korona

91. Mheshimiwa Spika, kama tunavyofahamu, dunia imekumbwa na janga la Virusi vya Korona na mataifa yanaendelea kupambana na janga hili kwa nguvu zote. Napenda kulihakikishia Bunge lako kuwa Wizara yangu na taasisi zake imechukua hatua mbalimbali za kukabiliana na janga hili kadri ya maelekezo ya viongozi wetu wakuu na wataalam wa afya na tiba yanavyotolewa. Nipende pia kuwaasa wananchi wote wanaohitaji au wanaopatiwa huduma mbalimbali za sheria ikiwemo za utoaji haki kuzingatia maelekezo yote wanayopewa katika maeneo husika ili kuendelea kuudhibiti ugonjwa huu. Afya yako, afya ya mwenzako na uhai wetu sote ni haki za binadamu. Kila mmoja wetu atekeleze wajibu wake, na kwa pamoja, tuendeleo kuienzi haki hii.

F. UTEKELEZAJI WA ILANI YA UCHAGUZI YA CHAMA CHA MAPINDUZI YA MWAKA 2015

92. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2019 hadi Machi 2020, Wizara na taasisi zake imeendelea kutekeleza azma ya Serikali ya Awamu ya Tano ya kuhakikisha kwamba inawajibika ipasavyo kwa wananchi kupitia utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya mwaka 2015, ikiwemo ahadi na maelekezo mbalimbali ya viongozi wa kitaifa. Miongoni mwa ahadi hizo ni pamoja na kuendeleza vita dhidi ya rushwa na ubadhirifu wa mali ya umma; kukuza, kulinda na kuhifadhi haki za binadamu na kuendeleza utawala wa sheria; na kuimarisha mfumo wa utoaji haki.

I. Kuendeleza Mapambano Dhidi ya Rushwa na Ubadhirifu

93. Mheshimiwa Spika, Serikali ilifanya marekebisho ya sheria ya Makosa ya Rushwa na Uhujumu Uchumi, Sura ya 200 kupitia Sheria Na. 3 ya mwaka 2016 na kuwezesha kuanzishwa ndani ya Mahakama Kuu, Divisheni ya

Makosa ya Rushwa na Uhujumu Uchumi. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Divisheni hii ilisajili jumla ya kesi **49** za rushwa na uhujumu uchumi ambapo kesi **40** zimetolewa maamuzi. Aidha, thamani ya mali zilizorejeshwa au kutaifishwa kutokana na kesi hizi ni jumla Shilingi **bilioni 29.9** zikiwemo magari mawili (**2**), nyumba **1**, Ghorofa **1** na fidia ya Shilingi **bilioni 26.3**

94. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka imeendesha jumla ya kesi kubwa tano (**5**) katika Mahakama Kuu Divisheni ya Makosa ya Rushwa na Uhujumu Uchumi ambapo washtakiwa waliotiwa hatiani kutokana na kesi hizo walipewa adhabu mbalimbali zikiwemo vifungo, faini, fidia kwa Serikali na mali mbalimbali kutaifishwa. Kiasi cha **Shilingi 32,534,528,871.20** kilipatikana kama fidia kwa Serikali, **Shilingi 205,500,000.00** kilipatikana kama faini na nyumba mbili (**2**) zilitaifishwa kuwa mali ya Serikali kwa amri ya Mahakama.

95. Mheshimiwa Spika, Katika kuendesha kesi za jinai na kuhakikisha kuwa nchi ina kuwa salama na kuwa wahalifu hawanufaiki na uhalifu, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kwa kushirikiana na wadau wake, imeendesha kesi na kufanikiwa kupata amri ya Mahakama kutaifisha jumla ya kilo **398.145** za Dhahabu zenye thamani ya **Shilingi 32,295,101,922.67** zilizokuwa zinatoroshwa na kuikosesha Serikali mapato. Licha ya Dhahabu, madini mengine yaani madini bati na madini vito aina ya Almas, Tanzanite, Amethyst, Rhodolite, Bati, Blue Sapphire, Grossularite, Tsavorite, Green Garnet, Spessartite, Cintrine, Grossular, Supphire, Spinel, Ruby, Tourmaline, Acuamarine nayo yametaifishwa. Jumla ya thamani ya madini yote yaani Dhahabu na madini vito yaliyotaifishwa pamoja na faini zilizolipwa na washitakiwa ni **Shilingi 42,266,619,537.67**. Jumla ya **Shilingi 33,937,044,074.74** ikiwa ni fedha zinazohusiana na uhalifu zimetaifishwa na

kuwekwa kwenye akaunti ya *Asset Forfeiture Recovery* iliyoko Benki Kuu ya Tanzania. Aidha, baada ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na. 11 ya mwaka 2019, katika zoezi la washitakiwa kukiri makosa yao (plea bargain), jumla ya **Shilingi 15,638,464,678.17** zimeshalipwa kama kodi iliyokwepwa, faini na fidia baada ya washitakiwa **381** kukiri makosa yao na kulipa fedha katika akaunti maalum iliyopo Benki Kuu ya Tanzania na zoezi la urejeshaji wa fedha kwa wale ambao hawajamaliza linaendelea. Kwa ufupi mpaka sasa jumla ya thamani ya madini yote pamoja na fedha zilizolipwa au kutaifishwa ni **Shilingi 91,842,128,286.58**. Pamoja na fedha hizo, Serikali imepata amri ya kutaifisha nyumba **24** , magari **65**, viwanja tisa (**9**), mashamba mawili (**2**), mbao **6,894**, Jahazi moja (**1**), XRF mashine mbili (**2**) za kupima ubora wa madini. Katika kipindi kati ya Julai 2019 na 8 Machi, 2020 jumla ya washitakiwa **2,916** waliokuwa mahabusu wamefutiwa kesi na Mkurugenzi wa Mashtaka katika zoezi la ukaguzi wa Magereza na kusikiliza changamoto za wafungwa na mahabusu.

II. Kukuza, Kulinda na Kuhifadhi Haki za Binadamu na Haki za Watu

96. Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza katika taarifa yangu, Serikali ya Awamu ya Tano inatambua na kuheshimu wajibu ilionao wa kulinda, kukuza na kuendeleza haki za binadamu na haki za watu nchini kwa mujibu wa Katiba, Sheria za nchi na Mikataba ya Kikanda na Kimataifa ambayo nchi yetu imeridhia. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, kama nilivyoeleza katika hotuba hii Serikali imetekelea jukumu hili kwa jitihada kubwa. Nitaje baadhi ya shughuli zilizofanyika.

a) Kuhusu haki za watu, Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa:

- i. Uhuru wa nchi na watu wake unaendelea kulindwa na nchi pia imeendelea kuwa na uhuru wa kuamua masuala yake ya ndani kwa mujibu ya Ibara ya 2 ya Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa 1945. Vyombo vyetu vya ulinzi na usalama vimeendelea

kutekeleza wajibu wake kwa mujibu wa sheria, kanuni, taratibu na miongozo mbalimbali ambayo tumejiewekea kama Taifa. Majeshi yetu yako imara na yanaendelea kulinda mipaka yetu na kufanya kazi mbalimbali za maendeleo kama ambavyo tumejionea wenyewe katika ujenzi wa miundombinu muhimu ya umma. Aidha, katika kuhakikisha kwamba uhuru, mamlaka na maslahi ya nchi katika kutumia utajiri wake na maliasilia zake yanaendelea kulindwa, Serikali imefanya majadiliano na wawekezaji kwenye mikataba iliyopo ya uvunaji wa utajiri na maliasilia zilizopo na tayari mikataba mikubwa mitano (5) imeshapitiwa na mitatu (3) kati ya hiyo, imekamilishwa na kuleta manufaa makubwa kwa nchi na watu wake.

- ii. Nchi imeendelea kuwa na amani, utulivu ni salama. Uhalifu umeendelea kudhibitiwa kikamilifu na wananchi na mali zao wanaendelea kuwa salama, na pale penye uhalifu hatua zinachukuliwa kama ambavyo dunia imeendelea kuitambua nchi yetu kama **“kisiwa cha amani na utulivu”**. Baba wa Taifa letu Mwalimu Julius Kambarage Nyerere alitujengea misingi ya umoja na alikuza uzalendo na utaifa baina yetu. Viongozi wote wameendelea kuhamasisha uzalendo, utaifa, umoja na utangamano wa kitaifa bila kujali itikadi na vyama vyetu. Amani, utulivu na usalama wa nchi hauna chama, wala itikadi, kabila, dini au jinsi. Amani, utulivu na usalama ni haki ya watu wote katika Taifa lao.
- iii. Maendeleo ya kiuchumi na ustawi wa jamii vinaendelea kutiliwa mkazo na kutekelezwa kupitia Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano 2015/2016 hadi 2020/2021 na ile ya mwaka mmoja mmoja, ikiwemo huu tunaoumaliza sasa wa 2019/2021 na ule unaofuata ambao Bunge lako limeuridhia wa 2020/2021, na hivyo kuendelea

kuelekea kwa vitendo kwenye Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2025 ambapo miradi mikubwa ya kimkakati ya kitaifa katika kujenga uchumi imara na endelevu imebuniwa na kuendelea kutekelezwa kulingana pia na Malengo ya Maendeleo Endelevu ya 2030. Aidha, Serikali imeendelea kuwawezesha wafanyabishara wadogo wadogo kwa kuwapatia vitambulisho vya kufanya biashara na kuwaseheme baadhi ya kodi ili waweze kumudu biashara zao na hivyo kuchangia katika maendeleo ya familia, jamii zao, na Taifa kwa ujumla. Vilevile kupitia sheria za utajiri na maliasilia wananchi wameendelea kunufaika na utajiri na maliasilia za nchi, hususan kupitia uanzishwaji wa mifumo imara ya usimamizi na pia uanzishwaji wa masoko, hasa ya madini na vito, katika sehemu mbalimbali nchi. Kama ilivyo kwa suala la amani na usalama wa nchi, maendeleo ya kiuchumi pia hayana chama, wala itikadi, au kabila, au dini au jinsi na vitu vingine vya aina hiyo. Maendeleo ni haki ya watu wote na jamii kwa ujumla.

- iv. Mazingira yanaendelea kulindwa kwa nguvu zote ili kuhakikisha watu wanaendelea kuishi na kufanya shughuli zao za kiuchumi, kijamii, kisiasa, kiraia na kiutamaduni katika mazingira salama. Moja ambalo linaendelea kutekelezwa kwa ufanisi ni pamoja na kuzuia utumiaji wa mifuko ya plastiki, jambo ambalo limepokelewa na kutekelezwa na wananchi wote ikiwa ni ishara njema ya kujali mazingira yetu. Aidha, tumeshuhudia mvua kubwa zikiendelea kunyesha nchini na kuleta athari mbalimbali kwa mtu mmoja mmoja au jamii husika. Tunawapa pole wote walioathirika na mvua kwa namna moja ama nyingine. Serikali imeendelea kuchukua hatua kukabiliana na athari za mvua zinazoendelea. Wizara zinazohusika na kilimo, mifugo na uvuvi zinaangalia uwezekano

wa kujenga mabwawa kwa ajili ya umwagiliaji, maendeleo ya malisho, kunyeshea mifugo na ufugaji wa samaki wakati wa kiangazi. Mvua hizi zinaweza kuwa neema iwapo tutazitumia vizuri. Hata hivyo niendeleo kuwaasa wananchi kuepuka maeneo hatarishi kama ya mabondeni ili kuepuka athari zinazoweza kuletwa na mvua. Niwatake wananchi wote tuendeleo kuunga mkono juhudi za mbalimbali za kulinda mazingira yetu kwani hii ni haki ya watu wote.

b) Kuhusu haki za binadamu, Serikali imeendeleo kuboresha huduma na kuhakikisha kuwa:

- i. Watoto wote wanazaliwa katika mazingira bora, huru na salama na kuweka mifumo ya huduma mbalimbali katika maendeleo ya mtoto na ukuaji wake, ikiwemo usajili, chanjo, tiba na huduma za ushauri kwa wazazi ili waendeleo kumlea mtoto vizuri na kumpatia makuzi mema;
- ii. Watu wote wanaishi katika mazingira salama na kwamba vitendo vyote vinavyohatarisha maisha na uhai wa mtu vinadhhibitiwa na kuchukuliwa hatua;
- iii. Vitendo vyote vinavyoweza kumfanya mtua kuwa mtumwa ikiwemo biashara haramu ya usafirishaji wa binadamu, au kuwatumikisha binadamu, hususan watoto, wanawake na wazee, kinyume na sheria vinadhhibitiwa;
- iv. Vitendo vyote vya utesaji, udhalilishaji na unyanyasaji wa binadamu mahali popote nchini unaendeleo kudhibitiwa na hatua kuchukuliwa pale vinapojitokeza;
- v. Watu wote wanakuwa sawa mbele ya sheria na kila mtu anapata haki ya kutotendewa jambo lolote kinyume na taratibu zilizowekwa ikiwemo haki ya kusikilizwa, kujieleza, kujitetea, kutoa ushahidi,

- kuleta mashahidi, na vielelezo vingine kadri inavyohitajika na mahakama na vyombo vingine vya utoaji haki; na hivyo, tumeendelea kujenga Mahakama sehemu mbalimbali, kutunga sheria na kuimarisha mifumo ya utoaji haki kwa ujumla wake;
- vi. Haki ya faragha inalindwa kwa mujibu wa sheria, kanuni, taratibu na miongozo iliyowekwa ili kuhakikisha kwamba utu wa mtu pia unalindwa;
  - vii. Watu wote wameendelea kuishi na kwenda mahali popote wanapotaka ili kujipatia au kufaidi fursa mbalimbali za kiuchumi, kijamii na nyingine kwa mujibu wa sheria za nchi;
  - viii. Kutoa hifadhi kwa wananchi waliopatwa na majanga mbalimbali ikiwemo mafuriko yaliyotokea katika mikoa ya Tanga, Lindi na Mtwara; na pia Taifa limeendelea kuwapa hifadhi wakimbizi wanaokidhi vigezo kutoka maeneo mbalimbali kwa mujibu wa sheria za nchi, mikataba ya kikanda na kimataifa;
  - ix. Wanawake wanaotaka kuolewa au wanaume wanaotaka kuoia ili kuanzisha familia kwa mujibu wa sheria, kanuni na taratibu za nchi, na ndoa zao zinatambuliwa na kusajiliwa;
  - x. Watu wote wanaohitaji kumiliki mali za aina mbalimbali kwa njia halali ikiwemo haki ya kutafuta na kujipatia mali kwa njia halali na kupewa hati au nyaraka mbalimbali kuthibisha au kurasimisha umiliki huo wanapata haki hiyo;
  - xi. Watu wote wanapata haki ya kutoa mawazo kupitia njia mbalimbali au kuabudu kwa uhuru na kwa mujibu wa sheria za nchi;
  - xii. Watu wote wanapata haki ya kukusanyika na kufanya shughuli mbalimbali kwa kuhakikisha kuwa mikusanyiko kwa ajili ya masuala mbalimbali ikiwemo ya kijamii, kiutamaduni, michezo, kisiasa na mengine yanafanyika kwa mujibu wa sheria;

- xiii. Wakati wa uchaguzi kitaifa au katika Serikali za mitaa, watu wanapata fursa ya kushiriki, kuchagua au kuchaguliwa kwa haki, uhuru na uwazi kama ilivyofanyika kwenye uchaguzi wa Serikali za Mitaa mwezi Novemba, 2019;
- xiv. Uwepo wa hifadhi ya jamii, hususan kwa wazee, watoto na wenye mahitaji maalum na wanaokidhi vigezo vya kisheria na taratibu kwa kupitia programu mbalimbali kama vile TASAF, bima ya afya na taasisi zingine za serikali na zisizo za Serikali zikiwemo za kidini unawanufaisha wananchi wanaokidhi vigezo vya huduma hizo;
- xv. Watu wote wanapata fursa ya kufanya kazi kwa kuhakikisha kwamba fursa anuai za ajira au kujajiri zinaendelea kuongezeka ili kila mtu afanye kazi halali, apate ujira na kufaidi matunda ya jasho lake lakini pia kuhakikisha kwamba watu wanaheshimu kazi halali kama njia pekee ya kupata maendeleo yao wenyewe, jamii na Taifa lao kwa ujumla;
- xvi. Huduma za jamii ikiwemo afya, elimu na mafunzo zinapatikana kwa kuhakikisha kwamba hatua mbalimbali zinachukuliwa ili huduma hizo ziwafikie watu wote katika maeneo yao au kwa umbali mfupi na kuendelea kuimarisha ubora wa huduma hizo kadri jamii inavyostawi na taifa kupata maendeleo, hivyo tunaendelea kujenga na kuimarisha shule, vyuo, zahanati, hospitali na maeneo mengine ili kila mmoja wetu awe sehemu ya maendeleo tunayoyahitaji kama ambavyo Ibara ya 8 na 9 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (Sura ya 2) inavyotuelekeza.

97. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali, inakamilisha Mpango Kazi wa Pili wa Kitaifa wa Haki za Binadamu wa mwaka 2020-2025 utakaobainisha masuala mbalimbali katika kipindi cha utekelezaji

wake na hivyo kuwa na mwongozo unaoonesha vipaumbele vya muda mfupi, kati na mrefu kwenye masuala ya haki za binadamu na haki za watu.

98. Mheshimiwa Spika, nichukue nafasi hii kuzishukuru Wizara, Idara, Taasisi za Serikali na zile zisizo za Serikali kwa kutekeleza majukumu yao mbalimbali ambayo yamewezesha kazi ya Serikali katika kulinda, kukuza na kuendeleza haki za binadamu na haki za watu nchini kuendelea kuwa endelevu kama Katiba na mikataba mbalimbali inavyotaka. Aidha, naomba niushukuru pia Mhimili wa Mahakama kwa kufanya kazi yake ya kuzitafsiri sheria hizi na kutoa haki kwa muktadha wa ustawi wa jamii na maendeleo ya Taifa kwa ujumla. Natambua kuwa kazi hiyo siyo rahisi lakini imekuwa ikifanywa kwa weledi mkubwa. Naomba pia nilishukuru Bunge kwa kuendelea kuweka mazingira mazuri kupitisha mipango, bajeti na sheria mbalimbali ambazo zimewezesha utekelezaji wa jukumu la kulinda, kukuza na kuendeleza haki za binadamu na haki za watu nchini kuendelea kufanikiwa.

99. Mheshimiwa Spika, kuhusu shughuli ya uendeshaji wa mashauri ya ukiukwaji wa haki za binadamu kikatiba, katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020, Wizara kupitia Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali iliendesha mashauri nane **(8)** mapya ya haki za binadamu kikatiba hivyo kufanya mashauri hayo ya haki za binadamu kikatiba yaliyoshughulikiwa kufikia **45**. Kati ya mashauri hayo, mashauri 35 yapo Mahakama Kuu, mashauri mawili **(2)** yapo Mahakama ya Rufani kwa ajili ya rufaa na mashauri 8 yamehitimishwa.

III. Kuimarisha Mifumo ya Utoaji Haki

100. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuimarisha mifumo ya utoaji haki kwa kuweka mifumo mipya na kuboresha mifumo iliyopo na kupata matokeo ambayo ni pamoja na:-

- i. Kuwezesha wananchi kufungua mashauri na kufuatilia taarifa mbalimbali kwa njia za kielektroniki, jambo ambalo limewawezesha kupunguza gharama zinazohusiana na uendeshaji wa mashauri;
- ii. Kuwezesha mamlaka na wenye kesi kufuatilia mwenendo ya kesi mbalimbali tangu zinapoanza hadi zinapohitimishwa na kuchukua hatua pale ambapo inaonekana kuna tatizo;
- iii. Kuwezesha jamii kutambua mawakili kupitia mfumo wa kusajili mawakili na hivyo kutatua changamoto iliyokuwa ikijitokeza kwa baadhi ya watu wasio waaminifu kufanya kazi ya uwakili pasipo kuwa na sifa hizo;
- iv. Kuwezesha mashauri kuendeshwa na kuhitimishwa kwa kutumia njia ya mawasiliano ya kielektroniki (video conference) na hivyo kuongeza kasi ya kuhitimisha mashauri na kupunguza gharama; na
- v. Kuwezesha wananchi katika mikoa ya Dar es Salaam na Mwanza kupata haki zao kwa wakati kwa kutumia mfumo wa mahakama zinazotembea.

101. Mheshimiwa Spika, shughuli za ujenzi wa majengo ya mahakama zinazoendelea katika maeneo mbalimbali ya nchi zimewawezesha wananchi kufikia huduma za mahakama kwa urahisi katika maeneo yao. Katika kipindi cha Julai, 2019, hadi Machi, 2020, ujenzi wa mahakama zifuatazo ulikamilika na baadhi yake zimeanza kufanya kazi:-

- (i) Mahakama ya Hakimu Mkazi katika mikoa ya Simiyu na Manyara;
- (ii) Mahakama za Wilaya katika Wilaya za Longido, Chato, Geita, Bukombe, Bariadi, Njombe, Ruangwa, Kilwa, Chunya na Kondoa; na
- (iii) Mahakama za Mwanzo za Mlowo, Magoma, Uyole, Mtowisa, Msanzi na Mkunya, Ngerengere, Mang'ula, Mlimba, Laela, Mtowisa, Msanzi, Uyole, Mtae na Lugarawa.

102. Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza hapo awali, shughuli za ujenzi wa majengo ya mahakama katika maeneo kadhaa zitakamili ifikapo mwisho wa mwaka huu wa fedha lakini tunaendelea kwa mwaka 2020/2021 na ujenzi katika maeneo mbalimbali ya nchi kulingana na mpango kazi wa kuboresha miundombinu ya serikali.

G. MTIRIRIKO WA MAPATO NA MATUMIZI KATIKA MWAKA WA FEDHA 2019/2020

I. Makusanyo ya Maduhuli

103. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2019/20 Wizara ilipanga kukusanya jumla ya **Shilingi 12,606,487,000** kama maduhuli ya Serikali kutoka vyanzo mbalimbali vya mapato. Hadi kufikia mwezi Machi, 2020, Wizara ilikusanya jumla ya **Shilingi 9,248,652,497.00** sawa na **asilimia 73.36** ya lengo la makusanyo kama inavyooneshwa katika jedwali lifuatalo:-

Jedwali Na. 1: Taarifa za Maduhuli kwa kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020

Fungu	Maduhuli yaliyoidhinishwa (Shilingi)	Maduhuli yaliyokusanywa (Shilingi)
12	0	0
16	3,332,000	13,654,300.00
19	1,002,000	0
35	14,432,000	19,599,000.00
40	12,571,199,000	9,204,618,197.00
41	16,520,000	10,781,000.00
55	2,000	0
59	0	0
JUMLA	12,606,487,000	9,248,652,497.00

II. Fedha Zilizoidhinishwa na Kupokelewa kwa Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo

104. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2019/2020, Wizara ya Katiba na Sheria iliidhinishwa na Bunge jumla ya Shilingi **181,337,627,878** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na maendeleo. Kati ya hizo **Shilingi 77,755,166,000** ni za mishahara, **Shilingi 73,532,963,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na **Shilingi 30,049,498,878** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kati ya fedha za Maendeleo jumla ya **Shilingi 16,248,363,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 13,801,135,878** fedha za nje.

105. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi, 2020 Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 130,934,893,787.11** sawa na asilimia **72** ya fedha zilizoidhinishwa. Kati ya hizo **Shilingi 55,419,744,545.02** ni mishahara na **Shilingi 63,045,351,264.98** ni matumizi mengineyo. Fedha za maendeleo ni **Shilingi 12,469,797,977.11** sawa na asilimia **41** ya fedha za maendeleo zilizoidhinishwa. Kati ya hizo **Shilingi 6,037,318,051.88** ni fedha za maendeleo za ndani na **Shilingi 6,432,479,925.23** ni fedha za maendeleo za nje. Mtiriko wa fedha zilizopitishwa na Bunge na kiasi kilichopokelewa kuanzia Julai, 2019 hadi Machi, 2020 kwa mafungu ya Wizara ni kama zinavyooneshwa katika majedwali yafuatayo:-

Jedwali Na.2 Mtiriko wa Bajeti kwa Wizara kwa Kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020

Na.	Maelezo	Bajeti iliyoidhinishwa (Shilingi)	Kiasi kilichopokelewa Hadi Machi, 2020 (Shilingi)
1.	Mishahara ya watumishi	77,755,166,000	55,419,744,545.02
2.	Matumizi mengineyo	73,532,963,000	63,045,351,264.98
3.	Fedha za maendeleo (Ndani)	16,248,363,000	6,037,318,051.88

4.	Fedha za Maendeleo (Nje)	13,801,135,878	6,432,479,925.23
	JUMLA	181,337,627,878	130,934,893,787.11

Jedwali Na. 3: Mtiririko wa Bajeti kwa kila Fungu la Wizara kwa Kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020

Fungu	Maelezo ya Matumizi	Bajeti Iliyoidhinishwa (Shilingi)	Kiasi kilichopokelewa Hadi Machi, 2020 (Shilingi)
12	Matumizi ya Mishahara	304,962,000	251,331,880.00
	Matumizi Mengineyo	1,000,000,000	698,862,981.53
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	0	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	0	0
	Jumla	1,304,962,000	950,194,861.53
16	Matumizi ya Mishahara	3,013,570,000	2,099,341,800.00
	Matumizi Mengineyo	3,618,731,000	3,112,692,497.67
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	0	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	0	0
	Jumla	6,632,301,000	5,212,034,297.67
19	Matumizi ya Mishahara	1,641,327,000	1,533,811,167.00
	Matumizi Mengineyo	5,398,637,000	5,396,995,156.03
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	0	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	248,363,000	0
	Jumla	7,288,327,000	6,930,806,323.03
35	Matumizi ya Mishahara	10,980,893,000	6,779,502,515.00
	Matumizi Mengineyo	6,723,265,000	4,653,712,100.00
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	0	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	0	0

	Jumla	17,704,158,000	11,433,214,615.00
40	Matumizi ya Mishahara	52,523,182,000	38367817367.02
	Matumizi Mengineyo	51,481,382,000	45089869778.99
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	15,000,000,000	6,037,318,051.88
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	7,157,900,576	2,581,204,853.24
	Jumla	126,162,464,576	92,076,210,051.13
41	Matumizi ya Mishahara	5,567,737,000	3,969,589,184.00
	Matumizi Mengineyo	2,765,859,000	2,074,294,270.76
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	1,000,000,000	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	4,075,853,500	3,475,057,389.99
	Jumla	13,409,449,500	9,518,940,844.75
55	Matumizi ya Mishahara	2,716,729,000	1,791,566,632.00
	Matumizi Mengineyo	1,566,080,000	1,302,468,480.00
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	0	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	2,567,381,802	376,217,682.00
	Jumla	6,850,190,802	3,470,252,794.00
59	Matumizi ya Mishahara	1,006,766,000	626,784,000.00
	Matumizi Mengineyo	979,009,000	716,456,000.00
	Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	0	0
	Matumizi ya Maendeleo (Nje)	0	0
	Jumla	1,985,775,000	1,343,240,000.00

H. MAFANIKIO

106. Mheshimiwa Spika, mafanikio yaliyopatikana kutokana na utekelezaji wa vipaumbele vya Wizara kwa kipindi cha Julai, 2019 hadi Machi, 2020 ni pamoja na:-

- (i). Kuongezeka kwa imani ya wananchi juu ya utendaji kazi wa taasisi na mifumo ya kusimamia sheria na utoaji haki nchini. Mathalani, Mpango wa Uboreshaji wa Miundombinu ya Mahakama pamoja na jitihada zinazochukuliwa na Mahakama ya Tanzania kuwashirikisha wadau ikiwemo wananchi katika uboreshaji wa huduma za Mahakama, umeongeza taswira chanya ya Utendaji kazi wa Mahakama na Serikali kwa ujumla. Aidha, jitihada za kusogeza huduma ya kutenganisha shughuli za Upelelezi wa makosa ya Jinai na Uendeshaji wa Mashtaka nchini unaojumuisha kusogeza huduma hii karibu na wananchi katika ngazi za Wilaya kumwezesha majukumu na utendaji kazi wa Ofisi hii ya Taifa ya Mashtaka kufahamika zaidi na wananchi wengi, na pia imani ya wananchi wengi kuhusu utendaji wa Ofisi hii, imeongezeka.
- (ii). Mipango na Mikakati mbalimbali inayotekelezwa na Wizara, hususani Mpango Kazi wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto, umefanikisha kuongeza hamasa kwa wananchi kushirikiana na Serikali katika kubaini ukatili huo na kudhibitiwa kwa haraka na hivyo kudumisha amani katika jamii na kuimarika kwa ulinzi wa haki za Mtoto.
- (iii). Utekelezaji na usimamizi imara wa Sheria ya Msaada wa Kisheria, (Sura ya 21), umewezesha wananchi wengi kupata huduma za kisheria kwa urahisi na haraka katika kuifikia haki na kwa gharama nafuu na hivyo kuendelea kudumisha utawala wa sheria. Aidha, mtandao wa huduma za msaada wa kisheria umepanuka na kufikia kila Wilaya ya Tanzania Bara kwa kutumia mfumo jumuishi ambao unasimamiwa na Maafisa Maendeleo ya Jamii katika maeneo yao. Maafisa hawa wameanzisha kundi lao la mtandao wa kijamii ambao unawawezesha kubadilishana habari na uzoefu wa jinsi ya kujipanga na kushulikia kero mbalimbali katika maeneo yao. Mfumo wa Usajili, Tathmini na Ufuatiliaji wa Utoaji Msaada wa Kisheria au ***Web-based Registration and Performance Monitoring System*** pia

umerahisisha kazi ya kuwaunganisha watoa huduma na kufuatilia kile kinachoendelea katika maeneo yao.

- (iv). Utoaji wa mafunzo ya Sheria kwa vitendo na kuwajengea uwezo watumishi wa mahakama na mawakili wa Serikali kumefanikisha kuongezeka kwa wataalam, ufanisi na kuimarika kwa utaalim wa sheria nchini.
- (v). Kutungwa kwa Sheria ya Mamlaka ya Nchi kuhusu Umiliki wa Utajiri na Maliasilia (Sura ya 449) na Sheria ya Mapitio na Majadiliano kuhusu Masharti Hasi katika Mikataba ya Utajiri na Maliasilia za Nchi (Sura ya 450), sambamba marekebisho ya Sheria ya Madini (Sura ya 123) na kuanza kutekelezwa kwa sheria hizi ili kuhakikisha kwamba wananchi wanafaidika na rasilimali zao na kukuza pato la Taifa, kumefanikisha kufunguliwa kwa jumla ya masoko ya madini **28** pamoja na vituo vidogo **28** nchini kote. Lengo la masoko haya ni kuwezesha biashara ya madini na vito kufanyika kwa uwazi kwa zingatia sheria, kanuni na taratibu ili kuleta tija ya kiuchumi kwa maendeleo ya Taifa na kwa manufaa ya wataanzania wote hususan wachimbaji wadogo. Aidha, utekelezaji wa sheria hizi kumewezesha Serikali kutambua kwa uhakika mchango wa sekta ya madini kwenye ukuaji wa uchumi ikiwa ni pamoja na manufaa yake kwa wananchi.
- (vi). Ulindaji, ukuzaji na uendelezaji wa haki za watu na haki za binadamu ikiwemo demokrasia na utawala wa sheria unaendelea kuimarika siku hadi siku; na
- (vii). Kuimarika kwa viwango vya usajili wa Vizazi kitaifa hususan kwa watoto wa umri chini ya miaka mitano kwa kusogeza huduma karibu kwa wananchi.

107. Mheshimiwa Spika, mafanikio haya na mengine ambayo sikuyataja hapa yanaoneshwa kwamba dira na dhima ya Wizara zimeendelea kutuongoza na kutekelezwa vyema na kwamba nchi yetu inaendelea kupiga

hatua katika maeneo mbalimbali. Tuendelea kushikamana ili tufike salama kwenye safari yetu ya kujenga uchumi na ustawi wa jamii imara ifikapo mwaka 2025.

I. CHANGAMOTO

108. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika kipindi cha Julai, 2019 na Machi, 2020, kumekuwepo na changamoto mbalimbali ambazo ni pamoja na zifuatazo:-

- (i). Baadhi ya wananchi kuhamasishwa kudai haki pasipo kuzingatia wajibu wao mbele ya sheria, kanuni na taratibu zilizowekwa;
- (ii). Wananchi katika baadhi ya maeneo ya nchi, kuendelea kushindwa kuifikia haki kwa wakati, kutokana na kukosekana kwa huduma za kisheria, hususan huduma za mahakama ambazo ni chache ikilinganishwa na idadi ya wananchi wanaohitaji huduma hizo; na
- (iii). Kuendelea kuwepo na malalamiko ya wananchi kuhusu kubambikiwa kesi, ucheleweshwaji wa upelelezi na uchunguzi wa tuhuma za makosa ya jinai hususan kwa wananchi, walio kwenye mahabusu na selo za vituo vya polisi.

J. MIKAKATI YA KUTATUA CHANGAMOTO

109. Mheshimiwa Spika, katika kutatua changamoto hizo, Wizara iliendelea kubuni na kutekeleza mikakati mbalimbali ya kukabiliana nazo na kuhakikisha kuwa nchi inakuwa na mfumo imara wa kikatiba na kisheria muda wote ili kufanikisha mipango ya maendeleo ya Taifa. Mikakati hiyo ni pamoja na:-

- (i). Kuelimisha wananchi na umma kwa ujumla kuhusu kutimiza wajibu wao wakati wa kutafuta haki na huduma nyingine za kisheria;
- (ii). Wizara kuendelea kusogeza karibu na wananchi huduma za utoaji haki kwa kuongeza miundombinu ya mahakama kwa kujenga majengo ya mahakama katika kuanzia Mkoani mpaka mahakama za

mwanzo, kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji haki ikiwa ni pamoja na mahakama zinazotembea, kuendelea kutekeleza Programu ya kutenganisha shughuli za Upelelezi na Uendeshaji wa Mashtaka ili kuharakisha utoaji haki na kuendelea kusajili watoa huduma ya msaada wa kisheria na wasaidizi wa kisheria;

- (iii). Kuupitia mfumo wa haki jinai kwa lengo la kubaini changamoto zilizopo na kuzipatia ufumbuzi.

110. Mheshimiwa Spika, mafanikio yaliyopatikana ni juhudi za pamoja kati ya Wizara, Idara, Taasisi na wadau wetu ikiwemo washirika wa maendeleo katika sekta ya sheria. Hivyo, nitumie fursa hii kutoa shukrani zangu za dhiti kwa ushirikiano mzuri uliopo kati yetu na Washirika wa Maendeleo ikiwa ni pamoja na Benki ya Dunia (WB), Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP), Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Watoto (UNICEF), Shirika la Umoja wa Mataifa la Wanawake (UN Women), Jumuiya ya Ulaya (EU), Shirika la Maendeleo la Kimataifa la Uingereza (DfID), Serikali ya CANADA na Shirika la Maendeleo la Kimataifa la Denmark (DANIDA) pamoja na wadau wengine ikiwemo kampuni ya simu ya TIGO. Napenda niwahakikishie kuwa Wizara yangu inatambua na kuthamini uhusiano mzuri uliopo kati yetu na wadau hawa na tutahakikisha kuwa unaimarishwa kwa maendeleo ya sekta ya sheria na taifa kwa ujumla.

111. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwashukuru viongozi na watendaji wa Wizara na Taasisi zake kwa ushirikiano mkubwa wanaonipatia katika utekelezaji wa majukumu ya kila siku ya uwaziri. Hakika, ni kutokana na ushirikiano huo nimeweza kusimama leo hii mbele ya Bunge lako kueleza mafanikio, mipango na mikakati tuliyonayo katika kuwahudumia wananchi wetu. Hivyo, kipekee nimshukuru Prof. Sifuni Ernest Mchome, Katibu Mkuu wa Wizara ya Katiba na Sheria, Bw. Amon Anastas Mpanju, Naibu Katibu Mkuu,

Mhe. Prof. Ibrahimu Hamisi Juma, Jaji Mkuu wa Tanzania, Mhe. Prof. Adelardus Lubango Kilangi, Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mhe. Dkt. Eliezer Mbuki Feleshi, Jaji Kiongozi wa Mahakama Kuu ya Tanzania, Bw. Mathias Bazirinkangu Kabunduguru Mtendaji Mkuu wa Mahakama ya Tanzania na Katibu wa Tume ya Utumishi wa Mahakama, Mhe. Wilbert Martin Chuma, Msajili Mkuu wa Mahakama ya Tanzania, Bw. Biswalo Eutropius Kachele Mganga, Mkurugenzi wa Mashtaka, Bibi Emmy Kalomba Hudson, Kaimu Kabidhi Wasii Mkuu na Mtendaji Mkuu wa Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini, Dkt. Julius Clement Mashamba, Wakili Mkuu wa Serikali, Mhe. Jaji Mstaafu wa Mahakama ya Rufani January Henry Msoffe, Mwenyekiti wa Tume ya Kurekebisha Sheria, Bw. Casmir Sumba Kyuki, Katibu Mtendaji wa Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania, Mhe. Jaji Mstaafu wa Mahakama Kuu ya Tanzania Mathew Mhina Mwaimu, Mwenyekiti Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Bibi Fatuma Iddi Muya Kaimu Katibu Mtendaji wa Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Dkt. Zakayo Ndobir Lukumay, Kaimu Mkuu wa Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo, Mhe. Jaji Dkt. Jerald Ndika, Mwenyekiti wa Baraza la Chuo cha Uongozi wa Mahakama - Lushoto, Mhe. Jaji Dkt. Paul Faustine Kihwelo, Mkuu wa Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto, Watendaji Wakuu, Wakurugenzi na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi zake.

K. MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2020/2021

112. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2020/2021, Wizara itaendelea kueteleza dhima yake na hivyo kuendelea kuboresha utoaji wa huduma za sheria kwa umma. Ili kufikia azma hiyo Wizara yangu imeainisha maeneo mahsusi ya kipaumbele na kuyawekea malengo na shabaha kwa ajili ya utekelezaji. Katika kufanikisha azma hiyo, Wizara imeainisha vipaumbele muhimu kama ifuatavyo: -

Fungu 41: *Wizara ya Katiba na Sheria*

- i. Kukamilisha maandalizi ya Sera ya Taifa ya Sheria;
- ii. Kukamilisha na kutekeleza awamu ya pili ya Programu ya Maboresho ya Sekta ya Sheria (LSRP II);
- iii. Kukamilisha na kuanza kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Haki za Binadamu;
- iv. Kuboresha na kutoa mafunzo ya uanasheria kwa vitendo;
- v. Kuanzisha na kuendesha mafunzo ya watoaji huduma za msaada wa kisheria;
- vi. Kufuatilia na kutathmini utekelezaji majukumu ya mashtaka na upelelezi na maboresho mengine yanayoendelea katika mfumo wa mashtaka nchini;
- vii. Kuweka mfumo wa kusimamia masuala ya utajiri na maliasilia, kuratibu mapitio ya mikataba mbalimbali na kubainisha maeneo yenye masharti hasi ili yarekebishwe;
- viii. Kutekeleza Mkakati wa usajili wa matukio muhimu ya binadamu na takwimu; na
- ix. Kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji wa huduma za kisheria.

Fungu 12: Tume ya Utumishi wa Mahakama

- i. Kufanya ukaguzi na kutoa taarifa ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati za Maadili za Maafisa wa Mahakama;
- ii. Kufuatilia na kuhakikisha kuwa watumishi wanaostahili kuajiriwa au kuteuliwa kujaza nafasi wazi katika Utumishi wa Mahakama wanapatikana kwa kuzingatia vigezo;
- iii. Kufanya Vikao vya Tume pamoja na Kamati ya Ushauri ya Ajira kwa wakati; na

- iv. Kuboresha mazingira ya kazi pamoja na kuwezesha mafunzo kwa watumishi wa Tume.

Fungu 16: Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali

- i. Uendeshaji wa Ofisi za mikoani;
- ii. Ujenzi wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali mikoani;
- iii. Mapitio ya Sheria, Uandishi wa Sheria na ufasiri wa sheria;
- iv. Kufanya majadiliano na mapitio ya Mikataba na Makubaliano ya Kimataifa;
- v. Utoaji wa ushauri wa Kisheria kwa Serikali na taasisi zake;
- vi. Kuimarisha Mifumo ya TEHAMA.

Fungu 19: Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali

- i. Kuiwakilisha Serikali pamoja na Taasisi zake katika kuendesha mashauri ya Madai (Mashauri ya Haki za binadamu, Kikatiba, na Uchaguzi) na Usuluhishi kitaifa na kimataifa kwa kuzingatia viwango vya ubora;
- ii. Kuhakikisha kuwa mifumo ya TEHAMA inaimarishwa ikiwa ni pamoja na mfumo wa usimamizi wa Mashauri na udhibiti wa ubora;
- iii. Kuimarisha Masijala na Maktaba ya Sheria ili kuzifanya za kisasa na kuhakikisha kuwa maktaba inakuwa na vitabu vinavyohitajika pamoja na uwepo wa Maktaba Mtandao;
- iv. Ujenzi wa Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali Dodoma na kuanzisha ofisi katika mikoa 10 ya Tanzania Bara;
- v. Uboreshwaji wa mazingira ya kufanyia kazi na ununuzi wa vitendea kazi pamoja na kuhakikisha kuwa matengenezo ya vifaa hivyo yanafanyika kwa wakati.

Fungu 35: Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

- i. Kuratibu upelelezi wa vyombo vya uchunguzi na kuendesha mashtaka;
- ii. Utenganishaji wa shughuli za upelelezi na mashtaka kwa kufungua ofisi za Wilaya sita (6);
- iii. Kuimarisha mfumo na shughuli za utaifishaji na urejeshaji wa mali zilizopatikana kwa njia ya uhalifu;
- iv. Kuimarisha utendaji kazi wa ofisi kwa kununua vitendea kazi;
- v. Maendeleo ya rasilimali watu ikiwa ni pamoja na kujaza nafasi – ikama, mafunzo kwa watumishi na motisha.

Fungu 40: Mfuko wa Mahakama

- i. Kuharakisha utatuzi wa mashauri ya kawaida na mkakati wa kumaliza mashauri ya muda mrefu (Backlog);
- ii. Kuboresha mifumo ya teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA) kama nyenzo muhimu ya kuboresha utoaji wa huduma;
- iii. Kuimarisha uwezo katika ukaguzi na usimamizi wa shughuli za Mahakama;
- iv. Kuendelea kutekeleza mpango wa ujenzi na ukarabati wa Majengo ya Mahakama katika ngazi mbalimbali;
- v. Kuanza kwa ujenzi wa jengo la Makao Makuu ya Mahakama ya Tanzania ili kuhamia Dodoma; na
- vi. Kuongeza ushirikiano na wadau wa haki jinai ili kuharakisha huduma ya utoaji haki.

Fungu 55: Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora

- i. Kupokea na kufanya uchunguzi wa malalamiko ya ukiukwaji wa misingi ya utawala bora na uvunjifu wa haki za binadamu hususan

kwa makundi maalumu, sehemu wanamozuiliwa watu na maeneo yenye migororo ya ardhi;

- ii. Kuimarisha utoaji wa elimu kwa umma na mfumo wa TEHAMA, kuitangaza Tume na kusikiliza kero za wananchi katika maeneo yao;
- iii. Kuimarisha ushirikiano na wadau wa haki za binadamu na utawala bora ndani na nje ya nchi;
- iv. Kufanya ufuatiliaji wa Uchaguzi Mkuu wa 2020; na
- v. Kuwajengea uwezo watumishi wa Tume, kuendeleza ubunifu na maarifa ili kutoa huduma kwa weledi na tija zaidi.

Fungu 59: Tume ya Kurekebisha Sheria

- i. Kukamilisha Utafiti wa Mfumo wa Sheria Zinazosimamia Masoko ya Mazao ya Kilimo;
- ii. Kufanya Utafiti wa Mfumo wa Sheria unaosimamia Usajili wa Vyama vya Kijamii;
- iii. Kufanya Utafiti wa Mfumo wa Sheria zinazohusiana na Usajili wa Udhamini;
- iv. Kufanya Utafiti wa Mfumo wa Sheria zinazohusiana na Makosa ya Uhujumu Uchumi; na
- v. Kufanya tathmini ya utekelezaji wa Sheria Nchini.

Makusanyo ya Maduhuli ya Serikali

113. Mheshimwa Spika, katika mwaka wa fedha 2020/2021 Wizara inatarajia kukusanya kiasi cha **Shilingi 14,634,533,235** ikiwa ni maduhuli ya Serikali, kama ifutavyo:-

Makisio ya Maduhuli kwa mwaka wa Fedha 2020/2021

Fungu	Jina la Fungu	Kiasi (shilingi)
12	Tume ya Utumishi ya Mahakama	0
16	Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	3,332,000
35	Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	15,000,000
40	Mfuko wa Mahakama	14,571,199,235
41	Wizara ya Katiba na Sheria	45,000,000
55	Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	2,000
59	Tume ya Kurekebisha Sheria	0
	JUMLA	14,634,533,235

Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo

114. Mheshimiwa Spika, ili kufanikisha utekelezaji wa vipaumbele vyake, Wizara inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 73,684,796,059** katika mwaka wa fedha 2020/2021 kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo. Jumla ya makadirio ya bajeti kwa mafungu ya Wizara na taasisi zake ni kama ifuatavyo:

MAPENDEKEZO YA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2020/2021

NA.	MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
1.	Mishahara ya watumishi	25,614,416,000
2.	Matumizi mengineyo	34,859,640,000
3.	Maendeleo (Ndani)	4,433,200,000

4.	Maendeleo (Nje)	8,777,540,059
JUMLA		73,684,796,059

115. Mheshimiwa Spika, kiasi hicho cha fedha kinaombwa kupitia mafungu ya bajeti kama ifuatavyo: -

FUNGU 12: TUME YA UTUMISHI WA MAHAKAMA

MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
Matumizi ya Mishahara	603,148,000
Matumizi Mengineyo	2,000,000,000
Fedha za Maendeleo (Ndani)	0
Fedha za Maendeleo (Nje)	0
JUMLA	2,603,148,000

FUNGU 16: OFISI YA MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI

MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
Matumizi ya Mishahara	3,048,742,000
Matumizi Mengineyo	4,022,981,000
Fedha za Maendeleo (Ndani)	433,200,000
Fedha za Maendeleo (Nje)	0
JUMLA	7,504,923,000

FUNGU 19: OFISI YA WAKILI MKUU WA SERIKALI

MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
Matumizi ya Mishahara	2,453,893,000
Matumizi Mengineyo	9,028,155,000

Fedha za Maendeleo (Ndani)	0
Fedha za Maendeleo (Nje)	0
JUMLA	11,482,048,000

FUNGU 35: OFISI YA TAIFA YA MASHITAKA

MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
Matumizi ya Mishahara	10,104,098,000
Matumizi Mengineyo	12,068,944,000
Fedha za Maendeleo (Ndani)	3,000,000,000
Fedha za Maendeleo (Nje)	520,000,000
JUMLA	25,693,042,000

FUNGU 41: WIZARA YA KATIBA NA SHERIA

MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
Matumizi ya Mishahara	5,839,127,000
Matumizi Mengineyo	4,665,271,000
Fedha za Maendeleo (Ndani)	1,000,000,000
Fedha za Maendeleo (Nje)	7,566,318,000
Jumla	19,070,716,000

FUNGU 55: TUME YA HAKI ZA BINADAMU NA UTAWALA BORA

MAELEZO	BAJETI (SHILINGI)
Matumizi ya Mishahara	2,809,256,000
Matumizi Mengineyo	2,850,280,000
Fedha za Maendeleo (Ndani)	0
Fedha za Maendeleo (Nje)	691,222,059

Jumla

6,350,758,059

FUNGU 59: TUME YA KUREKEBISHA SHERIA

MAELEZO

BAJETI (SHILINGI)

Matumizi ya Mishahara

756,152,000

Matumizi Mengineyo

1,224,009,000

Fedha za Maendeleo (Ndani)

0

Fedha za Maendeleo (Nje)

0

Jumla

1,980,161,000

JUMLA KUU

73,684,796,059

107. Mheshimiwa Spika, vilevile, naliomba Bunge lako liidhinishhe kiasi cha **Shilingi 176,437,977,000** kwa ajili ya Mfuko wa Mahakama ambapo matumizi ya kawaida ni **Shilingi 106,562,977,000** na matumizi ya maendeleo ni **Shilingi 69,875,000,000**. Katika fedha za matumizi ya kawaida, **Shilingi 50,543,824,000** ni kwa ajili ya mishahara ya Watumishi wa Mahakama, **Shilingi 2,264,771,000** kwa ajili ya mishahara ya watumishi wa Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto na **Shilingi 53,754,382,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo ya Mahakama. Kwa upande wa fedha za maendeleo, kiasi cha **Shilingi 39,000,000,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 30,875,000,000** ni fedha za nje. Mchanguo wa matumizi ya bajeti kwa Mfuko wa mahakama ni kama ifuatavyo:

MAELEZO

BAJETI (Shilingi)

Matumizi ya Mishahara

52,808,595,000

Matumizi Mengineyo	53,754,382,000
Fedha za Maendeleo (Ndani)	39,000,000,000
Fedha za Maendeleo (Nje)	30,875,000,000
JUMLA	176,437,977,000

116. Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa maombi ya fedha za bajeti ya kila Fungu umeainishwa kwenye vitabu vya KASMA za mafungu husika ambavyo vimegawanywa kwa Wabunge wote kupitia Mfumo wa Kielektroniki wa Bunge.

117. Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha.

**TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA KUANZIA
MWAKA WA FEDHA 2015/2016 HADI 2019/2020**

NA.	SUALA	UTEKELEZAJI
1.	Sera na Masuala ya Sheria	Katika kuweka mfumo madhubuti wa kisera katika utoaji wa haki Wizara imeandaa rasimu ya awali ya Sera ya Taifa ya Sheria kwa ushirikiano na wadau. Hatua inayofuata ni kuiwasilisha kwenye vyombo vya uamuzi.
2.	Masuala ya Katiba	<p>Serikali ya Awamu ya Tano (SAT) ilipoingia madarakani, iliweka kipaumbele katika kutekeleza masuala mengine yenye umuhimu sawa na hoja husika kwa kurekebisha na kuimarisha mifumo ya kitaasisi na utendaji ikiwa ni pamoja na kufanya uhakiki wa watumishi hewa, miundo ya Serikali, kuboresha miundombinu ya afya, barabara, maji, elimu, nishati, reli na mapambano dhidi ya rushwa. Kutokana na kuweka msisitizo mkubwa katika mambo hayo, na wakati muafaka utakapofika, zoezi la katiba mpya litahuishwa kwa mujibu wa Sheria ya Mabadiliko ya Katiba.</p> <p>Katika kipindi cha mwaka 2015 hadi 2020, mchakato huu umesimama wakati serikali ikiendelea kutekeleza majukumu muhimu ya kuimarisha uchumi na mifumo mbalimbali ya nchi. Mchakato huu utaendelea baada ya Serikali kukamilisha kutekeleza majukumu muhimu ya kuimarisha uchumi na mifumo mbalimbali ya nchi kulingana na Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2025 ambayo inatekelezwa kupitia Mipango ya Maendeleo ya miaka mitano mitano. Aidha, Katiba imeendelea kutekelezwa kupitia sheria mbalimbali ambazo zimekuwa zikitungwa na Serikali ya Awamu ya Tano kwa maendeleo</p>
3.	Uimarishaji wa mfumo wa utoaji haki	Katika kuboresha mifumo ya utoaji haki, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alifanya marekebisho ya muundo wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kupitia Matangazo ya Serikali Na.48, 49 na 50 ya tarehe 13 Februari, 2018. Kupitia marekebisho hayo, Rais alianzisha Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kuchukua nafasi ya iliyokuwa Divisheni ya Mashtaka chini ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Rais pia alianzisha Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya uratibu, usimamizi na uendeshaji wa mashauri ya madai na usuluhishi yakiwemo ya kikatiba ambayo Serikali ni mdaawa.

Marekebisho hayo yameongeza ufanisi katika sekta ya sheria na hivyo kuimarisha mfumo wa utoaji haki.

Wizara kupitia Mahakama ya Tanzania imeendelea na utekelezaji wa Mkakati wa kuboresha huduma za Mahakama ikiwa ni pamoja na ujenzi na ukarabati wa majengo ya Mahakama katika ngazi mbalimbali nchini. Aidha, katika kipindi hicho Mahakama ya Tanzania imekamilisha Ujenzi wa Mahakama Kuu mbili **2** katika Mikoa ya Kigoma na Mara; Nyumba za kufikia Majaji (Judge's Lodge) Mtwara; Ukarabati na upanuzi wa jengo la Mahakama Kuu, Kanda ya Sumbawanga; Ujenzi wa Mahakama za Hakimu Mkazi katika Mikoa ya Simiyu na Manyara; Ujenzi wa Mahakama za Wilaya katika wilaya Ruangwa - Lindi, Kilwa – Lindi, Kondoa – Dodoma na Longido – Longido na Chato – Geita; Ujenzi wa Mahakama za mwanzo Msanzi - Sw'anga, Mtowisa - Sw'anga, Mang'ula -Kilombero, Lugarawa – Ludewa, Mlowo – Songwe na Uyole – Mbeya na Ujenzi wa Nyumba ya kuhifadhia Majalada "Archives" –Tanga. Aidha, Mahakama imeendelea na Maandalizi ya ujenzi wa jengo la makao makuu ya Mahakama; michoro na makabrasha kwa ajili ya ujenzi chini ya Mtaalam Mshauri ARQES AFRICA inaendelea kuandaliwa; ukarabati wa Nyumba za kufikia Majaji (Judge's Lodge) katika Mikoa ya Mikoa ya Mara na Kigoma; ukarabati wa Nyumba za Mahakimu Loliondo na Nyumba ya kuhifadhia Kumbukumbu –Tanga; Ujenzi wa Mahakama za Hakimu Mkazi katika Mikoa ya Lindi na Njombe; Ujenzi wa Mahakama za Wilaya Wanging'ombe - Njombe, Sikonge - Tabora, Kilindi – Tanga, Kasulu – Kigoma Rungwe – Mbeya na Bunda – Mara na Ujenzi wa Mahakama Mahakama za mwanzo Mtae - Lushoto, Mlimba - Kilombero, Laela - S'wanga, na Mdandu-Njombe.

Pamoja na miradi inayoendelea kutekelezwa Mahakama imeanza kutekeleza miradi mipya ambayo ni:- Ujenzi wa vituo sita (6) vya kutoa haki Jumuishi (IJC) katika mikoa ya Dar es salaam (Kinondoni na Temeke), Mwanza, Dodoma, Morogoro na Arusha; Hatua za kumtafuta Mkandarasi zimefanyika pamoja na Bodi ya Ununuzi ya Mahakama imeshafanya Tathmini na uchambuzi wa zabuni zilizowasilishwa. na Maandalizi ya Ujenzi wa Mahakama (33) katika ngazi za Mikoa na Wilaya yanaendelea katika hatua mbalimbali. Hadi kufikia Novemba 30, 2019 zoezi la utambuzi wa Miundombinu na takwimu mbalimbali kwa

		<p>awamu ya kwanza (Court Mapping Phase I), limekamilika na kuendelea kuainisha mahitaji ya awamu ya pili.</p> <p>Pamoja na hilo; Mahakama ya Tanzania imeanza kutumia mfumo wa kielektroniki wa uendeshaji wa mashauri ulioboreshwa katika Mahakama za ngazi ya Wilaya hadi Mahakama ya Rufani. Pamoja na mambo mengine, mfumo huu unamwezesha mwananchi kufungua shauri moja kwa moja bila ya kulazimika kufika mahakamani kwa ajili hiyo. Haya ni mafanikio makubwa katika kuharakisha upatikanaji wa huduma bora za kimahakama na kwa gharama nafuu, kwa Serikali na kwa mwananchi binafsi.</p> <p>Pamoja na hayo; ili kufanikisha azma ya Serikali ya kuhakikisha kwamba mfumo wa Haki Jinai unaimarishwa ili haki iweze kupatikana kwa wakati, kwa gharama nafuu na kwa usawa, Wizara imeendelea kubuni mbinu na mikakati mbalimbali ya kuboresha mfumo wa haki jinai. Katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Februari, 2020, Wizara kupitia mradi wa Programu Endelevu ya Kuzuia Rushwa Nchini (Building Sustainable Anti-corruption Action in Tanzania - BSAAT), inaratibu uandaaji wa Programu ya Maboresho ya Mfumo wa Haki Jinai nchini kwa kushirikiana na wadau. Malengo makuu ya programu hii ni pamoja na kuimarisha mfumo na taratibu katika mnyororo wa Haki Jinai ikiwemo uzuiaji wa uhalifu; kubaini uhalifu unapotokea; taratibu za ukamataji wa wahalifu; upelelezi wa makosa ya jinai; uendeshwaji na usikilizwaji wa mashauri mahakamani; utaratibu wa utoaji wa adhabu na urekebishaji wahalifu na ufuatiliaji wa mienendo ya wale wanaokamilisha adhabu zao au wanaoachiwa kwa sababu mbalimbali. Hivi sasa, Wizara inaendelea kukamilisha andiko kwa ajili ya kuwasilisha Mapendekezo ya maboresho ya programu katika vikao vya maamuzi Serikalini.</p>
4.	Kusimamia masuala Utajiriasilia Maliasilia ya na	<p>Katika kuhakikisha kuwa utajiri asilia na maliasilia za nchi zinatumiwa ipasavyo katika kufanikisha mipango ya Serikali ya Awamu ya Tano ya kujenga uchumi imara na kuinua hali ya maisha ya wananchi wetu Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali. Wizara iliandaa Sheria ya Mamlaka ya Nchi kuhusiana na Umiliki wa Maliasili ya mwaka 2017 na Sheria ya Mapitio na Majadiliano kuhusu Masharti Hasi katika Mikataba inayohusu Maliasili za Nchi ya mwaka 2017.</p>

		<p>Vilevile, Wizara iliandaa mkakati wa kutekeleza sheria hizo. Kutungwa kwa Sheria hizo pamoja na mkakati wa utekelezaji zimelenga kuhakikisha kwamba wananchi wanafaidika na rasilimali zao na kukuza pato la Taifa na kuwezesha kufanyika kwa marekebisho ya Sheria ya Madini. Kupitia marekebisho hayo yamewezesha kufunguliwa kwa jumla ya masoko ya madini 28 pamoja na vituo vidogo 28 nchini kote. Lengo la masoko haya ni uuzaji na ununuzi wa madini ili kuleta tija ya kiuchumi kwa watazania wote hususan wachimbaji wadogo na kuiwezesha sekta ya madini kuchangia kwenye ukuaji wa uchumi pamoja na kuwanufaisha wananchi wote. Masoko ya madini yanaratibu uuzwaji na ununuzi wa madini ambapo huduma zote zinatolewa ndani ya jengo moja. Faida zinazotokana na masoko haya ni pamoja na zifuatazo:-</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Biashara ya madini kufanyika katika jengo moja kwa kufuata bei elekezi inayotolewa na Serikali kutokana na mwenendo wa soko duniani; ii. Kuzuia utoroshwaji wa madini na ukwepaji wa kodi mbalimbali unaosababisha upotevu wa mapato yatokanayo na madini ambapo bidhaa zilipelekwa sokoni kwa njia zisizo rasmi na hivyo kusababisha dhuluma kwa wachimbaji hususan wachimbaji wadogo ambao hawakuwa na vifaa vya kuthaminisha bei ya bidhaa zao; iii. Kuratibu uuzaji na ununuzi wa madini pamoja na huduma zote zitolewazo ndani ya jengo moja, ikiwa ni pamoja na vifaa vya kuthaminisha bidhaa, huduma za benki, ulinzi na usalama. iv. Kuwezesha mpango endelevu wa kupata vifaa vya kisasa vya uchimbaji wa madini.
5.	Usikilizwaji wa mashauri	Wizara kupitia Mahakama ya Tanzania imesikiliza na kutolea uamuzi mashauri 1,023,344 kati ya Mashauri 1,298,796 yalifunguliwa katika ngazi zote za Mahakama sawa na asilimia 78 ya mashauri yote yaliyofunguliwa Mahakamani

		<p>katika kipindi husika. Aidha, katika kipindi hicho Mahakama imeshughulikia malalamiko 15,346 kati ya malalamiko 15,447 yaliyokuwepo sawa na asilimia 99.3 ya malalamiko yote. Vilevile, imeanzisha mifumo na kufanya maboresho mbalimbali ikiwemo Mfumo wa Kielektroni wa Usimamizi na Uendeshaji wa Mashauri unaofanya kazi (<i>Comprehensive Case Management System</i>), Mfumo wa kielektroni wa kushughulikia malalamiko (<i>Complaints Management System</i>), Mfumo wa kielektroni wa kuratibu na kuhifadhi nyaraka za utawala (<i>Document Management System</i>), Mfumo wa Rasilimali Watu (<i>Human Resource Management System</i>) na Mfumo wa kuratibu na kuhifadhi taarifa za mali na vitendea kazi Mahakamani (<i>Asset Management System</i>). Maboresha haya yanalenga kuweka mfumo wezeshi wa utoaji haki kwa wananchi na hivyo kuwawezesha wananchi kupata huduma za kimahakama kwa gharama nafuu.</p>
6.	<p>Uandishi, Urekebu , Ufasiri wa sheria na Mikataba</p>	<p>Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imeandaa Miswada 98 ambapo miswada 76 ilijadiliwa na kupitishwa na kuwa Sheria za nchi. Vilevile, iliandaa Sheria ndogo na matamko mbalimbali ya Serikali 2,677 ambayo yalichapishwa kwenye Gazeti la Serikali.</p> <p>Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imefanya ufasiri wa sheria kuu na sheria ndogo 88 kwa lugha ya Kiswahili ili kuongeza uelewa wa sheria kwa wananchi. Hii ni pamoja na kufanya urekebu wa jumla ya sheria 375 ili kuweza kukidhi mahitaji ya sasa ya jamii.</p> <p>Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imeendelea kushiriki na kutoa ushauri wa kisheria katika majadiliano mbalimbali ya mikataba ya kibishara, mikutano ya kitaifa, kikanda na kimataifa ambapo katika kipindi hicho jumla ya mikataba ya kitaifa na kimataifa 8,742 ilifanyiwa upekuzi. Hii ni mikataba iliyowasilishwa kutoka Wizara, idara na taasisi mbalimbali za Serikali na mamlaka za serikali za mitaa ikihusisha masuala ya ununuzi, ujenzi na ukarabati wa majengo mbalimbali. Mikataba 2,999 kati ya iliyofanyiwa upekuzi ilikuwa imethaminihwa katika sarafu mbalimbali ambapo mikataba 2,279 ilikuwa na thamani ya Shilingi Trilion 876,298,097,328,873.00 za Kitanzania, mikataba 552 ilikuwa na Dola za Kimarekani 5,105,264,885.68 sawa na shilingi 11,742,109,237,064 na Mikataba 168 ilikuwa na thamani ya fedha za Jumuiya ya Ulaya (Euro).</p>

7.	Kuendesha Mashtaka	<p>Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, imeendelea na uratibu wa shughuli za upelelezi wa makosa ya jinai, yakiwemo makosa dhidi ya watu kama vile ujambazi na mauaji, kufungua na kuendesha mashtaka ya jinai mahakamani ambapo Ofisi ya Taifa ya Mashtaka iliendesha jumla kesi za jinai 9,902 katika Mahakama Kuu ya Tanzania. Kati ya hizo, kesi 4,768 zilihitimishwa, sawa na asilimia 48 na kesi nyingine 5,134 zilikuwa zinaendelea katika hatua mbalimbali. Jumla ya rufaa 1,453 za jinai zilifunguliwa katika Mahakama ya Rufani ambapo kati ya rufaa hizo, 818 zilihitimishwa, sawa na asilimia 56 na nyingine 640 zilikuwa zinaendelea katika hatua mbalimbali.</p> <p>Ofisi ya Taifa ya Mashtaka iliratibu shughuli za vyombo vya upelelezi ikiwa ni pamoja na kuendesha kesi za jinai katika Mahakama za chini ambapo katika kipindi hicho, jumla ya kesi 104,978 zilishughulikiwa, na kati ya hizo kesi 38,159 zilihitimishwa, sawa na asilimia 36 na nyingine 66,819 zilikuwa zinaendelea katika hatua mbalimbali.</p> <p>Miongoni mwa kesi za jinai zilizoshughulikiwa ni pamoja na za wanyamapori, mazao ya misitu, uvuvi haramu, madini, dawa za kulevya, rushwa, mauaji pamoja na makosa mengine ya uhujumu uchumi. Kesi 3,151 za Wanyamapori zilifunguliwa na kuendeshwa katika Mahakama mbalimbali nchini. Kati ya hizo, kesi 1,338 zilihitimishwa. Vilevile, Ofisi iliendesha jumla ya kesi 248 za mazao ya misitu ambapo kesi 166 zilimalizika. Jumla ya kesi za uvuvi haramu 185 ziliendeshwa na kati ya hizo kesi 136 zilimalizika. Jumla kesi za madini zilizofunguliwa na kuendeshwa na Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ni 68 ambapo kati ya hizo kesi 37 zilihitimishwa.</p> <p>Hali kadhalika, katika kipindi husika jumla ya majalada 2,386 ya makosa ya rushwa na udanganyifu yalipokelewa kutoka Taasisi ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa (TAKUKURU) ambapo kati ya hayo majalada 746 yaliandaliwa hati za mashtaka na kupatiwa vibali vya kushtaki, majalada 604 yalirejeshwa TAKUKURU kwa upelelezi zaidi, majalada 12 yalifungwa na majalada 1,021 yanaendelea kufanyiwa kazi.</p> <p>Washtakiwa waliotiwa hatiani kutokana na makosa hayo walipewa adhabu mbalimbali zikiwemo vifungo na faini ambapo kiasi cha Shilingi 3,556,717,888.00 zililipwa</p>
----	--------------------	---

mahakamani kama faini. Aidha, mali zilizodhibitika kupatikana kwa njia ya uhalifu zilitaifishwa kwa amri ya Mahakama kuwa mali za serikali. Mali hizo zinajumuisha fedha taslimu Shilingi **16,385,046,996.73**, madini mbalimbali yenye thamani ya Shilingi **4,279,404,601.71**, magari **65**, mbao vipande **6,894**, mirunda **174**, trekta **1**, pikipiki 94, nyumba 21, viwanja 7, mashamba 2, boti 4, injini za boti **2**, mitumbwi **2**, bajaji **1**, nyaya za umeme mita **1200**, magodoro 35, kompyuta mpakato **5**, simu za mkononi **149**, container **1**, GPS machine **1**, tausi **3**, ng'ombe **4,283**, kondoo **17**, na mbuzi **63**. Mali nyingine ni mkaa gunia **100**, meno manne ya tembo yenye thamani ya Shilingi Milioni 60, kemikali lita **260**, na vilainishi vya injini lita **200**. Mali hizi zitaondoshwa kwa mujibu wa sheria na taratibu zilizopo.

Wizara iliendelea na utaratibu wake wa kawaida wa kufanya ukaguzi Magerezani kama moja ya mkakati wa kupunguza mlundikano wa mahabusu na pia kusikiliza na kutatua kero za mahabusi ambapo masuala na malalamiko mbalimbali yaliyoibuliwa yalipatiwa ufumbuzi. Katika kipindi husika, jumla ya magereza **118** na vituo vya polisi 291 vilikaguliwa. Hatua zilizochukuliwa baada ya kukagua Magereza na Mahabusi ni kuwafutia Mashtaka washtakiwa **2,812**; kuendelea kufanya ukaguzi mara kwa mara kwa kuzingatia uwezo wa rasilimali uliopo ili kutatua changamoto zinazowakabili mahabusu; kutoa maelekezo kwa wakuu wa vituo vya Polisi na wapelelezi namna ya kushughulikia Mahabusu kwa mujibu wa sheria; kuwaomba Mahakimu kufanya mapitio ya baadhi ya amri za Mahakama za Mwanzo zilizopelekea baadhi ya washtakiwa kujikuta mahabusu kwa kukosa dhamana kwa makosa yanayodhaminika kisheria; kuiomba mahakama kutoa adhabu mbadala dhidi ya washtakiwa wanaotiwa hatiani kama vile huduma kwa jamii au kuachiwa kwa masharti; na kusimamia na kuratibu upelelezi ili kuweza kukamilika kwa wakati.

Katika kuboresha mfumo wa utoaji haki nchini Serikali iliamua kutenganisha shughuli za upelelezi na uendeshaji mashtaka. Ili kufanikisha azma hii ya Serikali, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka imeendelea kuchukua hatua mbalimbali, kulingana na upatikanaji wa rasilimali muhimu, zenye lengo la kufikisha huduma ya mashtaka katika wilaya zote nchini ifikapo mwaka 2022. Hivi sasa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka inaendesha kesi za jinai katika mahakama zote **26** za

		hakimu mkazi nchini na katika mahakama tisa (9) za wilaya za Nzega, Tarime, Ilala, Chato, Kondoa, Korogwe, Temeke, Ilemela na Monduli. Aidha, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka inatoa huduma zake katika wilaya za Kigamboni na Kinondoni kupitia ofisi za mashtaka za mkoa wa Dar es Salaam. Wizara itaendelea kuweka mkazo katika utekelezaji wa Mpango huu, ikiwa ni pamoja na upatikanaji wa rasilimali muhimu za kutosha kufanikisha azma hiyo ya Serikali ili kuweza kuzifikia wilaya zote nchini.
8.	Uendeshaji wa mashauri madai usuluhishi	<p>wa ya na</p> <p>Katika kipindi cha miaka mitano (5) kuanzia 2015 hadi 2020 Serikali imeendesha Mashauri ya Madai na Usuluhishi kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali katika mtiririko ufuatao:</p> <p>Katika kipindi hicho serikali kupitia Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali imeendesha jumla ya mashauri 109 ya usuluhishi ya kitaifa na kimataifa ambapo kati ya hayo mashauri 14 yamehitimishwa na 95 yanaendelea kushughulikiwa ambapo kwa pamoja Serikali imeokoa jumla ya Shilingi 2,257,658,561 na Dola za Kimarekani 4,766,310,020.81 sawa na Shilingi 10,962,513,047,863</p> <p>Wizara imeendesha mashauri ya Madai 6,495 mashauri 533 kati ya hayo yamehitimishwa na 5,962 bado yanaendelea kushughulikiwa ambapo Serikali iliokoa kiasi cha Shilingi 266,707,242,426.75.</p> <p>Serikali imeendesha Mashauri 273 ya Kikatiba. Kati ya hayo 75 yamehitimishwa na 198 yanaendelea kushughulikiwa.</p> <p>Mashauri 118 ya haki za binadamu yamesajiliwa kwenye Mahakama ya Haki za Binaadamu ya Afrika mashariki dhidi ya Serikali ambapo Mashauri 10 kati ya hayo yamesikilizwa na yanasubiri maamuzi ya Mahakama na Mashauri 108 yapo katika hatua mbalimbali za usikilizwaji.</p> <p>Jumla ya mashauri 150 yamesajiliwa katika Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu dhidi ya Serikali ya Tanzania. Aidha, katika kipindi hicho, Mashauri 35 yamehitimishwa, mashauri 115 yapo katika hatua mbalimbali za usikilizwaji.</p>
9.	Haki za	Katika kuhakikisha kwamba haki za binadamu na misingi ya

<p>Binadamu na Utawala Bora</p>	<p>utawala bora inazingatiwa, Wizara kupitia Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, ilifanya ukaguzi katika maeneo ya vizuizi kwa mujibu wa Sheria za nchi na Mikataba mbalimbali ya Kikanda na Kimataifa. Katika kipindi cha kuanzia 2015 hadi 2020, jumla ya Magereza 110, vituo vya Polisi 111, mahabusu za watoto 5 na shule ya maadilisho moja (1) zilifanyiwa ukaguzi Tanzania Bara. Aidha, kwa upande wa Tanzania Zanzibar, jumla ya Vyuo vya Mafunzo 9, Vituo vya Polisi 32 na Shule moja (1) ya Maadilisho ya watoto vilikaguliwa.</p> <p>Wizara kupitia, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilipokea na kufanya uchunguzi wa malalamiko yanayohusu uvunjifu wa haki za binadamu na ukiukwaji wa misingi ya utawala bora nchini. Katika kipindi hicho, Tume ilipokea malalamiko 2,420 na kufanya jumla ya malalamiko 9,754 (Mapya na ya Zamani) kati ya malalamiko hayo 5,398 yalichunguzwa na kuhitimishwa na 4,356 yanaendelea kufanyiwa uchunguzi.</p> <p>Wizara kupitia Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilielimisha umma kupitia vyombo mbalimbali vya habari, mikutano, maadhimisho ya kitaifa na kimataifa, machapisho, na warsha mbalimbali. Katika kipindi hicho, jumla ya nakala 34,465 za vipeperushi na machapisho na vitini 106 vya kufundishia vilisazambazwa kwa wananchi na taasisi mbalimbali. Vitini hivi vinaendelea kutumika kama rejea hasa katika masomo ya uraia mashuleni. Aidha, Kupitia programu ya Klabu za Haki za Binadamu, Tume ilielimisha umma kupitia wanafunzi wa shule za sekondari na vyuo vya ualimu ambapo klabu 137 za haki za binadamu zilianzishwa.</p> <p>Katika kipindi hicho, jumla ya Shule za Sekondari 122 Na Vyuo vya Ualimu tisa (9) katika mikoa ya Pwani, Morogoro, Singida, Kilimanjaro, Simuyu, Shinyanga, Dodoma, Mbeya, Pwani, Arusha na DSM walijengewa uwezo juu ya masuala ya haki na wajibu na jinsi ya kutumia huduma za Tume. Kupitia utaratibu huo jumla ya wanafunzi 71,050 na walimu 3,780 walifikiwa. Hatua hii imesaidia kuimarisha nidhamu mashuleni na kuongeza uelewa wa masuala ya haki na wajibu pamoja na misingi ya utawala bora.</p> <p>Wizara kupitia Tume ilifanya uchunguzi wa hadharani na kufanya usuluhishi wa migogoro ya ardhi katika mikoa mbalimbali kwa lengo la kuleta amani katika maeneo husika.</p>
---------------------------------	--

Mapendekezo ya usuluhishi huo yaliwasilishwa kwenye mamlaka husika kwa ajili ya kufanyiwa kazi: Baadhi ya maeneo yaliyohusika ni kama ifuatavyo:

- i. Katika Mkoa wa Morogoro, Tume ilifanya uchunguzi wa hadharani kuhusu mgogoro wa ardhi kati ya wakulima na wafugaji katika kijiji cha Mabwegere. Uchunguzi ulilenga kukomesha vitendo vya ukiukwaji wa haki za binadamu na misingi ya utawala bora.
- ii. Tume ilifanya uchunguzi wa hadharani kwa kukutanisha wananchi, viongozi na watendaji wa Mkoa wa Pwani, wawakilishi na watumishi kutoka taasisi na ofisi za serikali kujadili tatizo la mgogoro uliodumu kwa muda mrefu kuhusu uharibifu wa mikoko katika delta ya Mto Rufiji na athari zake kwa wananchi wanaoishi katika Delta hiyo. Katika mgogoro huo wananchi wa vijiji vya Nyamisati, Mchinga, Mfisini na Kiomboni wanailalamikia serikali kuwazuia kulima katika maeneo ya hifadhi ya mikoko, kwa madai kuwa wanaharibu mazalia ya samaki. Matokeo ya kikao hicho ilikuwa ni kuundwa kwa Kikosi Kazi ambacho kitasimamia Mkakati wa kunusuru delta ya Mto Rufiji.
- iii. Katika Mkoa wa Arusha na Kilimanjaro, Tume ilifanya uchunguzi wa hadharani katika wilaya tano 5 za mikoa ya Arusha na Kilimanjaro ambapo iliendesha mikutano ya hadhara pamoja na kukutana na Kamati za Ulinzi na Usalama za wilaya na Mkoa. Tume ilifanya uchunguzi wa hadharani wa mgogoro wa ardhi katika wilaya ya Ngorongoro kati ya wafugaji wa jamii ya Kimasai ambao walilalamika kuchomewa makazi yao na kuhamishwa kwa nguvu na Serikali kutoka katika Hifadhi ya Pori Tengefu la Loliondo. Katika Mkoa wa Kilimanjaro, Tume ilifanya usuluhishi wa mgogoro kati ya wananchi wanaozunguka na kupakana na Hifadhi ya Msitu wa Kilimanjaro dhidi ya Mkurugenzi Mkuu TANAPA. Katika mgogoro huo askari wa KINAPA walilalamikiwa kuwafanyia vitendo vya udhalilishaji wananchi wanaozunguka eneo hilo kwa kubakwa, kupigwa na baadhi kuwasababishia vifo na ulemavu wa viungo.
- iv. Tume ilifuatilia malalamiko yaliyohusu migogoro ya ardhi baina ya wananchi, serikali na wawekezaji katika mikoa ya Geita (Kijiji cha Nyankumbu), Mara (Eneo la Bulinga) na Ruvuma (Kijiji cha Madaba na

		<p>Mwengenshindo). Uchunguzi ulibaini baadhi ya vyanzo vya migogoro hiyo ni kutokuwepo kwa matumizi bora ya ardhi, serikali za vijiji kutumia madaraka yao vibaya, rushwa na kutoelewa Sheria zinazohusu ardhi.</p> <p>Katika kutetea haki za makundi maalumu nchini, Wizara kupitia Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilifanya uchunguzi na tafiti mbalimbali. Uchunguzi kuhusu ukatili dhidi ya wanawake na watoto katika Mikoa ya Mara na Singida; tafiti kuhusu unyanyasaji wa kingono dhidi ya wanafunzi wa kike katika vyuo vikuu na tafiti kuhusu ufikiaji wa huduma kwa watu wenye ulemavu katika Taasisi za elimu ya juu. Taarifa na mapendekezo ya uchunguzi na tafiti hizo yaliwasilishwa kwenye mamlaka husika na yanaendelea kufanyiwa kazi.</p>
10.	Huduma Msaada Kisheria ya wa	<p>Wizara imeendelea kusimamia na kuratibu utekelezaji wa Sheria ya Msaada wa Sheria (Sura ya. 21) kwa kusajili jumla ya Watoa huduma ya Msaada wa Sheria 126 na Wasaidizi wa Kisheria wapatao 498. Aidha, katika kipindi hicho Wizara kwa kushirikiana na wadau wa msaada wa kisheria, kupitia Maadhimisho ya Wiki za Msaada wa Kisheria yanayofanyika, ilitoa elimu kuhusu msaada wa kisheria kwa umma kwa njia ya televisheni, radio na mitandao ya kijamii. Sambamba na elimu iliyotolewa kupitia njia hizo, wananchi wapatao 3,555 walipatiwa huduma za msaada wa Sheria za ana kwa ana zikiwemo ushauri pamoja na kuandaliwa nyaraka muhimu za kimahakama.</p>
11.	Mapitio ya mifumo ya sheria mbalimbali	<p>Wizara kupitia Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania ilifanya mapito ya sheria mbalimbali kwa ajili ya kuboresha sheria ili ziendanae na wakati kwa kuakisi mahitaji ya kiuchumi, kijamii, kisiasa, kiutamaduni, kisayansi na teknolojia. Katika kipindi hiki Tume imetoa ripoti zifuatazo;</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Taarifa ya Mfumo wa Sheria Zinazosimamia Ustawi wa Wazee, 2016 ii. Taarifa ya Sheria Zinazolinda Taarifa Binafsi za Watu, 2016; iii. Taarifa ya Mapitio ya Mfumo wa Sheria Zinazosimamia Ununuzi wa Umma, 2016; iv. Taarifa ya Mapitio ya Mfumo wa Sheria Zinazosimamia

		<p>Haki za Walaji, 2017;</p> <p>v. Taarifa ya Mapitio ya Mfumo wa Sheria Zinazosimamia Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu, 2017;</p> <p>vi. Taarifa ya Mapitio ya Mfumo wa Sheria Kuhusu Utoaji wa Haki Jinai, 2018;</p> <p>vii. Taarifa ya Mfumo wa Sheria wa utowaji Huduma za Ustawi wa Jamii, 2018;</p> <p>viii. Taarifa ya Mapitio ya Sheria ya Ushahidi, 2019;</p> <p>ix. Taarifa ya Mfumo wa Sheria Zinazosimamia Sheria ya Hifadhi Ngorogoro, 2019; na</p> <p>x. Taarifa ya Mapitio ya Mfumo wa Sheria Kuhusu Ufilisi, 2019</p> <p>Kwa upande wa kutoa elimu ya sheria kwa Umma, Tume imefanya yafuatayo; imeshiriki kwenye mikutano ya Afrika Mashariki katika zoezi la kulinganisha sheria za nchi wanachama wa Afrika Mashariki, machapisho ya vipeperushi vya kueleemisha wananchi kwenye masuala ya vinasaba vya binadamu na sheria ya ushahidi. Tume pia imeendelea kutoa elimu ya sheria kwa umma kupitia vipindi vya radio na luninga kwenye masuala ya Kazi, Mfumo wa Marekebisho ya Sheria, Haki za Watoto, masuala ya UKIMWI, Dhamana, Mwenendo wa Kesi za Madai na Taratibu za Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi. Tume pia ilifanya uchambuzi wa misingi ya kisheria (legal principles) katika kesi za Mahakama ya Rufaa, ambapo kesi 400 zilichambuliwa na misingi ya kisheria 400 kubainishwa.</p>
12.	Urejeshwaji wa wahalifu na ushirikiano wa Kimataifa katika makosa ya Jinai	Wizara ilipokea jumla ya maombi mawili 2 ya kurejesha watuhumiwa wa makosa mbalimbali ya jinai waliokimbilia nchini baada ya kutenda makosa kwenye nchi husika. Maombi hayo yapo katika hatua mbalimbali za kushughulikiwa kwa mujibu wa Sheria ya Urejeshwaji wa

		<p>Wahalifu (Sura ya 268). Kwa upande wake, Wizara iliwasilisha ombi moja la kumrejsha mhalifu aliyekimbilia nje ya nchi ambaye anakabiliwa na kosa la mauaji. Ombi hilo bado linaendelea kufanyiwa kazi na mamlaka husika. Aidha, Wizara imeendelea kushirikiana na mataifa mengine katika kubadilishana mashahidi na vielelezo ambapo ilipokea ombi la kukusanya ushahidi na vielelezo kutoka nchi nyingine. Ombi hilo linaendelea kushughulikiwa kwa Mujibu wa Sheria ya Kusaidiana katika Masuala ya Jinai (Sura ya 256). Katika kipindi hicho Wizara ilikamilisha ukusanyaji wa vielelezo na nyaraka za maombi mawili (2) na kuwasilisha katika nchi zilizoomba. Tanzania kwa upande wake iliwasilisha nje ya nchi maombi mawili (2) ya kukusanya ushahidi na vielelezo ambayo yanaendelea kushughulikiwa katika nchi hizo.</p>
13.	<p>Usajili wa Matukio Muhimu Binadamu ya</p>	<p>Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu (RITA) imesajili Vizazi 7,033,032; vifo 219,076; ndoa 139,642; talaka 935 na hati 214 za watoto wa kuasili. Vilevile, wosia 303 zimeandikwa na kuhifidhiwa na kusajili bodi za wadhamini 521.</p> <p>Pia imefanya marekebisho ya Sheria ya Usajili wa Vizazi (Sura ya 108) ambapo pamoja na mambo mengine marekebisho hayo yamelenga kuhakikisha huduma za usajili na upatikanaji wa vyeti vya kuzaliwa zinasogezwa karibu na wananchi ambapo Vituo vya Kutolea Huduma za Afya pamoja na Ofisi za Kata hutumika kama vituo vya usajili. Vilevile, kanuni za sheria hiyo zimeandaliwa.</p> <p>Wakala pia, umeanza kutekeleza Mfumo wa Usajili Vizazi na Vifo toleo la nne (Birth Registration System 4th Generation- BRS4G) wenye lengo la kuboresha usajili wa Vizazi na Vifo kwa kutumia mfumo wa TEHAMA ambapo ofisi zote wilayani zimeweza kuunganishwa kwenye mfumo kwa kufungiwa Komputa. Pia mfumo huu umeweza kufungamanishwa na mifumo mingine ya utambuzi kama vile Uhamiaji, Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa n.k na hivyo</p>

		<p>kurahisisha ubadilishanaji taarifa.</p> <p>Serikali kupitia Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu (RITA) imefanikiwa kuongeza kiwango cha usajili kwa watoto wenye umri chini ya miaka mitano kutoka asilimia 13, kwa mujibu wa sensa ya mwaka 2012 hadi kufikia asilimia 49 kwa mwaka 2020.</p>
14.	Mafunzo ya Uanasheria Vitendo kwa	<p>Wizara kupitia, Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa mafunzo ya uanasheria kwa vitendo. Katika kipindi cha mwaka 2015 hadi 2020 Taasisi imedahili wanafunzi 7,597 Idadi hii ni sawa na la asilimia 95.6 ya lengo la usajili wa wanafunzi 7,950 kwa mwaka.</p> <p>Katika kutoa mafunzo kwa watoa huduma za msaada wa kisheria na kutoa msaada wa kisheria kwa wahitaji, Taasisi imefanikiwa kuandaa Mtaala wa mafunzo na kuuwasilisha NACTE kwa ajili ya kupitishwa kuanza kutumika. Mtaala huu utawawezesha watoa msaada wa kisheria kupata ujuzi wa namna bora ya kutoa huduma hizo. Vilevile Taasisi imefanikiwa kusajili Kituo cha Msaada wa Kisheria ambacho kitakuwa kinatoa msaada wa kisheria kwa wahitaji na hivyo kusaidia kufikia lengo la Serikali la kutoa msaada wa kisheria kwa wahitaji nchini.</p>
15.	Mafunzo Uongozi Mahakama Utoaji Haki ya wa na	<p>Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kimeendelea kusimamia shughuli za taaluma ya Uongozi wa Mahakama. Katika kipindi cha 2015 hadi 2020, Chuo kilitoa wahitimu 1,383 wa ngazi ya Astashahada na Stashahada. Idadi hiyo ya wahitimu itasaidia kuongeza rasilimaliwatu kwenye sekta ya sheria na hivyo kuongeza tija na ufanisi.</p>

<p>Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kiliratibu na kuendesha mafunzo endelevu ya kimahakama kwa watumishi wa Mahakama 1,575 katika kipindi cha 2015 hadi 2020 ili kuwajengea uwezo katika kutekeleza majukumu yao.</p> <p>Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kimetoa mafunzo ya Taratibu za Uendeshaji wa Mashauri ya Mtoto kwa Maafisa wanaohusika na usikilizaji wa mashauri hayo kwa kushirikiana na UNICEF. Mafunzo haya yanalenga kutoa haki wakiwa ndani na nje ya Mahakama kwa kundi lenye mahitaji maalum la watoto. Kwa kipindi cha 2015 hadi 2020 mafunzo hayo yameendeshwa kwenye Kanda zote za mahakama za Tanzania Bara. Kanda hizo ambazo ziliwekwa kwenye mpango wa mafunzo zilijumuisha jumla ya wadau 745 ambao ni Mahakimu, Mwakili wa Serikali, Waendesha Mashtaka na Maafisa Ustawi wa Jamii kutoka katika kanda hizo.</p> <p>Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kwa kushirikiana na Shirika la chakula na kilimo duniani (FAO) kipindi cha 2015 hadi 2020 kilitoa mafunzo kuhusu utatuzi wa migogoro ya ardhi kwa njia ya usuluhishi katika wilaya za Ulanga, Malinyi, Ifakara, Kilosa na Mvomero Mkoani Morogoro. Jumla ya washiriki 140 walinufaika na mafunzo hayo. Mafunzo hayo yalijumuisha; Wanasheria wa Halmashauri, Wenyeviti wa Mabaraza ya Ardhi na Nyumba wa Wilaya, Wenyeviti wa Mabaraza ya Ardhi, Watendaji wa Kata na Watendaji wa Vijiji.</p> <p>Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo (UN Women) na</p>

		<p>Chama cha Majaji Wanawake Tanzania (TAWJA) kwa kipindi cha 2015 hadi 2020 kilihuisha kitini cha kufundishia wakufunzi wa masuala ya Haki za Binadamu dhidi ya ukatili kwa wanawake na watoto.</p> <p>Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto kwa kipindi cha 2015 hadi 2020 kimefanya utafiti juu ya uendeshaji wa mashauri ya watoto katika mahakama za watoto na imeandaa Bench Book for Judges, Quick Reference for Resident and District Magistrates na Handbook for Primary Court kwa lengo la kuwasaidia Maafisa wa Mahakama (Majaji, Mahakimu na Wasajili) katika kutoa maamuzi.</p> <p>Katika kipindi hicho, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto na kwa kushirikiana na Mahakama ya Tanzania kimeratibu mafunzo ya namna bora ya Usimamizi na Uangalizi wa Miradi inayotekelezwa na fedha za Wafadhili (Management and Control of Donor-Funded Projects) kwa Wahasibu, Wakaguzi wa Fedha wa Ndani na Maafisa wa kitengo cha Maboresho ya Kimahakama wapatao 122.</p> <p>Wizara kupitia Chuo hicho kimesajili Kituo cha Msaada wa Kisheria ambacho kinatoa msaada wa kisheria kwa wahitaji na hivyo kufikia lengo la Serikali la kutoa msaada wa kisheria kwa wahitaji nchini. Vilevile, Chuo katika kuhudumia jamii inayowazunguka kilitoa msaada wa kisheria kwa jumla ya wananchi 240 wa Halmashauri za Lushoto, Bumbuli, Korogwe na Mlalo.</p>
16.	Maadili watumishi maendeleo Rasilimaliwatu ya na ya	Wizara na Taasisi zake imeendelea kusimamia watumishi wake ili kuhakikisha wanatekeleza wajibu wao kwa mujibu wa sheria, kanuni na taratibu za utumishi wa umma. Wizara imechukua hatua za kinidhamu dhidi ya watumishi waliokiuka maadili ya utumishi wa umma kwa baadhi yao

		<p>kupewa onyo na wengine kufukuzwa kazi. Aidha, Wizara na Taasisi zake ilijiri watumishi wapya 1,847 kuwathibitisha kazini watumishi 1,975 na kuwapandisha cheo watumishi 1,755. Vilevile, katika kipindi hicho Wizara na taasisi zake ilifanya maamuzi juu ya masuala ya nidhamu kwa watumishi wa kada mbalimbali ambapo watumishi 88 walifukuzwa kazi, watumishi 17 kusimamishwa kazi na watumishi 28 kupewa onyo.</p> <p>Katika kuimarisha utendaji wa Mahakama, katika kipindi hicho Tume ya Utumishi wa Mahakama ilimshauri Rais kuhusu uteuzi wa Majaji wa Mahakama Kuu ambapo uteuzi wa Majaji 52 ulifanyika. Aidha, Wizara kupitia Tume ya Utumishi wa Mahakama iliteua jumla ya Naibu Wasajili 58 kwa ajili ya kuimarisha utendaji wa Mahakama na 9 waliteuliwa katika vyeo mbalimbali.</p>
17.	Maboresho ya Sekta ya Sheria	<p>Katika kuhakikisha Maboresho ya Awamu ya Pili ya Sekta ya Sheria yanatekelezwa, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya UONGOZI imempata Mtaalam Mwelekezi ambaye anaendelea kuhakiki taarifa na takwimu zilizobainishwa na wadau wa sekta ya sheria, ili kuandaa rasimu ya Awamu ya Pili ya Programu ya Maboresho ya Sekta ya Sheria. Programu hii yenye lengo la kuboresha Sekta ya Sheria ni ya miaka mitano 5 na itaanza kutekelezwa katika mwaka wa fedha 2020/2021.</p>

VIPAUMBELE VYA WIZARA NA TAASISI KWA MWAKA WA FEDHA 2019/2020

(a) *Wizara ya Katiba na Sheria*

- i. Kukamilisha maandalizi ya Sera ya Taifa ya Sheria kwa ajili ya mambo ya kisheria na utekelezaji wake. Sera hii ni muhimu katika kuupatia nguvu mfumo wa sheria nchini ya kuwezesha utekelezaji wa maboresho ya sekta ya sheria na vipaumbele mbalimbali vya maendeleo ya Taifa kwa wakati;
- ii. Kukamilisha na kutekeleza awamu ya pili ya Programu ya Maboresho ya Sekta ya Sheria (LSRPII);
- iii. Kufanya mapitio na maboresho ya sheria mbalimbali ili ziweze kwenda na wakati kwa mujibu wa Ilani ya Chama cha Mapinduzi na ahadi mbalimbali za Serikali;
- iv. Kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa mipango na mikakati mbalimbali ya maboresho katika mfumo wa utoaji haki nchini;
- v. Kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa mpango wa kutenganisha mashtaka na upelelezi na maboresho mengine yanayoendelea katika mfumo wa mashtaka nchini; na pia matokeo yanayopatikana kutokana na uendeshaji wa kesi za jinai;
- vi. Kuweka mfumo wa kimkakati wa kusimamia masuala ya utajiri na rasilimali asilia, kuratibu mapitio ya mikataba mbalimbali na kubainisha maeneo yenye masharti hasi ili yarekebishwe; Kuboresha utendaji na maendeleo ya rasilimali watu chini ya Wizara;
- vii. Kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa shughuli za taasisi, mipango na miradi mbalimbali chini ya Wizara; na
- viii. Kushiriki katika masuala mbalimbali ya kikanda na kimataifa yanayoihusu Wizara.

(b) *Mahakama ya Tanzania*

- i. Kuanza ujenzi wa majengo ya Makao Makuu ya Mahakama ya Tanzania mjini Dodoma ili kuhamishia rasmi shughuli zake Makao Makuu ya nchi kama ilivyo kwa taasisi nyingine za Serikali;
- ii. Kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji wa huduma za kisheria kwa kufunga mfumo wa kielektroniki wa utunzaji wa kumbukumbu, usikilizaji wa mashauri, ukusanyaji wa takwimu za mashauri na kutoa taarifa mbalimbali za kimahakama;

- iii. Kushirikiana na Wizara katika kushughulikia mradi wa kujenga mfumo wa kieletroniki wa utoaji haki (e-justice) ili kuharakisha usikilizaji wa mashauri na hivyo kupunguza msongamano wa mahabusu magerezani;
- iv. Kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali katika usimamizi wa kamati za maadili ya mawakili wa kujitegemea, udhibiti na kuwaondoa kwenye orodha Mawakili, wote wanaokiuka maadili pamoja na kujihusisha na vitendo vya kushawishi na kutoa rushwa bila kujali hadhi yao katika jamii;
- v. Kuendelea na ujenzi wa mahakama nchini kote zikiwemo Mahakama Kuu mbili (2) zinazoendelea kujengwa mkoani Kigoma na Mara na kuanza kujenga nyingine katika mikoa ya Morogoro, Mwanza, Dodoma na Singida. Pia Mahakama kujenga Mahakama za Wilaya 32 na Mahakama za Mwanzo 20; na
- vi. Kuwajengea uwezo watumishi ili kuendeleza vipaji vya ubunifu, kuimarisha weledi na kuongeza tija.

(c) Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali

- i. Kuimarisha mfumo wa uandishi na urekebu wa sheria;
- ii. Kuimarisha usimamizi wa masuala ya mikataba; na
- iii. Kuwajengea ubobevu watumishi katika maeneo mbalimbali ya sheria ili kuweza kutoa ushauri stahiki kwa Serikali.

(d) Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

- i. Kuimarisha huduma za mashtaka kwa kuhakikisha kuwa Ofisi ina vitendea kazi vya kutosha na rasilimali watu;
- ii. Kuimarisha ushirikiano na uratibu katika utoaji wa haki kwa kushirikiana na wadau wengine katika utoaji wa haki kama vile Mahakama, Polisi na vyombo vingine vya upelelezi; na
- iii. Kufungua Ofisi katika Mkoa wa Songwe na wilaya za Kinondoni (Kawe) na Ilala (Kinyerezi) na Kigamboni.

(e) Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali

- i. Kuimarisha usimamizi na ufuatiliaji wa mashauri ya madai ndani na nje ya nchi ambayo Serikali ina maslahi;
- ii. Kuimarisha uwezo wa wanasheria wa Serikali katika kushughulia mashauri ya usuluhishi na mashauri ya madai; na
- iii. Kuanda Mpango Mkakati wa miaka mitano wa Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali.

(f) Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora

- i. Kuchunguza malalamiko yanayohusu uvunjwaji wa haki za binadamu na ukiukwaji wa misingi ya utawala bora nchini;
- ii. Kutoa elimu kwa umma kuhusu haki za binadamu na misingi ya utawala bora;
- iii. Kukagua sehemu wanazoshikiliwa watu kama vile magereza, vituo vya polisi na sehemu nyinginezo kwa kushirikiana na mamlaka husika ili kuhakikisha kuwa haki za binadamu na misingi ya utawala bora inazingatiwa; na
- iv. Kuratibu na kufanya tathmini na ufuatiliaji wa utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Haki za Binadamu nchini.

(g) Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania

- i. Kufanya mapitio ya mfumo wa Sheria zinazohusu Masoko ya Mazao ya Kilimo (Review of Legal Framework Governing Marketing for Agricultural Produce in Tanzania);
- ii. Kufanya mapitio ya mfumo wa Sheria unaosimamia Ujenzi wa Nyumba Tanzania (Review of Legal Framework Governing Buildings Construction in Tanzania);
- iii. Kufanya mapitio ya mfumo wa Sheria unaosimamia Uchaguzi wa Serikali za Mitaa Tanzania (Review of Legal Framework Governing Local Government Election); na
- iv. Kufanya marejeo ya Taarifa ya Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania Kuhusu Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi.

(h) Tume ya Utumishi wa Mahakama

- i. Kuimarisha Kamati za Maadili ya Maafisa wa Mahakama za Mikoa na Wilaya kwa kuandaa mwongozo wa uendeshaji wa Kamati hizo; na
- ii. Kufanya ukaguzi wa utendaji wa Kamati za Maadili ya Maafisa wa Mahakama za Mikoa na Wilaya kuona endapo zinatekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na taratibu.

(i) Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini

- i. Kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu (CRVS);
- ii. Kuboresha mazingira wezeshi ya biashara na uwekezaji kwa kuratibu upatikanaji wa Sheria mahsusi ya Ufilisi;

- iii. Kuimarisha matumizi ya teknolojia katika kuboresha utoaji wa huduma za usajili na usimamizi wa ukusanyaji mapato; na
- iv. Kuimarisha mifumo ya Ufuatiliaji na Tathmini.

(j) Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania

- i. Kuongeza udahili wa wanafunzi ili kuongeza idadi ya wataalam wa sheria nchini;
- ii. Kutoa mafunzo ya muda mfupi kwa mawakili na wadau wengine katika maeneo mapya yanayojitokeza katika taaluma ya sheria;
- iii. Kuendesha programu za mafunzo kwa wasaidizi wa sheria (paralegals); na
- iv. *Kuimarisha miundombinu ya Taasisi.*

(k) Chuo cha Uongozi wa Mahakama-Lushoto

- i. Kuimarisha Kurugenzi ya Mafunzo Endelevu ya Kimahakama;
  - ii. Kuboresha mitaala ya Stashahada na Astashahada ya sheria Chuoni;
  - iii. Kumalizia ujenzi wa Hostel ya wanachuo wa kiume;
  - iv. Kuimarisha mfumo wa barabara za ndani ya Chuo;
  - v. Kuongeza udahili wa wanafunzi katika ngazi ya Astashahada na Stashahada ya Sheria; na
- Kuimarisha mifumo ya TEHAMA iliyopo na kujenga mifumo mingine mipya Chuoni.

KIAMBATISHO C

SHERIA MPYA NA ZILIZOFANYIWA MAREKEBISHO KATIKA MWAKA WA FEDHA 2019/2020

Katika mwaka wa fedha 2019/2020, Wizara, imesimamia Miswada ya Sheria y
Marekebisho ya Sheria Mbalimbali na kutunga **Sheria mpya ya Usuluhishi, 2020.**

Sheria zilizofanyiwa marekebisho, maeneo yaliyorekebishwa na nambari ya Muswada
uliohusika na marekebisho hayo vimebainishwa katika jedwali kama ifuatavyo:

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
1.	Sheria ya Mawakili, Sura ya 341 <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 3 - Kifungu cha 34 	Na.4/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Kumjumuisha Wakili Mkuu wa Serikali na Mkurugenzi wa Mashtaka kama Mawakili na Mawakili katika Ofisi hizo kama Mawakili wa Serikali. - Kuzuia utoaji wa cheti cha kufanya kazi za uwakili wa kujitegemea kwa Maafisa wa Sheria na Mawakili wa Serikali.Hata hivyo, Wakili wa Serikali anaweza baada ya kuruhusiwa na Mwanasheria Mkuu wa Serikali kushuhudia viapo na kusaini nyaraka.
2.	Sheria ya Usajili wa Vizazi na Vifo, Sura ya <ul style="list-style-type: none"> - Kiifungu cha 3 - Kifungu cha 5A - Kifungu cha 17A - Kifungu cha 24A 	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Msajili wa Vizazi na vifo kupewa mamlaka ya kusajili vizazi au vifo vinavtokea Tanzania Bara, - Kugatua madaraka ya Msajili Mkuu kwenda katika ngazi za Serikali za Mitaa kwa Mkurugenzi Mtendaji wa

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
			<p>Halmashauri.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kumpa Msajili Mkuu mamlaka ya kuondoa taarifa za kizazi kilichosajiliwa kwa udanganyifu. - Usajili wa vifo vinavyotokea nje ya Tanzania - Kuondoa neno "criminal lunatic na badala yake kuweka neno "mentally Disorder Defender"
3.	<p>Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Jinai, Sura ya 20</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 3 - Kifungu cha 194A-194H 	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kuongeza tafsi ya neno "Mkataba wa Ukiri" - Kuweka utaratibu wa kisheria wa kuingia mikataba ya ukiri (Plea Agreements).
4.	<p>Sheria ya Urejeshwaji wa Wahalifu, Sura ya 368</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuongeza Kifungu cha 8A 	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kumpa Waziri mamlaka ya kutoa amri ya kumkabidhi mtuhumiwa wa uhalifu kwa mamlaka za nchi iliyoomba arejeshwe.
5.	<p>Sheria ya Mwenendo wa Mashauri dhidi ya Serikali, Sura ya 5</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 6 - Kifungu cha 6A 	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - kumuongeza Wakili Mkuu wa Serikali kupata notisi pale Serikali inapokuwa imeshtakiwa - Mwanasheria Mkuu wa Serikali kutoa maelekezo kwa Wakili Mkuu wa Serikali ya kuingilia au kulimaliza shauri lililofunguliwa na Serikali.
6.	<p>Sheria ya Mahakama za Mahakimu, Sura ya 11</p>	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kuongeza kiwango cha fedha kwa mashauri ambayo

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
	- Kifungu cha 40		yanasikilizwa na Mahakama za Mahakimu kutoka Milioni milioni 50 hadi Milioni 100 kwa mali inayohamishika na Milioni 30 hadi 70 kwa mali isiyohamishika.
7.	<p>Sheria ya Usimamizi wa Mashtaka ya Jinai, Sura 430</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 9 - Kifungu cha 9A 	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kumpa Mkurugenzi wa Mashtaka uwezo wa kuanzisha mfumo wa utoaji wa vibali vya kushtaki. - Watumishi katika Ofisi ya Taifa ya Mashataka kuwa na uwezo wa kutoa vibali vya kushtaki. - Waziri kutunga kanuni za ugatuzi wa madaraka ya Mkurugenzi wa Mashtaka ya kutoa vibali vya kushtaki - Mkurugenzi wa Mahstaka kupokea taarifa za ufililishaji wa makosa kutoka kwenye taasisi au watu waliopewa mamlaka ya kufililisha makosa.
8.	<p>Sheria ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, Sura ya 329</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 57 	-do-	- Kibali cha kushtaki katika makosa yanayohitaji vibali kutolewa kwa mujibu wa Kifungu cha 9 cha Sheria ya Usimamizi wa Mashtaka, Sura ya 430.
9.	Sheria ya Mazalia ya Makosa ya Jinai, Sura ya	-do-	- Kutafsiri upya neno "serious offence"

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
	256. - Kifungu cha 3 - Kifungu cha 6 - Kifungu cha 9 - Kifungu cha 10 - Kifungu cha 14A na 14B - Kifungu cha 20,22, 38,39 na 42.		<ul style="list-style-type: none"> - Kuongeza muda kwa wachunguzi kutoka miezi sita hadi miezi 12 - Kutaifisha mali kulingana na thamani yake - Mahakama kutoa amri inapoonna kuna usheleweshaji katika kutaifisha mali iliyopatikana kwa njia zisizohalali. - Mkurugenzi wa Mashtaka kuwasilisha maombi ya upande mmoja kwa mahakama kutoa zuio kwa mali iliyokatika uchunguzi kutouzwa au kutohamishwa - Vigezo vya kutumiwa na Mahakama katika kutoa zuio
10.	Sheria ya Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Sura ya 268 - Kifungu cha 17A	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kuzuia utoaji wa cheti cha kufanya kazi za uwakili wa kujitegemea kwa Maafisa wa Sheria na Mawakili wa Serikali. Hata hivyo, Wakili wa Serikali anaweza baada ya kuruhusiwa na Mwanasheria Mkuu wa Serikali kushuhudia viapo na kusaini nyaraka.
11.	Sheria ya Chama cha Msalaba Mwekundu Tanganyika, Sura ya 66 - Kifungu cha 1A, 2, 3, 7, 7A na 7B.	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kubadilisha jina refu la Sheria na la Chama cha Msalaba Mwekundu kuwa Chama cha Msalaba Mwekundu Tanzania - Sheria kutumika katika pande

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
			<p>mbili za Muungano.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Waziri wa Sheria kuwa ndiye Waziri mwenye dhamana na Sheria hii - Kukianzisha upya Chama cha Msalaba Mwekundu - Kuongeza adhabu kwa matumizi mabaya ya nembo ya chama - Kumpa Waziri mwenye dhamana mamlaka ya kutunga Kanuni
12.	<p>Sheria ya Udhibiti wa Silaha na RIsasi, Sura ya 223</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 3 - Kifungu cha 21A 	Na. 5/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Kuongeza tafsiri ya fataki na kutoa adhabu kwa mtu anayemiliki au kutumia fataki bila ruhusa ya Kamishna wa Polisi.
13.	<p>Sheria ya Tafsiti ya Sheria</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 54 	Na. 6/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Kumpa Katibu Mkuu mwenye dhamana, Mamlaka ya kuendesha shughuli za Bodi pale Bodi inapoanzishwa lakini bado haijaundwa, inapotenguliwa au kumaliza muda wake ili kuondoa ombwe la utendaji kazi
14.	<p>Sheria ya Kanuni za Adhabu, Sura ya 16</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kifungu cha 29 - Kifungu cha 162 	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kuondoa viwango vidogo vya adhabu ambavyo vimepitwa na wakati na kupandisha viwango vya adhabu hizo - Kuweka kuwa kosa utumwaji wa picha za maiti au za kutisha kwa njia za

Na.	Sheria iliyo fanyiwa Marekebicho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyo fanyiwa Marekebicho
			kielektroniki/mitandaoni.
15.	Sheria ya Kuzuia Ugaidi, Sura ya 19. - Kifungu cha 12	Na. 7/2019	- Kuongeza tafsiri ya maneno “proliferation financing” katika makosa ya ugaidi
16.	Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Daawa, Sura ya 33 - Kifungu cha 3, na 64A	Na.8/2019	- Kuongeza tafsiri ya neno “Waziri” - Kuweka utaratibu wa utatuzi wa migogoro nje ya mfumo wa Mahakama kwa kutumia upatanishi, maridhiano na majadiliano
17.	Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura ya 20 - Kifungu cha 289	-do-	- Kuongeza vidhibiti kama aina ya vielelezo vinavyoweza kutolewa Mahakamani na ambavyo havikutolewa wakati wa kuhamisha kesi kutoka mahakama za chini kwenda Mahakama Kuu.
18.	Sheria ya Wakala za Serikali, Sura ya 245 - Kifungu cha 3	-do-	- Kuweka masharti ya kumjumuisha Mwanasheria Mkuu wa Serikali pindi Wakala za Serikali zinaposhtakiwa
19.	Sheria ya Mwenendo wa Mashauri dhidi ya Serikali, Sura ya 5 - Kifungu cha 6 na 16	-do-	- Mashauri yote ambayo Wizara au taasisi za Serikali zitashtakiwa yatamjumuisha Mwanasheria Mkuu wa Serikali na nakala kupatiwa Wakili Mkuu wa Serikali.
20.	Sheria ya Mtoto, Sura ya 13 - Kifungu cha 97	-do-	- Kuongeza Majengo ya Mahakama za Wilaya na Mahakama ya Hakimku Mkazi

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
			kutumika kama Mahakama za Watoto.
21.	Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya), Sura ya 287 Kifungu cha 106	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Mashauri dhidi ya vijiji kumjumuisha Mkurugenzi Mtendaji - Notisi ya kuishaki Mamlaka ya Wilaya kuwa ya siku 90 badala ya 30 kwa kuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali amewekwa kuwa sehemu ya Mashauri dhidi ya Halmashauri ya Mji. - Aidha, nakala ya notisi atapewa Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Wakili Mkuu wa Serikali.
22.	Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji), Sura ya 288 - Kifungu cha 26 na 190	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Notisi ya kuishaki Mamlaka ya mji kuwa ya siku 90 badala ya 30 kwa kuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali amewekwa kuwa sehemu ya Mashauri dhidi ya Halmashauri ya Mji. - Aidha, nakala ya notisi atapewa Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Wakili Mkuu wa Serikali.
23.	Sheria ya Kanuni za Adhabu, Sura ya 16 - Kifungu cha 138C	-do-	- Kuweka masharti ya kumlinda mtoto wa kiume dhidi ya vitendo vya udhalilishaji vya kingono.
24.	Sheria ya Usimamizi wa Mirathi, Sura ya 352	-do-	- Kuongeza kiwango cha adhabu kwa wanaoshindwa

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
	- Kifungu cha 107 na 108		kutoa taarifa za usimamizi wa mirathi
25.	Sheria ya Chama cha Wanasheria Tanganyika - Kifungu cha 2, 4, 6, 8, 9, 15, 16, 17A, 19, 21, 22, 28, 29 na 30	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kuweka tafsiri ya Waziri mwenye dhamana, kuanzisha Kanda za Mawakili, na kutoa tafsiri ya Wakili asiyefanya kazi za uwakili - Kuanzisha Sekretarieti kwa ajili ya utendaji wa siku kwa siku wa Chama - Kueka majukumu ya baraza la uongozi la Chama - Mikutano ya Chama kuwa ya uwakilishi wa kikanda - Chama kutoa taarifa ya fedha na mikutano yao. Aidha, taarifa za ukaguzi pia kuwasilishwa kwa waziri wa fedha.
26.	Sheria ya Usajili wa Miunganisho ya Wadhamini, Sura ya 318 - Kifungu cha 2 na cha 8	-do-	- Kabidhi Wasii Mkuu kuitaka taasisi ambayo haijasajiliwa kuwasilisha taarifa za wamiliki halisi au wanufaika na miunganisho ya Wadhamini.
27.	Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura ya 20	Marekebisho yatokanayo na Sheria ya Usuluhishi, 2020	<ul style="list-style-type: none"> - Kuweka utaratibu wa Ufifilishaji wa Makosa - Kuweka utaratibu wa kutatua mashauri ya jinai kwa njia ya kupatana
28.	Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Daawa, Sura ya 33	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Hatua za kuchukuliwa wakati wa kufungua mashauri - Kuweka zuio la kufungua

Na.	Sheria iliyofanyiwa Marekebisho	Muswada uliohusika	Maeneo yaliyofanyiwa Marekebisho
			<p>mashauri yenye hila ndani yake.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuweka masharti ya kuwasajili watu wanaojihusisha na utatuzi wa migogoro kwa njia ya Usuluhishi, Upatanishi, Maridhiano na Majadiliano - Kuweka utaratibu wa utatuzi wa migogoro ya daawa kwa njia za upatanishi, maridhiano na majadiliano nje ya Mahakama kuanzia ngazi za chini
29.	Sheria ya Mamlaka ya Nchi ya Utajiri na Maliasilia	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kufuta maneno “vilivyoanzishwa” ili kuonanisha na masharti ya kifungu cha 5 na 6 cha Sheria ya Usuluhishi vinavyotoa dhana pana ya neno “Seat of Arbitration”
30.	Sheria ya Ubia wa Sekta za Umma na Binafsi	-do-	<ul style="list-style-type: none"> - Kufuta maneno “vilivyoanzishwa” ili kuonanisha na masharti ya kifungu cha 5 na 6 cha Sheria ya Usuluhishi vinavyotoa dhana pana ya neno “Seat of Arbitration”

SHERIA ZILIZOTAFSIRIWA KWA KISWAHILI KATIKA MWAKA WA FEDHA 2019/2020

A. SHERIA KUU

1. Sheria ya Vyama vya Siasa;
2. Sheria ya Mbolea, Sura ya 378;
3. Sheria ya UChaguzi, Sura ya 258;
4. Sheria ya Serikali Mtandao ya Mwaka 2019;
5. Sheria ya Usimamizi wa Mazingira, sura ya 191;
6. Sheria ya Huduma Ndogo za Fedha ya Mwaka 2018;
7. Sheria ya Usimamizi wa Wanyamapori, Sura ya 283;
8. Sheria ya Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Umma;
9. Sheria ya Mamlaka ya Hifadhi za Jamii, Sura 1 135;
10. Mkataba wa Jumuiya ya Afrika Mashariki;
11. Sheria ya Mipango Miji, Sura ya 355;
12. Sheria ya Maji na Usafi wa Mazingira, Sura ya 272; na
13. Sheria ya Usajili wa Vizazi na Vifo, Sura ya 108.
14. Sheria ya Mfuko wa Fidua kwa Wafanyakazi;
15. Sheria ya Kupambana na Kudhibiti Dawa za Kulevya;
16. Sheria ya Afya ya Akili;
17. Sheria ya Tasnia ya Maziwa; na
18. Sheria ya Msaada wa Kisheria;

B SHERIA NDOGO

1. Hati rasmi ya Muundo wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali (Tangazo la Serikali Na. 48/2018);
2. Hati Rasmi ya Uanzishaji wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka (Tangazo la Serikali Na.49/2018);
3. Hati Rasmi ya Uanzishaji wa Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali (Tangazo la Serikali Na.50/2018);
4. Kanuni za Leseni za Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta za Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na.57/2018);
5. Kanuni za Maudhui ya Mtandao za Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 135/2018);
6. Taarifa ya Tume ya Uchaguzi ya Taifa (Maelekezo kwa Wasimamizi na Waandikishaji) 2018;
7. Taarifa ya Tume ya Uchaguzi ya Taifa (Dhamana) 2019;
8. Taarifa ya Tume ya Uchaguzi ya Taifa (Fedha) 2019;
9. Kanuni ya Huduma Ndogo za Fedha (Vyama vya Ushirika na Akiba na Mkopo) 2019;

10. Kanuni ya Huduma Ndogo za Fedha (Vikundi vya Huduma Ndogo za Fedha za Kijamii) 2019;
11. Kanuni ya Huduma Ndogo za Fedha (Watoa Huduma Ndogo za Fedha Wasiopokea Amana) 2019;
12. Kanuni za Jumla za Huduma Ndogo za Kifedha, 2019;
13. Kanuni za Mfuko wa Fidia, 2019;
14. Kanuni za Msaada wa Kisheria, 2017;
15. Kanuni za Sheria ya Udhhibiti wa Maadili ya Viongozi wa Umma (Udhhibiti wa Mgongano wa Masilai) 2019;
16. Kanuni ya Huduma Ndogo za Fedha (Mamlaka ya Waziri) 2020;
17. Mwongozo wa Mpango wa Hifadhi ya Jamii (Uendeshaji wa Mikutano ya Mwaka kwa Wanachama) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 385/2018);
18. Mwongozo wa Mpango wa Hifadhi ya Jamii (Gharama za Kiutawala) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 384/2018);
19. Mwongozo wa Mpango wa Hifadhi ya Jamii (Mwenendo wa Shughuli za Bodi za Wadhamini) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 386/2018);
20. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Utunzaji Data) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 387/2018);
21. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Ukwasi wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 383/2018);
22. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Usajili wa Wanachama) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 390/2018);
23. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Usimamizi wa Utoaji wa Taarifa) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 391/2018.);
24. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi za Jamii (Usimamizi wa Majanga) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 392/2018);
25. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Usalama wa Mifumo ya TEHAMA) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 393/2018);
26. Mwongozo wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Ujumuishi wa Vipindi vya Uchangiaji) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 394/2018);
27. Mwongozo wa Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (Mifuko Mtambuka) wa Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 395/2018);
28. Kanuni za Mafao za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya Mwaka 2018 (Tangazo la Serikali Na. 467/2018); na
29. Kanuni za Uendeshaji wa Shughuli za Sekretarieti ya Ajira (Tangazo la Serikali Na. 436/2019).

**SHERIA ZILIZOFANYIWA UREKEBU KUENZIA JULAI, 2019 HADI MACHI, 2020
SHERIA KUU**

Na.	TITLE	CAP
1.	The Interpretation of Laws Act	1
2.	The Basic Rights and Duties Enforcement Act	3
3.	The Laws Revision Act	4
4.	The Government Proceedings Act	5
5.	The Evidence Act	6
6.	The Judgment Extension Act	7
7.	The Reciprocal Enforcement of Foreign Judgements Act	8
8.	The Presidential Affairs Act	9
9.	The National Emblems Act	10
10.	The Magistrates' Courts Act	11
11.	The Notaries Public and Commissioners for Oaths Act	12
12.	The Law of the Child Act	13
13.	The Hire Purchase Act	14
14.	The Arbitration Act	15
15.	The Penal Code	16
16.	The Corporal Punishment Act	17
17.	The Witchcrafts Act	18
18.	The Prevention of Terrorism Act	19
19.	The Criminal Procedure Act	20
20.	The Legal Aid Act	21
21.	The Rural Farmland Act	22
22.	The Optometry Act	23
23.	The Inquests Act	24
24.	The Bankruptcy Act	25
25.	The Deeds of Arrangement Act	26
26.	The Succession (Non -Christian Asiatic) Act	28
27.	The Law of Marriage Act	29
28.	The Public Trustee (Power and Functions) Act	31
29.	The Civil Procedure Code	33
30.	The Oaths and Statutory Declarations Act	34
31.	The Public Holiday Act	35
32.	The Registration and Identifications of Person Act	36
33.	The Refugees Act	37
34.	The Tanzania Investment Act	38
35.	The Expulsion of Undesirables Act	39
36.	The Tanzania-Zambia Pipeline Act	40
37.	The Gaming Act	41
38.	The Age of Majority Act	43
39.	The National Microfinance Bank Act	44
40.	The National Industries (Licensing and Registration) Act	46
41.	The National Security Act	47
42.	The National Sports Council of Tanzania Act	49
43.	The National Social Security Fund Act	50
44.	The Vocational Education and Training Act	82
45.	The Foreign Vehicles Transit Charges Act	84

46.	The Law of Limitation Act	89
47.	The Mwalimu Nyerere Memorial Academy Act	93
48.	The Drug Control and Enforcement Act	95
49.	The Constituencies Development Catalyst Fund Act	96
50.	The Public Private Partnership Act	103
51.	The National Examinations Council of Tanzania Act	107
52.	The Land Act	113
53.	The Village Land Act	114
54.	The Land Acquisition Act	118
55.	The Mining Act	123
56.	The Motor Vehicles (Tax On Registration and Transfer) Act	124
57.	The Appellate Jurisdiction Act	141
58.	The Excise (Management And Tariff) Act	147
59.	The Value Added Tax Act	148
60.	The Stamp Duty Act	189
61.	The Economic and Organised Crime Control Act	200
62.	The Land Disputes Courts Act	216
63.	The Road And Fuels Tolls Act	220
64.	The Proceeds of Crime Act	256
65.	The Political Parties Act	258
66.	The Port Service Charge Act	264
67.	The Office of the Attorney General (Discharge of Duties) Act	268
68.	The Local Government Authorities (Rating) Act	289
69.	The Local Government Finance Act	290
70.	The Public Service Act	298
71.	The Labour Institutions Act	300
72.	The Law Reform (Fatal Accidents and Miscellaneous Provisions) Act	310
73.	The Oil and Gas Revenues Management Act	328
74.	The Prevention and Combating of Corruption Act	329
75.	The Income Tax Act	332
76.	The Land Registration Act	334
77.	The Advocates Act	341
78.	The Law of Contract Act	345
79.	The Statistics Act	351
80.	The Judicature and Application	358
81.	The Airport Service Charge Act	365
82.	The Employment and Labour Relations Act	366
83.	The Extradition Act	368
84.	The Tanzania Revenue Authority Act	399
85.	The Customs (Management and Tariffs) Act	403
86.	The Tax Revenue Appeals Act.	408
87.	The Anti-Money Laundering Act.	423
88.	The National Prosecutions Service Act.	430
89.	The Tax Administration Act.	438
90.	The Public Procurement Act.	410

SHERIA NDOGO

91.	The Court of Appeals Rules
-----	----------------------------

GN. NO.
368/2009

MAAZIMIO YALIYOPITISHWA NA BUNGE KUENZIA JULAI, 2019 HADI MACHI, 2020

1. Azimio la Bunge Kuridhia Kuhusu Mapendekezo ya Kuridhia Mkataba wa Kimataifa wa Viwango vya Mafunzo na Utoaji Vyeti kwa Wafanyakazi wa Vyombo vya Uvuvi wa Mwaka 1995;
2. Azimio la Serikali kufuta Hasara Itokanayo na Maduhuli ya Madeni ya Nyuma ya Ada na leseni za Magari, Riba na Adhabu kwa kipindi kinachoishia tarehe 30/06/2020;
3. Itifaki ya mwaka 2014 ya marekebisho ya mkataba wa Marakesh ulioanzisha Shirika la Biashara la Duniani;
4. Itifaki ya SADCC ya usimamizi wa mazingirakwa ajili ya maendeleo endelevu;
5. Itifaki ya jumuiya ya afrika mashariki ya teknolojia ya habari na Mawasiliano;
6. Marekebisho ya Kigali ya kupunguza uzalishaji wa matumizi ya kemikali jamii ya Hydrofluocarbons (HFCs) chini ya itifaki ya Montreal inayohusu kemikali zinazomong'onyoa tabaka la ozone;
7. Itifaki ya kinga na maslahi ya kidiplomasia ya Jumuiya ya Afrika Mashariki; na
8. Azimio la Bunge kuridhia Mkataba wa kuanzishwa kwa Ushirikiano wa Kimataifa wa Nishati ya Jua (**Framework Agreement on the Establishment of the International Solar Alliance – ISA**)

WATOA HUDUMA WA MSAADA WA KISHERIA

KIAMBATISHO H

ORODHA YA MAGEREZA NA VITUO VYA POLISI VILIVYOKAGULIWA KUANZIA JULAI, 2019 HADI MACHI, 2020

MKOA	MAGEREZA		VITUO VYA POLISI	
	MAGEREZA	IDADI	VITUO	IDADI
Arusha	Loliondo, Wilaya ya Loliondo, Kisongo, Wilaya ya Arusha Mjini	2	Kituo Kikuu-Arusha, USA River, Njiro	3
Dodoma	Isanga, Mpwapwa, Kongwa, Kondoa	4	Kati-Dodoma, Hombolo, UDOM, Kibaigwa, Mtera, Wilaya ya Chamwino, Wilaya ya Mpwapwa, Wilaya ya Kondoa, Wilaya ya Kongwa, Wilaya ya Bahi, Kigwe	11
Dar es Salaam	Segerea, Ukonga, Keko	3	Selander bridge, Central, Msimbazi, Buguruni, Stakishari, Pangani, Chanika, Tabata, Kigamboni, Osterbay, Magomeni, Mburahati, Urafiki, Gogoni, Chuo Kikuu, Kawe, Mbweni, Madale, Mabwepande, Chang'ombe, Kilwa, Mbagala na Mabatini	23
Iringa	Iringa Mjini, Isupilo	2	Iringa mjini kati, Ifunda, Mafinga	3
Kilimanjaro	Karanga, Rombo, Same na Mwanga	4	Majengo, Polisi kati, Rombo, Same, Mwanga	5
Kagera	Bukoba, Ngara, Muleba, Biharamulo na Karagwe	5	Kituo cha kati-Bukoba, Ngara, Muleba, Biharamulo na Karagwe	5
Mbeya	Ruanda, Rungwe, Songwe, Mbeya Mjini, Tukuyu, Kyela, Mbarali,	7	Central Police	1

Mtwara	Lilungu, Newala na Masasi	3	Mtwara mjini, Tandahimba, Newala, Nanyumbu, Masasi	5
Mwanza	Butimba, Ukerewe, Kasungamile, Ngudu, Magu, Mwanza Mjini	6		
Ruvuma	Songea mjini, Mbinga mjini, Kitai, Mkwaya, Majimaji, Tunduru mjini	6		
Rukwa	Sumbawanga, Mollo na Kitete	3	Sumbawanga mjini, Namanyere, Laela	3
Tabora	Uyui, Zuberi, Igunga, Nzega, Urambo	5	Tabora mjini kati, Igunga, Nzega, Urambo	4
Tanga	Maweni, Handeni na Lushoto	3	Lushoto, Muheza, Chumbageni, Handeni	4
Shinyanga	Mhumbu Shinyanga, Kahama	2	Shinyanga, Kahama, Kishapu	3
Singida	Mkoa Singida, Manyoni, Iramba	3	Manyoni, Iramba	2
Lindi	Lindi, Kilwa, Nachingwea, Liwale	4	Kituo Kikuu-Lindi, Nachingwea, Liwale, Ruangwa na Kilwa	5
Mara	Musoma, Tarime, Bunda, Mugumu na Wilaya ya Serengeti	5	Musoma, Bunda, Tarime, Serengeti, Butiama	5
Manyara	Wilaya za Babati, Mbulu na Kiteto	3	Babati, Kateshi, Mbulu, Kibaya	4
Kigoma	Bangwe na Kasulu	2		
Pwani	Mkuza, Kigongoni, Ubeza Zomozi, Utete, Kibiti	5	Kibaha, Mlandizi, Bagamoyo, Kibiti, Rufiji, Kisarawe	6
Njombe	Njombe	1	Njombe, Ilembula, Makambako, Makoga, Lupembe	5
Morogoro	Morogoro mjini, Kiberege, Idete	3	Morogoro mjini, Dakawa	2
Geita	Wilaya ya Geita, Chato, Kahama	3	Geita, Chato, Ushirombo, Bukombe, Mbogwe,	5

Simiyu	Bariadi, Mallya, Maswa	3	Bariadi, Busega, Maswa, Meatu	4
Katavi	Mpanda, Kalilankoro	2	Mpanda, Nsimbo, Usevya, Tanganyika, Kanoge, Ugalla, Stalike, Kibo, Inyonga na Majimoto	10
Songwe	Vwawa	1		
Korogwe	Manundu, Kwamngumi	2	Korogwe, Mombo, Mashewa, Hale, Magoma, Mkuyuni	6
Jumla		91		129

**TAARIFA YA MIRADI YA UJENZI NA UKARABATI WA MAJENGO YA MAHAKAMA
KUANZIA JULAI, 2019 HADI MACHI, 2020**

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
1	Maandalizi ya ujenzi wa jengo la makao makuu ya mahakama.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Maandalizi ya michoro na makisio ya awali ya gharama za ujenzi yamekamilika na Maandalizi ya kabrasha za zabuni yanaendelea 	Hatua za kutafuta mkandarasi wa ujenzi zinaendelea
2	Ujenzi wa jengo la mahakama Kuu mkoani Kigoma.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi umetekelezwa na Mkandarasi Ms.Masasi Construction .Company (MCC) na kusimamiwa na Ms.Hab Consult LTd. ○ Ujenzi wa jengo uko umekamilika na Jengo linatumika 	
3	Ujenzi wa jengo la mahakama kuu mkoani Mara /Musoma.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi umetekelezwa na Mkandarasi Ms.D.F Mistry Company na kusimamiwa na Ms.Hab Consult Ltd. ○ Ujenzi umekamilika na Jengo linatumika 	
4	Ujenzi wa Nyumba za Majaji Kigoma	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na Mkandarasi Ms. Masasi Construction .Company (MCC) na kusimamiwa na Ms.Hab Consult LTd. ○ Ujenzi wa majengo mawili (2) umekamilika Februari 2020, bado ukaguzi wa mwisho na kukabidhi. 	

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
5	Ujenzi wa Nyumba za Majaji Mara / Musoma	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na Mkandarasi Ms. United Builders Company na kusimamiwa na Ms.Hab Consult LTd. ○ Ujenzi wa majengo mawili (2) uko katika hatua za kumalizia. 	
6	Ukamilishaji wa jengo la mahakama ya Hakimu mkazi Manyara.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Vumwe Co. na unasimamiwa na TBA-Manyara. ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
7	Ujenzi wa mahakama ya Hakimu mkazi Geita.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi wa umekamilika, na jengo linatumika. 	
8	Ujenzi wa mahakama ya Hakimu mkazi Simiyu	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
9	Ujenzi wa mahakama ya Hakimu mkazi Njombe.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi unaendelea upo hatua ya kumalizia. 	
10	Ujenzi wa	○ Mradi huu unatekelezwa na	

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
	mahakama ya Hakimu mkazi Katavi.	<p>mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi wa upo hatua ya kuta 	
11	Ujenzi wa mahakama ya Hakimu mkazi Lindi	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Kazi ipo katika hatua za awali ○ Uwepo wa udongo wa mfinyanzi ulisababisha kuwepo mpango wa kuhamisha sehemu ya kujenga. 	
12	Ujenzi wa mahakama ya Wilaya ya Chato	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradii unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
13	Ujenzi wa Mahakama ya Wilaya ya Bukombe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
14	Ujenzi wa Mahakama ya Wilaya ya Longido	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
15	Ujenzi wa mahakama ya	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. 	

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
	Wilaya ya Kondoaa.	<p>na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
16	Ujenzi wa Mahakama ya Wilaya ya Kasulu	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi unaendelea upo hatua ya kumalizia 	
17	Ujenzi wa mahakama ya Wilaya ya Kilindi	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu cha Ardhi. ○ Mradi umekamilika hadi kwenye jamvi, ○ Maandalizi ya kazi ya kujenga kuta yanaendelea. 	
18	Ujenzi wa mahakama ya Sikonge.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Kazi ya ujenzi wa kuta imekamilika, maandalizi ya kupaua yanaendelea, 	
19	Ujenzi wa mahakama ya Kilwa	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
20	Ujenzi wa mahakama ya Wilaya ya	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na 	

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
	Ruangwa	<p>unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umekamilika na jengo linatumika. 	
21	Ujenzi wa mahakama ya Wilaya Rungwe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi huu unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Ujenzi upo katika ya kumalizia. 	
22	Ujenzi wa mahakama ya Wilaya Bunda	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi Ms.Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na Chuo Kikuu Ardhi. ○ Kazi ya ipo katika hatua ya msingi. 	
23	Ujenzi wa Mahakama ya mwanzo Ngerengere Morogoro	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s SIA construction Co. Ltd unasimamiwa na TBA Morogoro. ○ Ujenzi umekamilika, bado ukaguzi wa mwisho na kukabidhi. 	
24	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Mlimba, Morogoro	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Ajax Builders Ltd. na unasimamiwa na TBA Morogoro. ○ Ujenzi uko katika hatua ya kumalizia. 	
25	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Mang'ula.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Ajax Builders Ltd. na unasimamiwa na TBA Morogoro. ○ Ujenzi uko katika hatua ya kumalizia. 	
26	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Mdandu, Njombe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi unatekelezwa na mkandarasi M.s Mtisi civil Engineering & Supplies . na unasimamiwa na TBA Njombe 	

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
		<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi uko katika hatua ya kumalizia 	
27	Ujenzi wa Mahakama ya Wilaya Makete Njombe.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Pek Brother's Ltd . na unasimamiwa na TBA Njombe. ○ Ujenzi uko katika hatua ya kumalizia. 	
28	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Lugarawa Njombe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Pek Brother's (T)Ltd . na unasimamiwa na TBA Njombe. ○ Ujenzi uko katika hatua ya kumalizia. 	
29	Ujenzi wa Mahakama ya Wilaya Chunya Mbeya	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s PIM Innovatorst Ltd . na unasimamiwa na TBA Mbeya. ○ Kazi ya ujenzi imekamilika bado ukaguzi wa mwisho na kukabidhiwa. 	
30	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Mkunya Newala Mtwara	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Cadson Company ltd . na unasimamiwa na TBA Mtwara. ○ Kazi ya ujenzi imekamilika na kukabidhiwa. 	
31	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo ya Laela Sumbawanga,	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Mtisi civil Eng Tanzania Ltd. na unasimamiwa na TBA Rukwa. ○ Ujenzi uko katika hatua ya kumalizia. 	
32	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Msanzi Sumbawanga,	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na TBA Rukwa. ○ Ujenzi umekamilika, bado ukaguzi wa 	

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
		mwisho na kukabidhi.	
33	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Mtae, Tanga	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Kiko Investment. na unasimamiwa na TBA Tanga. ○ Ujenzi umekamilika, bado ukaguzi wa mwisho na kukabidhi. 	
34	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Mtowisa Sumbawanga	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s Moladi Tanzania Ltd. na unasimamiwa na TBA Rukwa. ○ Mradi umekamilika, bado ukagui wa mwisho na kukabidhi. 	
35	Ujenzi wa Mahakama ya Mwanzo Uyole,	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M.s PIM Innovators Co Ltd . na unasimamiwa na TBA Mbeya. ○ Kazi ya ujenzi imekamilika bado ukaguzi wa mwisho na kukabidhiwa 	
36	Ujenzi wa nyumba za Mahakimu mbili (2) Loliondo,	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na mkandarasi M/s SUMA JKT Northen Zone na unasimamiwa na TBA Arusha. ○ Ujenzi unahusisha nyumba mbili (2) na uko katika hatua ya kuezeka. 	
37	Ukarabati wa Mahakama Kuu Sumbawanga	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mradi unatekelezwa na Mkandarasi M/S Tender International na kusimamiwa na TBA Rukwa ○ Ukarabati upo katika hatua za umaliziaji 	
38	Ujenzi wa Mahakama Jumuishi – IJC	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umeanza Februari 2020, na Mkandarasi Li Jun Construction LTD, 	Jengo linajumuisha Mahakama Kuu, Hakimu

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
	mkoani Arusha	na kusimamiwa na Hab Consult	Mkazi, Wilaya na ya mwanzo pamoja na Ofisi za wadau. Muda wa mkataba ni miezi 10
39	Ujenzi wa Mahakama Jumuishi – IJC mkoani Dodoma	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umeanza Februari 2020, na Mkandarasi Hainan International LTD, na kusimamiwa na Hab Consult 	Jengo linajumuisha Mahakama Kuu, Hakimu Mkazi, Wilaya na ya mwanzo pamoja na Ofisi za wadau. Muda wa mkataba ni miezi 10
40	Ujenzi wa Mahakama Jumuishi – IJC mkoani Mwanza	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umeanza Februari 2020, na Mkandarasi CF Builders LTD, na kusimamiwa na Hab Consult 	Jengo linajumuisha Mahakama Kuu, Hakimu Mkazi, Wilaya na ya mwanzo pamoja na Ofisi za wadau. Muda wa mkataba ni miezi 10
41	Ujenzi wa Mahakama Jumuishi – IJC mkoani Morogoro	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umeanza Februari 2020, na Mkandarasi M/S Nandra Construction LTD, na kusimamiwa na Hab Consult 	Jengo linajumuisha Mahakama Kuu, Hakimu Mkazi, Wilaya na ya mwanzo pamoja na Ofisi za wadau. Muda wa mkataba ni miezi 10
42	Ujenzi wa Mahakama Jumuishi – IJC – Temeke	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umeanza Februari 2020, na Mkandarasi M/S Hainan LTD, na kusimamiwa na Hab Consult 	Jengo linajumuisha Mahakama Kuu, Hakimu Mkazi, Wilaya na ya mwanzo pamoja na Ofisi za wadau. Muda wa mkataba ni miezi 10
43	Ujenzi wa Mahakama Jumuishi – IJC Kinondoni	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ujenzi umeanza Februari 2020, na Mkandarasi M/S Hainan LTD, na 	Jengo linajumuisha Mahakama Kuu, Hakimu Mkazi, Wilaya na ya

Na.	JINA LA MRADI	HATUA ZA UTEKELEZAJI	MAELEZO YA ZIADA
		kusimamiwa na Hab Consult	mwanzo pamoja na Ofisi za wadau. Muda wa mkataba ni miezi 10
44	Ujenzi wa Mahakama za Wilaya (33)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kazi ipo katika hatua ya kupata mtaalam mshauri, hatua iliyofikiwa ni ya majadiliano na kusaini mkataba 	

KIAMBATISHO J

MAENDELEO YA RASILIMALIWATU KWA MWAKA WA FEDHA 2019/2020

FUNGU	TAASISI	UTEUZI	AJIRA	KUTHIBITISHWA KAZINI	KUJAJIRIWA KWA MASHARTI YA KUDUMU NA MALIPO YA PENSHENI	KUPANDISHWA CHEO	MAFUNZO		NIDHAMU			KUSTAAFISHWA
							MUDA MFUPI	MUDA MREFU	KUSIMAMISHWA KAZI	KUREJESHW KAZI/ONYO	KUACHISHWA/ KUFUKUZWA KAZI	
12	Tume ya Utumishi wa Mahakama	-	-	-		2	6	-	-	-	-	-
16	Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	8	42	1		-	2	14	-	-	1	-
19	Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali	6	-	-		-	6	5	-	-	-	-
35	Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	7	26	53		27	102	19	4	-	-	-
40	Mahakama ya Tanzania	27	132	166	171	-	869	269	-	24	18	-
41	Wizara	1	2	2		20	6	7	-	-	-	-
55	Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	7	1	-	1	-	1	2	-	-	-	-
59	Tume ya Kurekebisha Sheria	1	-	8		9	7	3	-	-	-	-
IJA	Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto	-	-	-		-	22	2	-	-	-	-
LST	Taasisi ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania	-	-	2		-	16	2	-	-	-	-
RITA	Wakala wa Usajili Ufilisi na Udhadini	2	4	27		14	19	3	-	-	-	
JUMLA		59	207	259	172	72	1,056	326	4	24	19	-

Waziri wa Katiba na Sheria Mh. Balozzi Dk. Augustine Mahigana, Mh. Dotto Biteko wa Wizara ya Madini, Dk. Philip Mpango wa Fedha na Mipango wakionesha madini katika hafla ya Serikali kukabidhiwa mali zilizotaifishwa zenye thamani zaidi ya shilingi Bilioni 58.

Waziri wa Katiba na Sheria Mh. Balozzi Dkt Augustine Mahiga (Mb), Mkurugenzi wa Mashtaka (DPP) Bw. Biswalo Mganga akipokelewa na Maafisa wa Gagereza la Wilaya ya Mbarali mkoani Mbeya wakati wa ziara ya kikazi ya kutembelea Magereza ili kujionea namna Haki Jinai inavyotekelezwa nchini

Mhe. Harrison Mwakyembe (Mb), Waziri wa Habari Sanaa, Utamaduni na Michezo aliyemuwakilisha Mhe. Waziri Mkuu katika uzinduzi wa Mpango Kazi wa Maboresho ya Mfumo wa Haki Jinai

Mhe. Anthony Mavunde (Mb), Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu anayeshughulikia Kazi, Vijana na Ajira aliyekuwa mgeni rasmi katika ufunguzi wa Maadhimisho ya Wiki ya Msaada wa Kisheria yaliyofanyika Bariadi Mkoani Simiyu, Octoba, 2019